

Poslovni toranj Zagrepčanka

Senfner, Ana-Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:108170>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski rad

POSLOVNI TORANJ ZAGREPCANKA

Ana-Marija Senfner

Mentor: dr. sc. Dragan Damjanović

ZAGREB, 2022.

Temeljna dokumentacijska kartica

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest umjetnosti
Diplomski studij

Diplomski rad

POSLOVNI TORANJ ZAGREPČANKA

Business tower Zagrepčanka

Ana-Marija Senfner

Rad se bavi *Poslovnim tornjem Zagrepčanka*, djelom arhitekata Slavka Jelineka i Berislava Vinkovića, nastalom u razdoblju od 1969. do 1976. unutar projektnog biroa *AGI-46*. Izvođač i ujedno investitor građevine bilo je građevinsko poduzeće *Vranica* iz Sarajeva. *Zagrepčanka* je jedan od prvih poslovnih tornjeva sagrađenih na prostoru grada Zagreba u drugoj polovici 20. stoljeća namijenjenih za tržište, a vrlo brzo nakon izgradnje postala je i jedan od simbola grada. Unatoč tome što predstavlja jedno vrsno djelo hrvatske arhitekture u socijalističkom razdoblju što je prepoznato prilikom upisivanja u *Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske* 2006. godine, značaj *Zagrepčanke* kao jednog od prvih poslovnih tornjeva u socijalističkom društvu nije dovoljno istražen. U radu se na temelju dosadašnje objavljene stručne literature, arhivskih izvora, članaka iz tadašnjih stručnih časopisa i dnevnih novina detaljno istražuje *Poslovni toranj Zagrepčanka* s ciljem valorizacije građevine s obzirom na njezin značaj u kontekstu grada, države, ali i samog fenomena izgradnje poslovnih tornjeva u Jugoslaviji. *Poslovni toranj Zagrepčanka* svojim arhitektonskim rješenjem predstavlja jedinstveno djelo u hrvatskoj arhitekturi. Građena sedamdesetih godina 20. stoljeća pokazuje sve dosege moderne tehnologije te svojim oblikovanjem čini upečatljivu vertikalu u gradskom prostoru. Osim svoje vrsne arhitekture, *Zagrepčanka* samim imenom pokazuje tendencije prema stvaranju prepoznatljivog arhitektonskog objekta koji naglašava važnost grada. Sve do današnjih dana *Zagrepčanka* je zadržala svoje prepoznatljivo mjesto u vizuri grada. Iako je *Zagrepčanka* zadržala kontinuitet svoje funkcije u suvremeno doba javljaju se novi problemi u kontekstu njezine funkcionalnosti s obzirom na neprilagođenost današnjim standardima koja je povezana s nekonkurentnošću na tržištu poslovnih prostora te nedovoljnom atraktivnošću građevine i okolnog prostora. Potrebna su daljnja ulaganja u građevinu kako u budućnosti ne bi ostala samo na razini simbola.

Rad je pohranjen u: knjižnici Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Rad sadrži: 120 stranica, 123 reprodukcije. Izvornik je na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: Poslovni toranj Zagrepčanka, Slavko Jelinek, projektni biro AGI-46, arhitektura 2. polovice 20. stoljeća u Zagrebu, poslovne građevine

Mentor: dr. sc. Dragan Damjanović, redoviti profesor, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ocjenjivači: dr. sc. Frano Dulibić, redoviti profesor, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Patricia Počanić, asistentica, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Datum prijave rada: 23. 1. 2020.

Datum predaje rada: 18. 2. 2022.

Datum obrane rada: 28. 2. 2022.

Ocjena:

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADA

Ja, Ana-Marija Senfner, diplomantica na Istraživačkom smjeru – modul Moderna i suvremena umjetnost diplomskoga studija povijesti umjetnosti na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, izjavljujem da je diplomski rad pod nazivom Poslovni toranj Zagrepčanka rezultat mog istraživanja i u potpunosti samostalno napisan. Također, izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije izravno preuzet iz nenavedene literature ili napisan na nedozvoljen način te da se tekst u potpunosti temelji na literaturi kako je navedeno u bilješkama, uz poštivanje etičkih standarda u citiranju i korištenju izvora.

U Zagrebu, 18. veljače 2022.

Vlastoručni potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. DRUŠTVENO-POLITIČKI OKVIR: ZAGREB U SOCIJALISTIČKOJ JUGOSLAVIJI.....	2
3. ARHITEKTURA DRUGE POLOVICE 20. STOLJEĆA	4
3.1 ARHITEKTURA ZAGREBA OD 50-IH DO 70-IH GODINA 20. STOLJEĆA.....	5
3.1.1 Arhitektura 1950-ih.....	6
3.1.2 Arhitektura 1960-ih.....	7
3.1.3 Arhitektura 1970-ih.....	8
4. ARHITEKT SLAVKO JELINEK I PROJEKTNI BIRO <i>AGI-46</i>	9
4.1 RAD SLAVKA JELINEKA U PROJEKTNOM BIROU I PROJEKTI	9
4.2 OBILJEŽJA OPUSA SLAVKA JELINEKA	16
5. <i>POSLOVNI TORANJ ZAGREPČANKA</i>	20
5.1 PROSTORNA LOKACIJA I URBANISTIČKE ODREDNICE.....	21
5.2 POVIJEST IZGRADNJE.....	26
5.3 SMJEŠTAJ NA PARCELI	38
5.4 ARHITEKTONSKO RJEŠENJE <i>ZAGREPČANKE</i>	40
5.5 KONSTRUKCIJA, MATERIJALI I INSTALACIJE	46
5.6 RASPORED UNUTARNJIH PROSTORIJA I UREĐENJE INTERIJERA	50
5.7 PITANJE FUNKCIONALNOSTI ZGRADE.....	61
5.8 STILSKЕ KARAKTERISTIKE	61
5.9 RECEPCIJA U TISKU	63
5.10 <i>POSLOVNI TORANJ ZAGREPČANKA</i> U KONTEKSTU VISOKIH POSLOVNIH ZGRADA JUGOSLAVIJE	68
5.11 ZNAČAJ I SUVREMENO STANJE <i>ZAGREPČANKE</i>	73
6. ZAKLJUČAK	76
7. PRILOG – KATALOG: <i>POSLOVNI TORANJ ZAGREPČANKA</i>	78
7.1 PROJEKTNА I GRAĐEVINSKA DOKUMENTACIJA	78
7.2 PROJEKT I IZGRADNJA.....	84
7.3 UPIS U REGISTAR KULTURNIH DOBARА REPUBLIKE HRVATSKE.....	86
7.4 OBNAVLJANJE PROČELJA (2014. – 2018.).....	88
7.5 DANAŠNJE STANJE.....	90
POPIS LITERATURE	100
POPIS I PORIJEKLO SLIKOVNIH PRILOGA.....	109
SUMMARY.....	120

1. UVOD

Rad se bavi monografskom obradom *Poslovnog tornja Zagrepčanka* autora Slavka Jelineka i Berislava Vinkovića. U postojećoj stručnoj literaturi nije puno pisano o poslovnom tornju, uz iznimku jednog pregleda opusa arhitekta Slavka Jelineka. Pri istraživanju o građevini uz korištenje dosad objavljene stručne literature korištena je građa iz Gradske knjižnice - Zbirka *Zagrabiensia* (Trg Ante Starčevića 6, Zagreb), arhivsko gradivo pohranjeno u *Središnjoj pismohrani* (Gradska uprava Zagreb, Trg Stjepana Radića 1, Zagreb), članci u tadašnjim stručnim časopisima i novinski članci te građa iz zbirke Muzeja grada Zagreba i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu za slikovne izvore. Dio podataka o građevini dodatno je prikupljen kroz razgovor sa Željkom Strelar, direktoricom *Zagrepčanke – poslovni objekti d.d.* i Rankom Murtićem, direktorom *Fondacije Murtić*. U radu se sagledava kontekst vremena i političkog uređenja u kojem je zgrada sagrađena, nakon čega se donosi kratki pregled arhitekture druge polovice 20. stoljeća u Zagrebu s ciljem boljeg razumijevanja arhitekture sedamdesetih i nastanka poslovnog tornja. Daljnja razrada usmjerava se na stvaralaštvo i karakteristike opusa Slavka Jelineka unutar projektantskog biroa *AGI-46*. U središnjem dijelu rada detaljno se razrađuje *Poslovni toranj Zagrepčanka*, prostorna lokacija i urbanističke odrednice, povijest izgradnje poslovnog tornja, njegova arhitektonska rješenja i konstrukcija te unutarnje uređenje i stilske karakteristike. Nadalje, rad se bavi *Zagrepčankom* u kontekstu nastanka arhitekture poslovnih tornjeva prilikom čega se donosi nekoliko primjera iz bliskog okruženja. Važan dio rada čini i recepcija *Zagrepčanke* u tadašnjem tisku te iskustva korisnika koja se donose s ciljem procjenjivanja funkcionalnosti zgrade. U završnom osvrtu razmatra se njeno današnje stanje te cjelokupni značaj i vrednuje se u suvremenom kontekstu grada gotovo pola stoljeća nakon izgradnje. Na kraju rada priložen je Katalog koji donosi fotografije projektne dokumentacije i dokumentaciju vezanu uz upisivanje poslovnog tornja u *Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske*, fotografije obnavljanja vanjskog plašta građevine te fotografije postojećeg stanja eksterijera i interijera *Zagrepčanke*.

2. DRUŠTVENO-POLITIČKI OKVIR: ZAGREB U SOCIJALISTIČKOJ JUGOSLAVIJI

Nakon Drugog svjetskog rata i konačnog raspeta političkog i vojnog sukoba na prostorima Kraljevine Jugoslavije, Hrvatska¹ kao jedna od šest republika postaje dijelom novoproglašene države Federativne Narodne Republike Jugoslavije 29. listopada 1945.² Razdoblje koje slijedi, sve do državne krize koja je postala izraženija osamdesetih godina nakon smrti Josipa Broza Tita te konačnog kraja i osamostaljivanja pojedinih republika uz oružane sukobe, obilježeno je mnogim problemima i kompleksnim odnosima na vanjskopolitičkoj i unutardržavnoj sferi. Vanjska politika Jugoslavije obilježena je neprestanim pokušajima balansiranja između tadašnje dvije velike sile SSSR-a³ koji joj je bio blizak po komunističkoj doktrini i SAD-a,⁴ koje su u Jugoslaviji imale svoje interese, što je naposljetku razriješeno 1961. formalnim osnivanjem Bloka Nesvrstanih država.⁵

Jugoslavija je prema svojem uređenju bila komunistička država, a kao glavni cilj propagiran od strane vlasti bilo je potpuno ukidanje privatnog vlasništva, razvoj radničkog samoupravljanja te pravedna raspodjela sredstava unutar društva čime se kretalo prema socijalističkom društvu. Donesenim zakonima nastojalo se takve ciljeve i ostvariti pod strogom kontrolom vladajuće strukture, Komunističke partije Jugoslavije i čelnog čovjeka države Josipa Broza Tita, koji je svojim karizmatiskim djelovanjem stvorio neosporan autoritet u političkim, ali i širokim javnim

¹ FNRJ mijenja naziv ustavom iz 1963. u Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija. Sukladno tome mijenja se i naziv Narodne Republike Hrvatske u Socijalistička Republika Hrvatska. Vidi u: Matković, 1998., 341.

² Tog datuma je održan sastanak Ustavotvorne skupštine, nakon provedenih izbora na kojima je pobjedu odnijela Komunistička partija pod tadašnjim nazivom Narodna fronta. Ustav FNRJ izglasan je 27. 1. 1946., a ustav Narodne Republike Hrvatske 18. 1. 1947. Vidi u: Matković, 1998., 280.

³ Jugoslavija je imala vrlo napete odnose sa SSSR-om, posebice nakon prestanka njezina članstva u Informbirou 1948., do čega je došlo zbog neslaganja s politikom SSSR-a koju su procijenili kao previše agresivnu i hegemonističku. Iako je komunističko uređenje Jugoslavije nastalo po uzoru na SSSR, Jugoslavija je željela odluke o svojem daljnjem unutarnjem uređenju donositi neovisno te ne biti podređena SSSR-ovim ciljevima. Smrću Staljina 1953. i dolaskom Hruščova na vlast odnosi se počinju stabilizirati. Vidi u: Matković, 1998., 300. – 323., Bilandžić, 1978., 142., 171., 209., 215.

⁴ Tijekom ekonomske i političke izolacije od Istočnog bloka na čelu sa SSSR-om Jugoslavija je primala gospodarsku pomoć od SAD-a od kojih je u razdoblju od pedesetih do sredine šezdesetih godina dobila 2,2 milijardi dolara, što je činilo polovicu iznosa svih jugoslavenskih ulaganja u gospodarstvo. Vidi u: Matković, 1998., 329.

⁵ Detaljnije o formiranju bloka Nesvrstanih država vidi u: Jakovina, 2012., 34. – 39.

krugovima.⁶ Vođenje gospodarstva Jugoslavije bilo je obilježeno kontradiktornim pravcima: između socijalističkih tendencija s naglaskom na društvenoj imovini, ali pod kontrolom države te pokušajima uspostavljanja tržišnih zakonitosti bez prihvatanja kapitalističkog sustava, ponovno pod nadzorom države.

Hrvatska kao jedna od republika unutar Jugoslavije nije isprva imala mnogo samostalnosti u odlučivanju – djelovanje Komunističke partije Hrvatske kontrolirano je iz središta države. Kao i na cijelom području Jugoslavije, u Hrvatskoj su se 1950-ih intenzivirali procesi modernizacije i urbanizacije.⁷ U tom vremenu Hrvatsku je obilježio gospodarski rast, razvoj mnogih industrijskih grana, od čega treba naglasiti građevinarstvo pa je tako već početkom 1960-ih postala jedna od srednje razvijenih industrijskih zemalja što se nastavlja sve do stagnacije i krize početkom 1980-ih godina.⁸ Zagreb kao glavni grad Hrvatske bio je središte političkog, gospodarskog i kulturnog života. Broj stanovnika je ubrzano rastao. Dok je 1931. u gradu živjelo oko 200 tisuća stanovnika, već 1961. grad je dosegao brojku od čak 460 tisuća stanovnika, s predviđanjem ponovnog udvostručenja do 1993. godine.⁹ Što se tiče gospodarske situacije početkom pedesetih godina po svojim proizvodnim kapacitetima Zagreb je bio jedan od najprosperitetnijih gradova Jugoslavije, što se nastavlja do sredine šezdesetih kada dolazi do stagnacije.¹⁰ U takvom kontekstu bile su česte usporedbe Zagreba s Beogradom na polju njihovog razvitka, kulturnih događanja te građenja

⁶ 1946. je provedena nacionalizacija imovine te je država kontrolirala cijelo tržište. Nakon toga krenulo se u plansku privredu i 1947. je donesen prvi petogodišnji plan koji je bio usmjeren na ulaganje u „tešku“ industriju i vojsku. 1952. donosi se *Zakon o samoupravljanju*, koji je trebao omogućiti lakše upravljanje za brže poticanje gospodarstva, oslobođeno od centralizacije i birokracije koja je usporavala razvoj. Nova privredna reforma donesena je 1965. te je za cilj imala smanjenje miješanja države u gospodarstvo i povećanje utjecaja tržišta kako bi se ekonomska situacija u Jugoslaviji popravila. 1974. donosi se *Zakon o udruženom radu* koji predstavlja još jedan pokušaj da se neprimjetno svaki dio gospodarstva stavi pod nadzor države. Vidi u: Matković, 1998., 286., 294. – 306., 329. – 331., 345. – 357., 374. – 375.

⁷ U razdoblju od 50-ih do 60-ih godina smanjio se udio seoskog stanovništva u Hrvatskoj (1951. : 56,3%, 1961. : 43,9%) te se proporcionalno s time povećao broj i udio gradskog stanovništva. Upravo u tom kontekstu bilo je važno građevinarstvo u svrhu osiguravanja stambenog prostora novopridošlom stanovništvu o čemu govori i podatak o 10.874 izgrađenih stanova na godinu u razdoblju od 1953. – 1960. te 27.067 stanova u razdoblju od 1961. – 1971. Ukupna brojka stambenih jedinica porasla je s 882 000 (1951.) na 1 189 000 (1971.) stambenih jedinica. Vidi u: Bilandžić, 1999., 436. – 437.

⁸ Ostale industrije koje su se najviše razvijale bile su metalna, drvna, prehrambena, naftna, kemijska industrija te elektroindustrija i brodogradnja. Hrvatska je nakon pedesetih godina ostvarivala godišnju stopu društvenog proizvoda u iznosu od 6%, a u razdoblju 1953. – 1963. stopu od 9,5% kada je došla na stopu porasta identičnu cijeloj Jugoslaviji. Ukupan indeks rasta početkom šezdesetih za Hrvatsku je iznosio 206%, a za Jugoslaviju 221%. Vidi u: Jakovina, 2012., 13., Bilandžić, 1999., 435. – 437.

⁹ Vidi u: *Urbanistički program Zagreba: smjernice za razvoj*, Zagreb, 1963., 7.

¹⁰ Križić Roban, 2012., 86.

reprezentativnih objekata.¹¹

3. ARHITEKTURA DRUGE POLOVICE 20. STOLJEĆA

Povijest arhitekture druge polovice 20. stoljeća u Hrvatskoj vrlo je kompleksna i slojevita, upravo zbog društveno-političkog konteksta. U stručnoj literaturi postoje brojne studije tog razdoblja, napisane kao prikazi arhitektonske prakse na području cijele Jugoslavije unutar kojih je obrađena i Hrvatska kao zaseban dio, pregledi produkcije samo na teritoriju Hrvatske ili kao kraći prikazi arhitekture u sklopu proučavanja kulture u Jugoslaviji ili Hrvatskoj tog doba, zastupljeni kao poglavlja u katalogima izložbi u recentno doba.¹²

U daljnjem prikazu rad se usmjerava na arhitekturu u Zagrebu koja se kontekstualizira s događanjima u Jugoslaviji od pedesetih zaključno sa sedamdesetim godinama 20. stoljeća. Arhitektura kao jedna od disciplina i njezina djela ne proizlaze samo i isključivo iz unutrašnjeg poriva arhitekata, već je ona uvelike pod utjecajem društvenih, političkih i ideoloških okvira koji diktiraju i usmjeravaju gradnju novih objekata. Navedeni segmenti postaju vrlo bitni u navedenom razdoblju i ključni su za sagledavanje i shvaćanje arhitekture tog razdoblja.¹³ Iz prethodnog odlomka, u kojemu je naglasak stavljen na političku i društvenu situaciju, može se vidjeti kako je to razdoblje bilo određeno promjenom vlasti, pokušajima uspostavljanja reda na političkom i društvenom planu te kompleksnim vanjskim i unutarnjim odnosima države. Upravo u takvom razdoblju arhitektura je poslužila i kao jedno od sredstava legitimiranja novog sistema, poglavito u procesima obnove i unapređivanja kvalitete života nakon ratnih godina te kroz projektiranje reprezentativnih objekata namijenjenih vlasti koji su svojom arhitekturom trebali iskazivati nove ideološke odrednice.

¹¹ U Bilandžić, 1999., 450. – 451. donose se informacije o nacionalističkim pojavama koje je IK CK SKH (Izvršni komitet Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske) dobio od sekretarijata za unutarnje poslove. *Sve prisutno uspoređivanje nas sa Srbijom i Beogradom prožima gotovo sve diskusije o kulturnom životu u nas... – sve na štetu Hrvatske. Govori se da od 1945. u Zagrebu nije izgrađena ni jedna zgrada za kulturu, a u Beogradu su izgrađene četiri: Moderna galerija, Narodno pozorište, Muzej fresaka i Muzej NOBa (...).*

¹² O arhitekturi na području Jugoslavije vidi u: *Arhitektura XX. vijeka*, 1986., Štraus, 1991., Kulić, Mrduljaš, 2012. O opsežno obrađenoj temi arhitekture 2. polovice 20. stoljeća u Hrvatskoj vidi u: *Arhitektura u Hrvatskoj 1945. – 1985.*, 2012. koja je zapravo re-izdanje pregleda napravljenog u sklopu izložbe *Arhitektura u Hrvatskoj 1945. – 1985.* na 20. Zagrebačkom salonu 1987. godine čime predstavlja prvi pokušaj sustavnog pregleda arhitektonske prakse u drugoj polovici 20. stoljeća., Bobovec, 2016. Za prikaze hrvatske arhitekture obrađene u specifičnoj tematici ili kao cjelinu u katalogu izložbe vidi u: Polak, 2007., 568. – 621., Neidhardt, 2009., 12. – 24., Mrduljaš, 2018., 164. – 190.

¹³ Bobovec, 2016., 11., Premerl, 2002., 75.

3.1 ARHITEKTURA ZAGREBA OD 50-IH DO 70-IH GODINA 20. STOLJEĆA

Nakon završetka Drugog svjetskog rata započelo je obnavljanje zemlje nadzirano i usmjeravano od strane države. U novim okolnostima, posebice pod utjecajem nagle urbanizacije arhitektura je primarno dobila sljedeće zadaće: građenje stambenih jedinica te pratećih sadržaja potrebnih za svakodnevni život stanovnika kao što su vrtići, škole, domovi kulture, zdravstveni i sportski objekti kojima se naglašavala briga socijalističkog sustava za sve slojeve stanovništva¹⁴, zatim tvornica koje su se gradile zbog ulaganja u gospodarstvo te reprezentativnih objekata¹⁵ koji su trebali materijalno oporostiti novu vlast.¹⁶ Navedeni procesi događaju se na području cijele Jugoslavije pa tako i u Zagrebu. Na *Drugom kongresu inženjera i tehničara Jugoslavije* 1948. donesena je *Rezolucija sekcije arhitekata* s postulatima novog načina gradnje i odnosa prema arhitektonskoj djelatnosti koji se usmjeravaju na sljedeće aspekte: *graditi brzo, ekonomično i kvalitetno; stalno se stručno uzdizati; da bi se zadaci rješavali u duhu naših potreba, da bi se izgradio socijalizam, treba najozbiljnije pristupiti proučavanju nauke marksizma-lenjinizma, bez koje nema ni prave nauke, ni socijalističke arhitekture; boriti se protiv ideoloških zastranjivanja; odbaciti shvaćanja o arhitekturi koja se svode na puko rješavanje utilitarnih, usko tehničkih komponenata (kao što je to slučaj u kapitalizmu) i tražiti da se udovolji funkcionalnoj komponenti i umjetničko-idejnoj komponenti arhitektonskoga djela; arhitektura treba biti odraz socijalističke stvarnosti, obogaćena novom idejnošću; arhitekti imaju puno posla i moraju se odreći individualizma te unijeti u rad kritiku i samokritiku; svaki problem koji se pojavi treba teoretski razraditi u tisku i javnosti,*¹⁷ iz kojih se može vidjeti prethodno spomenuta uska povezanost arhitektonske djelatnosti i političkog sustava.

U razmatranju poslijeratnog stvaralaštva u Zagrebu treba uzeti u obzir utjecaje, odnosno nasljeđe arhitekture dvadesetih i tridesetih godina 20. stoljeća. Tijekom tog razdoblja hrvatski arhitekti prate zbivanja na svjetskom planu, stvaraju pod utjecajem rasprostranjenog

¹⁴ O modernizaciji države putem donesenog Zakona o petogodišnjem planu razvitka NR Hrvatske od 1947. – 1951. i humanističkoj dimenziji sustava koja se htjela naglasiti vidi u: Križić Roban, 2012., 58. – 59.

¹⁵ Jedan od takvih primjera je natječajni projekt za Zgradu predsjedništva FNRJ 1947. Vidi u: Križić Roban, 2012., 87.

¹⁶ Bobovec, 2016., 13.

¹⁷ Vidi u: Križić Roban, 2012., 60. – 61.

internacionalnog stila te istražuju i prenose duh moderne arhitekture u našu sredinu.¹⁸ U radovima arhitekata tog doba posebice je naglašena humana dimenzija arhitekture, a veliki utjecaj na takvu misao imalo je objavljeno djelo *Problemi savremene arhitekture* Stjepana Planića iz 1932.¹⁹ Iako pojedini arhitekti iz prijeratnog razdoblja poput Drage Galića, Drage Iblera, Mladena Kauzlarića, Marijana Haberlea i drugih nastavljaju i dalje projektirati, njihovo djelovanje bilo je ograničeno mogućnostima i potrebama vremena, zbog čega je nerijetko dolazilo do gubitka onih postulata moderne arhitekture prijeratnog razdoblja te su zahtjevi za svrhovitim i brzim građenjem istisnuli dio ranije naglašavane humane dimenzije.²⁰ U nastavku je prikaz najbitnijih događanja po desetljećima koja su obilježila arhitekturu i urbanizam kako bi se ukratko objasnilo značenje svakog razdoblja za cjelokupnu arhitektonsku produkciju tog doba, gdje naravno treba uzeti u obzir kako se niti jedno razdoblje ne može sagledavati kao izdvojeno i u svojim graničnim pojmovima i okvirima, već se tendencije i utjecaji prožimaju kroz desetljeća.

3.1.1 Arhitektura 1950-ih

Krajem četrdesetih i početkom pedesetih godina 20. stoljeća s obzirom na izmijenjenu političku situaciju dolazi i do promjene konteksta građenja u kojem arhitektura postaje ovisna o državnim ciljevima i ideologiji. Najviše ulaganja odlazi na javnu i masovnu stambenu izgradnju te industrijalizaciju.²¹ Iako u takvim okolnostima zahtjeva za izgradnjom utemeljenom na socrealističkim principima ne postoji previše mogućnosti za ostvarivanje pojedinačnih autorskih objekata, u zagrebačkoj sredini u kojoj je postojala snažna tradicija moderne takvi zahtjevi nisu u većoj mjeri utjecali na arhitektonsko stvaralaštvo. Na području urbanističkog planiranja donesena je odluka o novom prometnom pravcu – Vukovarskoj ulici (tadašnja Ulica proleterskih brigada) urbanističkim planom iz 1953. godine, a na njenom potezu pedesetih izgrađene su mnoge javne i stambene zgrade od kojih su neke: stambene zgrade (Ivo Geršić, 1952., Drago Galić, 1953.),

¹⁸ Moderna arhitektura javlja se u Zagrebu u prvoj polovini 20-ih godina 20. stoljeća te Zagreb tada postaje jedno od važnijih središta arhitektonskih događanja. Uključivanjem u svjetske tokove arhitekture i djelovanjem naših arhitekata u novoosnovanom CIAM-u (1928.) postulati moderne arhitekture dolaze u našu sredinu. Od bitnih protagonista tadašnje arhitektonske scene treba izdvojiti grupu oko Drage Galića, grupu *Zemlja*, i *Radnu grupu Zagreb*. Vidi u: Premerl, 2012., 21., Premerl, 1989., 27. – 33.

¹⁹ U Planićevom djelu naglasak je stavljen na funkcionalne zahtjeve arhitekture, gdje arhitekt prilikom projektiranja treba uzeti u obzir potrebe korisnika, smještanje prostorija u odnosu na vanjske faktore kao što su npr. svjetlost i buka. Vidi u: Urlić, 2009., 9.

²⁰ Premerl, 2002., 75. – 82.

²¹ Premerl, 2002., 76.

zgrada Gradske vijećnice (Kazimir Ostrogović, 1955.) i zgrada Radničkog sveučilišta *Moša Pijade* (Radovan Nikšić, Ninoslav Kučan, 1957. – 1960.).²² Od bitnijih arhitektonskih ostvarenja tog vremena treba još spomenuti nova stambena naselja: Savski gaj, Trnsko, Voltino i Folnegovićevo naselje te zgrade javne namjene: Tehnički muzej (Marijan Haberle, 1949.), stadion na Maksimiru (Vladimir Turina, Franjo Neidhardt, Eugen Ehrlich 1946. – 1954.)²³ i Koncertnu dvoranu *Vatroslav Lisinski* projektiranu 1958., završenu tek dva desetljeća kasnije 1973. (Marijan Haberle, Minka Jurković, Tanja Zdvorak).

3.1.2 Arhitektura 1960-ih

Kraj pedesetih i početak šezdesetih godina obilježilo je ponovno buđenje arhitekture kao stvaralačke djelatnosti, gdje se na arhitekturu počinje gledati kao na *graditeljicu duhovne okoline*.²⁴ Pokušaji za većom afirmacijom arhitektonske djelatnosti vide se i na razini Jugoslavije, kada je 1965. pokrenuto nagrađivanje najboljih arhitektonskih ostvarenja na godišnjoj razini u svim republikama.²⁵ U to se vrijeme osjećaju snažnije utjecaji svjetskih zbivanja, a na arhitektonsku scenu dolazi i tzv. *srednja generacija* arhitekata među kojima treba istaknuti Zdravka Bregovca, Slavka Jelineka, Grozdana Kneževića i Miroslava Begovića.²⁶ Posebna pozornost počinje se pridavati smještanju pojedinog objekta i njegovu usklađivanju s kontekstom, odnosno okolinom u kojoj se nalazi.²⁷ Na polju urbanističkog djelovanja formira se *Urbanistički program grada Zagreba 1963.*, koji se dodatno revidira 1965. te postaje osnova za donošenje *Generalnog urbanističkog plana grada Zagreba 1971.*²⁸ U urbanističkom planu razrađuje se sustav prostorne organizacije u kojem se grad organizira u *veće i manje teritorijalne urbanističke jedinice (stambeni rajoni i stambene zajednice) međusobno povezane, kako bi ostvarile što kompaktniju i funkcionalno ekonomičnu aglomeraciju i humaniziranu sredinu za život i rad građana*.²⁹ U sklopu navedenog šezdesetih se nastavlja masovna stambena izgradnja (Zaprude i

²² Bobovec, 2016., 54.

²³ Premerl, 2002., 81. – 82.

²⁴ Isto., 82.

²⁵ *Borbina* nagrada za arhitekturu pokrenuta je od strane *Saveza arhitekata Jugoslavije* i beogradskog dnevnika *Borba* koji od 1948. izlazi i u Zagrebu. Nagrada se dodjeljivala svake godine u svim republikama Jugoslavije i u dvije savezne pokrajine, a od republičkih i pokrajinskih pobjednika biralo se najbolje arhitektonsko ostvarenje na razini cijele Jugoslavije. Vidi u: Štraus, 1991., 61.

²⁶ Bobovec, 2016., 57.

²⁷ Mišćević, 1998., 13.

²⁸ Bobovec, 2016., 59.

²⁹ *Urbanistički program grada Zagreba: smjernice za razvoj*, Zagreb, 1963., 68.

Siget) na kojoj rade građevinska poduzeća sa svojim projektnim biroima – *Jugomont*, *AGI-46*, *Osnova* i *Tempo*.³⁰ Zbog nedostatka cjelovitog pristupa i rada svih službi u planiranoj prostornoj organizaciji nova naselja često postaju samo *spavaonice*.³¹

3.1.3 Arhitektura 1970-ih

Sedamdesete su desetljeće koje zaslužuje posebnu pažnju u sklopu rada obzirom na vrijeme podizanja zgrade *Zagrepčanke* kao i zbog svog prijelaznog karaktera. Tom razdoblju je časopis *Arhitektura* 1981. posvetio dva dvobroja u kojima su detaljno obrazloženi dosezi arhitektonske prakse sedamdesetih na cijelom teritoriju Jugoslavije.³² Godinu dana kasnije u sklopu Zagrebačkog Salona Ivo Maroević organizira izložbu *Arhitektura 70-ih u Hrvatskoj: problemi pojave i tendencije: retrospektiva* koja je nakon toga organizirana i u Muzejsko dokumentacijskom centru (današnja Galerija *Klovićevi dvori*).³³ Sedamdesetih se u našoj sredini uz i dalje prisutne utjecaje tradicije moderne kod nekih stvaraoca javljaju nove vrijednosti, traženje novih oblika i prve naznake postmodernističkih tendencija (iako nisu izražene u velikoj mjeri) te postaje vidljiv odmak od internacionalnog stila prema *autorskoj arhitekturi*.³⁴ Najviše arhitektonskih ostvarenja realizirala je prethodno spomenuta *srednja generacija* arhitekata.³⁵ U tom razdoblju nastavlja se gradnja novih stambenih naselja (Sopot, Travno i Utrine) te popratnih sadržaja kao što su odgojno-obrazovne ustanove, sportsko-rekreacijski objekti, ali uz veće uvažavanje humane dimenzije.³⁶

Glavni tokovi arhitekture 50-ih do 70-ih godina 20. stoljeća, kao što je već i ranije rečeno, obilježeni su kompleksnom političkom situacijom što se očituje i u napetosti između državnih struktura i talentiranih pojedinaca. Kratkim pregledom arhitektonske djelatnosti može se vidjeti kako je najizraženije obilježje tih godina stvaranje na temeljima prijeratne arhitekture, odnosno prenošenja duha moderne. Iako su mnoga arhitektonska ostvarenja negativno ocijenjena od strane tadašnjih suvremenika, to je vrijeme koje je ostavilo trajni biljeg u arhitekturi grada Zagreba te mnogi objekti predstavljaju pozitivne primjere arhitektonske prakse i važne oznake u gradu više

³⁰ Domljan, 1969., 29.

³¹ Premerl, 2002., 86., Štraus, 1991., 94.

³² *Arhitektura: časopis za arhitekturu, urbanizam i primijenjenu umjetnost* 176-177 (1981.), *Arhitektura: časopis za arhitekturu, urbanizam i primijenjenu umjetnost* 178-179 (1981.)

³³ Vidi u: *Arhitektura 70-ih godina u Hrvatskoj: problemi, pojave i tendencije: retrospektiva*, 1982., Zgaga, 1983.

³⁴ Premerl, 2002., 88.

³⁵ Maroević, 1998., 48.

³⁶ Bobovec, 2016., 130.

od pola stoljeća kasnije. Treba napomenuti kako se glavne kritike upućuju ponajviše prema nedostatku cjelovitog urbanog planiranja prilikom postavljanja objekta u određeni ambijent, što je odraz problema u urbanističkom planiranju i nedostatku interdisciplinarnog pristupa³⁷ koje će se nastaviti sve do današnjih dana, uz pokoje vrijedne iznimke. U takvom kontekstu, kao značajan primjer ističe se djelovanje Slavka Jelineka i njegovih suradnika unutar projektnog biroa *AGI-46* koji su svojim pristupom arhitektonskoj djelatnosti pokazali uvažavanje humane dimenzije, skladno uklapanje objekta u neposrednu okolinu te njegovo prikladno pozicioniranje u široj slici grada.

4. ARHITEKT SLAVKO JELINEK I PROJEKTNI BIRO *AGI-46*

Rad arhitekta Slavka Jelineka valoriziran je u monografskoj obradi Renate Margarete Urlič koja na sustavan način donosi pregled njegovih najbitnijih djela koja se ističu po arhitektonskoj kvaliteti te svojim vertikalama upotpunjuju vizuru grada Zagreba.³⁸ S ciljem boljeg razumijevanja važnosti Jelinekove uloge u arhitekturi druge polovice 20. stoljeća, a posebice u Zagrebu, u nastavku se sagledava profesionalno djelovanje Jelineka usko povezano s projektnim biroom *AGI-46* te glavne odrednice njegovog arhitektonskog stvaralaštva i ostvarenja projektnog biroa *AGI-46* uzimajući u obzir društveni kontekst te teorijske misli o arhitekturi i urbanizam tog vremena.

4.1 RAD SLAVKA JELINEKA U PROJEKTNOM BIROU I PROJEKTI

Prije usmjeravanja na Jelinekovu profesionalnu karijeru i arhitektonska ostvarenja bitno je spomenuti nekoliko važnih podataka iz njegove biografije i obiteljske pozadine koja je nesumnjivo utjecala na njegovo opredjeljenje za arhitektonsko obrazovanje. Slavko Jelinek rođen je 1925. godine u mjestu Spodnja Polskava nedaleko od Maribora u Sloveniji, a umro je 2014. u Zagrebu.³⁹ Jelinekovi roditelji bavili su se građevinskim poduzetništvom i posjedovali trgovinu tekstilom u

³⁷ O potrebi uključivanja različitih struka prilikom planiranja govori Zdenko Kolacio 1979. : *Arhitekti, urbanisti, građevinari, likovni radnici, komunalci, sociolozi, povjesničari umjetnosti, političari, ekonomisti i drugi koji ga na ovaj ili onaj način mogu (a i moraju) sudjelovati u oblikovanju prostora stanovništva morali bi biti kreativan potencijal koji bi više no do sada pridonio sređivanju i humaniziranju okoliša ljudskog života. Pogrešno je shvaćanje, koje u nekim glavama još vlada, da su samo arhitekti ili samo urbanisti pozvani da kroje sudbinu grada ili nekog novog ili starijeg naselja.* Vidi u: Salopek, 2017., 49.

³⁸ Vidi u: Urlič, 2009.

³⁹ Vidi u: Urlič, 2009., 140. – 150.

Kneginječkoj ulici u Zagrebu.⁴⁰ Cijeli svoj život Jelinek je proveo na Trešnjevci, živeći u obiteljskoj kući u Stubičkoj ulici, a naposljetku u stambenoj zgradi u Veslačkoj koju je sam projektirao.⁴¹ Vezano uz privatni život treba još napomenuti kako se njegova žena Neda Jelinek, s kojom je imao sina Gordana i kćer Sanju, također bavila arhitekturom te je bila suradnica na nekoliko njegovih projekta.⁴² Jelinek je bio član Udruženja hrvatskih arhitekata i Društva arhitekata Zagreb, a u slobodno vrijeme bavio se fotografiranjem arhitektonskih objekata tijekom putovanja Europom i Sjevernom Amerikom te predstavljao svoje fotografije na izložbama organiziranim u prostoru Društva arhitekata Zagreb (sl. 1).⁴³ Jelinekovu pažnju, što je pokazao fotografijama, najviše su zaokupljala suvremena arhitektonska ostvarenja te detalji kao što je urbana oprema gradova.⁴⁴ Treba još spomenuti kako je doprinos Slavka Jelineka na području arhitektonskog djelovanja prepoznat od strane struke o čemu govore nagrade Udruženja hrvatskih arhitekata: *Viktor Kovačić – nagrada za životno djelo* 1994.⁴⁵ i Ministarstva kulture: *Vladimir Nazor – nagrada za životno djelo za arhitekturu i urbanizam* 2004.⁴⁶

Slika 1. Arhitekti Slavko Jelinek i Žarko Vincek prigodom otvorenja izložbe *Arhitektura Texasa - objektivom arhitekta* u prostoru Društva arhitekata Zagreb, 16. 11. 1995.

⁴⁰ Isto.

⁴¹ Isto.

⁴² Isto.

⁴³ Urlič, 2009., 147., Rogina (ur.), 1997., 176.

⁴⁴ O izložbi 1995. na kojoj su predstavljene fotografije s Jelinekovog putovanja Texasom vidi u: Kritovac, 1995., 5. O izložbi 1996. na kojoj su prezentirane fotografije suvremene arhitekture Pariza vidi u: Bačić, 1996., 35., Kritovac, 1996., 14.

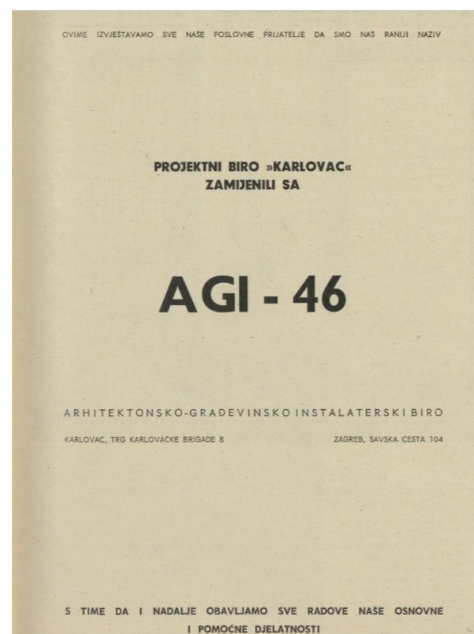
⁴⁵ Bobovec, 2016., 101.

⁴⁶ *Vladimir Nazor – nagrada za životno djelo* dodijeljena je Jelineku 19.5.2005. Vidi u: Sutlić, 2005., 49., Bačević, 2005., 22.

Profesionalno usmjeravanje Slavka Jelineka počelo je 1951. godine kada je diplomirao na Tehničkom fakultetu u Zagrebu, arhitektonskom odsjeku, pod mentorstvom Mladena Kauzlarića, a krajem pedesetih započinje njegova značajnija arhitektonska karijera kada se zapošljava u građevinskom poduzeću *Industrogradnja* te nadgleda realizaciju takozvanog *drvenog nebodera* u Martićevoj ulici u Zagrebu arhitekta Drage Iblera i vodi gradnju nebodera u Ilici 1a u Zagrebu arhitekata Slobodana Jovičića, Josipa Hitila i Ive Žuljevića.⁴⁷ Ključni događaj za daljnji nastavak Jelinekove profesionalne karijere bilo je njegovo zaposlenje u *Projektnom birou Karlovac* 1960. godine.⁴⁸ Osnovan 1946. godine kao *Okružno građevno poduzeće* s odjelom za projektiranje, odvaja se 1957. od matičnog građevnog poduzeća *Temelj* (sl. 2) i nastavlja djelovati kao samostalni *Projektni biro Karlovac*, a 1960. godine dodatno se širi organizacijska struktura osnivanjem novog projektnog biroa u Zagrebu kada dolazi i do promjene imena u *AGI-46* koje predstavlja skraćenicu za arhitektonsko-građevinsko instalaterski biro, a broj 46 godinu njihovog osnutka (sl. 3).⁴⁹

Slika 2. Reklamni oglas za građevno poduzeće *Temelj* u časopisu *Arhitektura*, 1956.

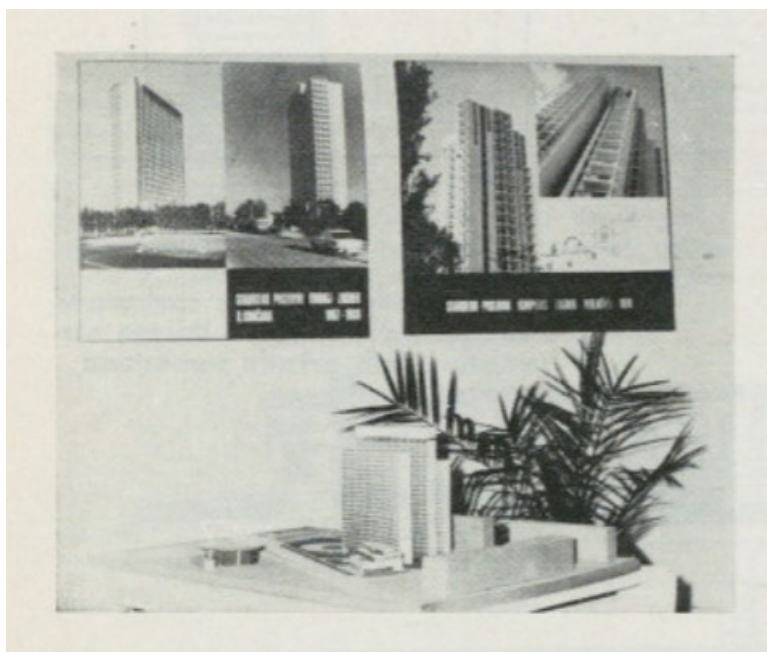
Slika 3. Reklamni oglas u *Čovjek i prostor*, promjena imena projektnog biroa, 1965.

⁴⁷ Za detaljni uvid u biografiju Slavka Jelineka vidi u: Urlić, 2009., 140. – 150., Z. Kol i R., 1995., 381. – 382.

⁴⁸ Urlić, 2009., 121.

⁴⁹ Venturini, 1968., 1. – 5.

Tijekom svog djelovanja projektni biro *AGI-46* je kontinuirano organizirao izložbe. Jedna od prvih izložbi organizirana je 1968. povodom dvadeset godina postojanja organizacije i deset godina rada nakon odcjepljenja od građevinskog poduzeća *Temelj* u sklopu koje su predstavili realizirane projekte unutar kojih se ističe projekt Sportske dvorane u Karlovcu, a praksu predstavljanja novih projekata (realiziranih i onih planiranih) nastavili su izložbom 1971. povodom dvadeset i pet godina djelovanja u *Zorin domu* u Karlovcu te izložbom 1976. povodom tridesete obljetnice djelovanja u *Galeriji Karas* u Karlovcu.⁵⁰ Među spomenutim izložbama treba istaknuti izložbu održanu 1971. na kojoj je bila prezentirana maketa *Poslovnog tornja Zagrepčanka* (sl. 4).⁵¹

Slika 4. Izložba projektnog biroa *AGI-46* u *Zorin domu* u Karlovcu 1971. Na izloženim slikama izvedenih objekata (s lijeva na desno) prikazani su *Hotel za samce* (1964. – 1968.), poslovno-stambeni neboder u Ulici Rade Končara (1968. – 1969.) i stambeno-poslovni tornjevi u Veslačkoj ulici (1969. – 1972.). Na donjem dijelu slike prikazana je izložena maketa *Poslovnog tornja Zagrepčanka*

Putem održanih izložbi projektni biro upoznao je stručnu i širu javnost sa svojim projektima i realizacijama, što je bila vrlo rijetka praksa projektnih organizacija.⁵² Pozitivnu praksu

⁵⁰ O izložbi za dvadesetu obljetnicu osnutka vidi u: Venturini, 1968., 1. – 5. O izložbi za dvadeset i petu obljetnicu održanoj u *Zorin domu* u Karlovcu vidi u: Maleković, 1971., 7., E. C., 1971., 9., Sekulić-Gvozdanović, 1972., 9. – 12., 25. O izložbi povodom tridesete godišnjice postojanja održanoj u *Galeriji Karas* u Karlovcu vidi u: Venturini, 1976., 7.

⁵¹ *Zagrepčanka* se tada i dalje gradila, a arhitektonski projekt je bio napravljen 1969. Vidi u: Sekulić-Gvozdanović, 1972., 10.

⁵² O problemu nedovoljnog prezentiranja javnosti arhitektonskih projekata od strane projektnih biroa vidi u: Venturini, 1977., 18. – 20.

predstavljanja arhitektonskih djela javnosti od strane biroa *AGI-46* naglašava arhitekt i povjesničar arhitekture Tomislav Premerl: *Druga velika pohvala ovoj projektnoj organizaciji odnosi se na želju da se prezentira javnosti. To je već pitanje etike arhitektonskog stvaralaštva, otvaranje kritici vlastitog djelovanja i vlastitog djela, to je već plemenitiji cilj od samo poslovnog odnosa prema građenju. Nametljivo se pokazati kritici javnosti dužnost je stvaralaca, koju biro AGI-46 revno ispunjava.*⁵³ Kontinuirano praćenje projekata brojnih drugih projektnih biroa unutar građevinskih organizacija koji su djelovali u to vrijeme od kojih su neki – *Industrogradnja*, *Tempo*, projektno poduzeće *Osnova* osiguravao je časopis *Čovjek i prostor*, posebice tijekom svojih izdanja 1971. godine u rubrici *Projekti i razmišljanja*, a česta praksa organizacija bila je i reklamiranje (uz što bi se donosile i slike projekata) na stranicama časopisa (sl. 5).⁵⁴ Iako kod navedenih organizacija nije postojao kontinuitet prezentiranja široj javnosti njihovih projekata kao što je bio slučaj kod *AGI-46*, može se pronaći nekoliko primjera kroz koje su se mogli vidjeti dosezi pojedinih poduzeća – projektno poduzeće *Osnova* izdalo je tako katalog svojih projekata, a *Industrogradnja* i *Tempo* izdali su preglede njihovog djelovanja u sklopu proslave tridesete obljetnice poduzeća.⁵⁵

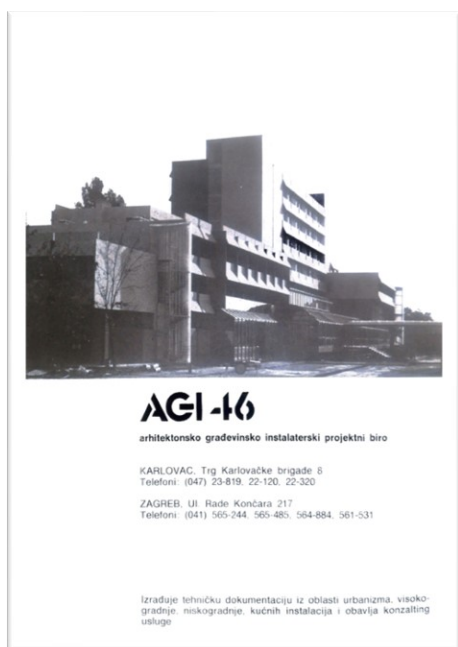
Slika 5. Reklamni oglas za *Industrogradnju*, lijevo na slici prikazan je poslovni toranj u Savskoj cesti u Zagrebu, 1969. – 1972., arhitekta Grozdana Kneževića u časopisu *Čovjek i prostor*, 1971.

⁵³ Premerl, 1976., 19.

⁵⁴ Vidi u: „Projekti i razmišljanja“, u: *Čovjek i prostor*, 214-225 (1971.)

⁵⁵ Vidi u: *Osnova: poduzeće za projektiranje*, 1968., *Industrogradnja: 1946-1976: prigodni bilten u povodu 30. godišnjice*, 1976., *Tempo: 1948-1978: u povodu 30-godišnjice rada poduzeća*, 1978.

AGI-46 ostavio je iza sebe brojne realizacije, poglavito na prostoru Zagreba i Karlovca koje i danas imaju bitnu ulogu u slici i životu grada, a neki njihovi izvedeni objekti, u skladu s prethodno opisanom praksom projektnih organizacija pojavljuju se na oglasima u tadašnjim stručnim časopisima kao što su *Arhitektura* i *Čovjek i prostor* (sl. 6 i sl. 7).

Slika 6. Reklamni oglas za *AGI-46* s prikazom hotela *Korana* u Karlovcu (nadogradnja 1977. - 1978.)⁵⁶ u časopisu *Arhitektura* 1980.

Slika 7. Reklamni oglas za *AGI-46* s prikazom detalja *Zagrepčanke* u časopisu *Čovjek i prostor* 1979.

Projekti biroa *AGI-46* pokazuju iznimnu raznovrsnost u tipologiji objekata koje su projektirali: zdravstvene, obrazovne, sportske, industrijske i poslovne objekte, od kojih se kao najbrojniji ističu objekti stambene namjene. Kao glavni projektant i direktor, Slavko Jelinek bio je najznačajnija ličnost projektantskog biroa te se najveći dio njegove arhitektonske karijere veže uz *AGI-46*, a sam biro je započeo svoj stvaralački uspon upravo dolaskom Jelineka, zbog čega je neophodno sagledati ih zajedno. Uz mnoge suradnike Jelinek je projektirao objekte koji su ostali trajni spomen na prošla vremena te su do današnjeg dana u svojoj funkciji. Od značajnih objekata izvedenih u Karlovcu treba spomenuti Osnovnu školu u Mahićnom (1964. – 1965.), sportsku dvoranu

⁵⁶ Više o projektu nadogradnje hotela *Korana* u Karlovcu vidi u: Kafoteka.net, *Hotel Korana (Nova)*, <https://www.kafotka.net/7245> (pregledano 29.8.2021)

(suradnici Frane Dulčić i Stjepan Krajač, 1966. – 1967.) i stambene blokove u novom centru Karlovca (suradnik Ivan Šipušić, 1974. – 1984.), dok se u Zagrebu ističu *Hotel za samce* (1964. – 1968.), stambeno-poslovni neboderi na Novoj cesti 1 i 4 (1965. – 1967.), stambeni tornjevi u naselju Sopot (1965. – 1967.), stambeni neboderi u naselju Zapruđe (1967. – 1969.), stambeno-poslovni toranj u Maksimirskoj ulici (1969. – 1978.), poslovno-stambeni neboder u Ulici Rade Končara (sl. 8), danas Ozaljska (suradnik Miroslav Pašagić, 1968. – 1969.) koji je kasnije prozvan *Trešnjevačkom ljepoticom*, u kojemu se nakon izgradnje smjestio uredski prostor zagrebačke podružnice projektnog biroa *AGI-46* koja je do tada bila u stambeno-poslovnoj zgradi na Savskoj cesti 104.⁵⁷ Treba spomenuti još i značajnu realizaciju stambeno-poslovnih tornjeva u Veslačkoj ulici broj 2, 4 i 6 (koautor Ivo Linardić, suradnici Dragutin Medvedec i Dražen Posavec, 1969. – 1972.) za koju su 1972. godine prvo dobili *Borbinu* nagradu za arhitekturu na razini Republike te potom na razini Jugoslavije za najbolje arhitektonsko ostvarenje prema mišljenju saveznog žirija zbog *provedene konzekventne sinteze funkcije, tehnologije i oblikovanja te unijete svježine u odnosu na shematizam uobičajen u postojećoj stambenoj arhitekturi* (sl. 9).⁵⁸ S obzirom na veliki broj realiziranih višekatnica koje se klasificiraju kao tornjevi ili neboderi, Jelinek je opravdano dobio epitet *arhitekt vertikalne*.⁵⁹ Uz Slavka Jelineka u birou *AGI-46* radili su već spomenuti Frane Dulčić, Stjepan Krajač, Ivan Šipušić, Miroslav Pašagić, Ivo Linardić, Dragutin Medvedec, Dražen Posavec, Đurđica Lipovšćak i Berislav Vinković, bez čijeg timskog rada zasigurno ne bi bilo ni moguće izraditi toliko veliki broj projekata.⁶⁰

⁵⁷ Detaljni popis izvedenih objekata i natječajnih radova Slavka Jelineka u sklopu projektnog biroa *AGI-46* vidi u: Urlić, 2009., 116. – 134.

⁵⁸ Sastav republičkog žirija činili su inž. arh. Franjo Gotovac, inž. arh. Boris Knežević, akademski kipar Marija Ujević i novinar Ivo Tomljenović, a u konkurenciji su bila još tri arhitektonska ostvarenja: Muzej sakralne umjetnosti u Zadru autora Mladena Kauzlarića, hotel *Marko Polo* u Korčuli autora Bernarda Bernardina, Samostan karmelićanki u Zagrebu autora Gruja Goljanina. U sastavu saveznog žirija bilo je četrnaest članova na čelu s arhitektom Nevenom Kovačevićem, a ostala ostvarenja u natjecanju za nagradu bila su: robna kuća u Novom Sadu autora Milana Mihelića (SR Slovenija), hotel *Divčibare* autora Dejana Nastića (SR Srbija), stambena zgrada u Budvi autora Novaka Jovovića (SR Crna Gora), *Naselje Sunca* u Sarajevu autora Ivana Štrausa (SR BiH) i gradski ugostiteljski centar *Letnica* u Ohridu autorica Sofije Hadžie Nizove i Margarite Hadžie Trandafilovske (SR Makedonija). Vidi u: Belić, 17. 2. 1973., 7., „Borbin nagrada za arhitekturu“, *Borba*, 1. 2. 1973., 1.

⁵⁹ Vidi u: Odak, 2009., 147. – 149.

⁶⁰ Vidi u: *Projektni biro AGI-46 1960-ih*, <https://www.kafotka.net/7024> (pregledano 1. 4. 2021.)

Slika 8. Slavko Jelinek sa suradnikom Miroslavom Pašagićem, dvadeseterokatni stambeno-poslovni neboder tzv. *Trešnjevačka ljepotica* građena od 1968. do 1969. u Ozaljskoj ulici u Zagrebu

Slika 9. Slavko Jelinek i Ivo Linardić sa suradnicima Dragutinom Medvedecem i Draženom Posavcem, tri sedamnaesterokatna stambeno-poslovna tornja, građena od 1969. do 1972. u Veslačkoj ulici u Zagrebu

4.2 OBILJEŽJA OPUSA SLAVKA JELINEKA

Kako je već dijelom i rečeno, nakon dolaska Slavka Jelineka u projektni biro i osnivanjem zagrebačke podružnice, započinje plodonosna faza arhitektonskog projektiranja te razdoblje uspona biroa *AGI-46*. Jelinekovi projekti pokazuju kako je radio prema načelima moderne arhitekture, o čemu govori i Ivo Maroević, svrstavajući ga pod arhitekte koji slijede modernu tradiciju,⁶¹ a pod utjecajem profesora i arhitekata koji su djelovali u doba njegove formacije kao što su Mladen Kauzlarić, Alfred Albini, Zdenko Strižić, Josip Seissel i Zvonimir Vrkljan.⁶² Obilježja arhitektonskog djelovanja Slavka Jelineka mogu se najbolje sažeti u riječi *funkcionalnost* koju uvijek prati promišljenost o stvaranju humanog životnog prostora i odnos prema urbanom ambijentu u koji se smješta objekt (iako tu treba uzeti u obzir ograničenja koja nameće investitor

⁶¹ Spominje se još nekoliko pravaca u arhitekturi 70-ih godina 20. stoljeća u Hrvatskoj kao što su pokušaji novog ekspresionizma, strukturalizma i poštivanje nove tradicije (*Neo Vernacular*). Vidi u: Maroević, 1981., 48.

⁶² Urlić, 2009., 9.

gradnje te institucije koje se bave prostornim i urbanim planiranjem).⁶³ Jedan takav primjer pokazuje i kritički osvrt Vladimira Malekovića (1971.) o stambenoj arhitekturi, sagledavajući projekte biroa *AGI-46* u širem kontekstu stambene problematike u Zagrebu, povezanima s naglom urbanizacijom i potrebom za smještanje što većeg broja ljudi u gradskom području. Kao glavni problem Maleković ističe nedostatak cjelovitog urbanističkog koncepta koji bi uz izvedene objekte, čiju kvalitetu ne dovodi u pitanje, omogućio stvaranje zajednice stanovnika na nekom području, a ne samo *spavaonicu*.⁶⁴ Osim povezivanja funkcionalnog i urbanog ambijenta, postulati Jelinekove arhitekture vrlo su dobro izraženi u naslovu njegova članka iz 1965. godine: *Svrha i krajnji cilj prakse je funkcionalan, ekonomičan i suvremeno oblikovan arhitektonski objekt*,⁶⁵ prema kojima je objekte projektirao i cijeli biro *AGI-46*. Jedna od glavnih karakteristika njihovih arhitektonskih objekata odnosi se na jasno isticanje konstrukcije⁶⁶ objekta na njegovom vanjskom plaštu. Uz navedene značajke, treba spomenuti i korištenje suvremenih tehnoloških dosegâ u gradnji kao što je korištenje metode kliznih oplata⁶⁷ na čiju upotrebu u izgradnji su utjecali zahtjevi investitora za što bržom gradnjom.⁶⁸

Iz članaka koji su objavljeni u tadašnjoj suvremenoj periodici može se vidjeti ambivalentan odnos prema izvedenim arhitektonskim objektima biroa *AGI-46*. Darko Venturini komentirajući izvedena djela smatra kako oni *ne predstavljaju pojedinačno senzacije prvog reda (...) ovi radovi znače kud i kamo više u praksi, u konkretnoj situaciji (...) svi ti objekti igraju značajnu ulogu u gabaritu gradova u kojima su podignuti (...) te da je (...) dosadašnji rad pokazao ne samo sposobnost uspješnog ulaženja u rješavanje problematike različitih zadataka i sadržaja, već i osjećaj za konkretni prostor i ugođaj, za tako često zaboravljan ili namjerno bagateliziran genius loci*.⁶⁹ Nadalje, u članku objavljenom desetljeće kasnije Venturini vrednuje objekte kao one *ozbiljnog prosjeka, značajnih postignuća i nezaobilaznih primjera u suvremenoj hrvatskoj*

⁶³ Problemi i nezadovoljstva izgradnjom određenog objekta prvenstveno su rezultat otežanih okolnosti gradnje zbog urbanističkih propisa i uvjeta pojedine lokacije. Vidi u: Urlić, 2009., 10.

⁶⁴ Maleković, 1971., 7.

⁶⁵ Jelinek, 1965., 1. – 3.

⁶⁶ Z.Kol i R., 1995., 381.

⁶⁷ Prvi put je takva tehnologija kliznih oplata korištena prilikom gradnje stambeno-poslovnog tornja u Ozaljskoj ulici čime se povećala brzina gradnje. Vidi u: Urlić, 2009., 95.

⁶⁸ Urlić, 2009., 13.

⁶⁹ Venturini, 1968., 3. – 4.

arhitekturi te sveukupno prepoznaje izvedene objekte biroa *AGI-46* kao *urbane i prostorne akcente*.⁷⁰

Za bolje shvaćanje djelovanja biroa *AGI-46* i Slavka Jelineka te njihovih arhitektonskih projekata potrebno je sagledati ih i vrednovati unutar konteksta toga razdoblja. Društveni kontekst nosio je problematiku nagle urbanizacije i težnje za zadovoljavanjem osnovnih životnih potreba stanovnika koji su se naseljavali u grad, a sve je bilo praćenom tržišnim zahtjevima za što brojnijom i bržom gradnjom kako prvenstveno stambenih prostora, tako i objekata pratećih sadržaja koji su potrebni za funkcioniranje grada i postizanje zadovoljavajuće kvalitete života stanovnika u gradu. Bitno je napomenuti i neke značajne napretke na polju teorija o arhitekturi. Druga polovica dvadesetog stoljeća razdoblje je u kojem dolazi do strujanja novih teorijskih misli i težnji kao što su Mohorovičićeva teorija *poopćenog funkcionalizma* koja naglašava suodnos estetskih i oblikovnih kvaliteta arhitektonskog objekta i njegove funkcije⁷¹ ili teorija *urbarhitekture* Radovana Dellalea⁷² koja označava novi pristup prema cjelovitijem planiranju grada, objedinjavanju različitih sadržaja nasuprot parcelizaciji gradskih funkcija (postavke koje su bile aktualne dvadesetih i tridesetih godina 20. stoljeća prema načelima CIAM-a) uzimajući u obzir potrebe stanovnika uz njihovu participaciju.

Na temelju prethodno navedenog može se vidjeti cijela kompleksnost i kontradiktornost razdoblja za arhitektonsko stvaralaštvo – dok su s jedne strane stajale teorije koje su promicale nove i humanije pristupe te rad stručnih služba zaduženih za prostorno i urbanističko planiranje s druge strane zahtjevi tržišta i investitora su u praksi nametali svoja pravila, što se odrazilo i prilikom izvođenja mnogih objekata Slavka Jelineka i biroa *AGI-46*.⁷³ Mnogi nabrojani problemi⁷⁴ bili su prisutni prilikom projektiranja i izvedbe *Poslovnog tornja Zagrepčanka*, koji čini središnji dio ovog rada, a svojim položajem i materijalnom prisutnošću govori o jednom vremenu punom

⁷⁰ Venturini, 1977., 19. – 20.

⁷¹ Detaljnije o Mohorovičićevom konceptu *poopćenog funkcionalizma* koji je bio aktualan od 1950-ih do 1970-ih vidi u: Odak, 2006., 31. – 38.

⁷² Dellale koncept *urbarhitekture* razrađuje 1964. Odbacuje se pristup definiran unutar CIAM-a koji dijeli grad na određene zone, već se radi na njihovom spajanju i prožimanju. Svoj pristup definira kao onaj koji poseže za organskom gradogradnjom, a uključuje i participaciju stanovnika prilikom planiranja, izvedbe i korištenja gradskog prostora. Vidi u: Dellale, 1997. [1988.]

⁷³ Urlić, 2009., 10.

⁷⁴ Jelinek govori o kompleksnosti arhitektonskog posla prilikom projektiranja *Poslovnog tornja Zagrepčanka*: *Ta me je zgrada koštala deset let – kazao je Jelinek te bacio pogled na monumentalno zdanje. Kasnije je pojasnio da ga je namučilo to što je golemi neboder bio zamišljen za prodaju, ali nije se znalo za koga točno. Pa je svaki kupac želio nešto naknadno mijenjati.* Vidi u: Sutlić, 2005., 49.

izazova za ostvarivanje arhitektonskih ciljeva i stvaranje kvalitetne arhitekture usprkos zahtjevima tržišta. Upravo *Poslovni toranj Zagrepčanka* zauzima posebno mjesto⁷⁵ u Jelinekovom opusu, zbog dosega tehnologije izgradnje i specifičnog arhitektonskog oblikovanja te kao jedan od prepoznatljivih simbola grada, o čemu govori i odabir za naslovnu fotografiju monografije o Jelineku (sl. 10).

Slika 10. Naslovnica monografije Renate Margarete Urlic o Slavku Jelineku, 2009.

⁷⁵ Prilikom intervjua za Društvo arhitekata Zagreb Jelinek spominje kako mu je unutar svih njegovih izvedenih projekata *Zagrepčanka* posebno draga. Vidi u: Društvo arhitekata Zagreb, *Video intervju: Slavko Jelinek*, 23. 12. 2011., <http://www.d-a-z.hr/hr/vijesti/video-intervju-slavko-jelinek,1086.html> (pregledano 21.10.2021.)

5. POSLOVNI TORANJ ZAGREPČANKA

Poslovni toranj Zagrepčanka u objavljenoj literaturi spominje se učestalo – među građevinama koje su podignute u drugoj polovici 20. stoljeća,⁷⁶ u kontekstu općih zbivanja na području arhitektonske prakse i kulture u Zagrebu⁷⁷ te arhitektonskim vodičima po Zagrebu.⁷⁸ Prvi cjelovitiji uvid u povijest ovoga arhitektonskog ostvarenja napravila je Renata Margareta Urlić u monografiji o Slavku Jelineku.⁷⁹ S ciljem dobivanja detaljnijeg uvida u povijest građevine, uz podatke iz prethodno navedene literature, u radu se donose podaci dobiveni istraživanjem članaka iz stručnih časopisa: *Čovjek i prostor* i *Arhitektura: časopis za arhitekturu, urbanizam i primijenjenu umjetnost*, članaka iz dnevnih novina: *Borbe*, *Večernjeg lista*, *Vjesnika*, *Jutarnjeg lista* i *Poslovnog dnevnika*, građe iz Gradske knjižnice - Zbirka *Zagrabiensia*, Trg Ante Starčevića 6, Zagreb te arhivskog gradiva (Građevinska i projektna dokumentacija) pohranjenog u *Središnjoj pismohrani* u zgradi Gradske uprave Zagreb, Trg Stjepana Radića 1, Zagreb. Dodatno, u radu se koriste slikovni izvori iz Grafičke zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice - Zbirka razglednica te iz Zbirke Muzeja grada Zagreba - Zbirka fotografija zagrebačkih vizura i Zbirka razglednica. Uz pisane i slikovne izvore te dokumente, u radu se pružaju podaci prikupljeni kroz razgovor sa Željkom Strelar, direktoricom *Zagrepčanke poslovni objekti d.d.* kako bi se stekao potpuniji uvid u današnje funkcioniranje građevine i s Rankom Murtićem, direktorom *Fondacije Murtić* vezano uz djelo/a Ede Murtića napravljenog/ima za *Zagrepčanku* o čijoj problematici će biti više riječi kasnije. Daljnja razrada obuhvaća povijesni pregled prostorne lokacije i urbanističkih odrednica, gradnje poslovnog tornja te njegovih arhitektonskih i stilskih karakteristika. *Zagrepčanka* se vrednuje u kontekstu gradnje poslovnih nebodera u Zagrebu i Jugoslaviji te se donosi pregled njezine recepcije u tadašnjem suvremenom tisku. U završnom dijelu rada donosi se osvrt na njezino današnje stanje i značaj koji ima u arhitekturi grada Zagreba.

⁷⁶ Bobovec, 2016., 58. – 59., *Arhitektura u Hrvatskoj 1945. – 1985.*, 244. – 245.

⁷⁷ Maroević, 1999., Premerl, 2002., 89. – 93., Radović Mahečić, 2005., 80., Horvat, 2007., 9. – 39., Odak, 2009., 147 – 149., 217. – 221., Kalčić, 2017., 355. – 357.

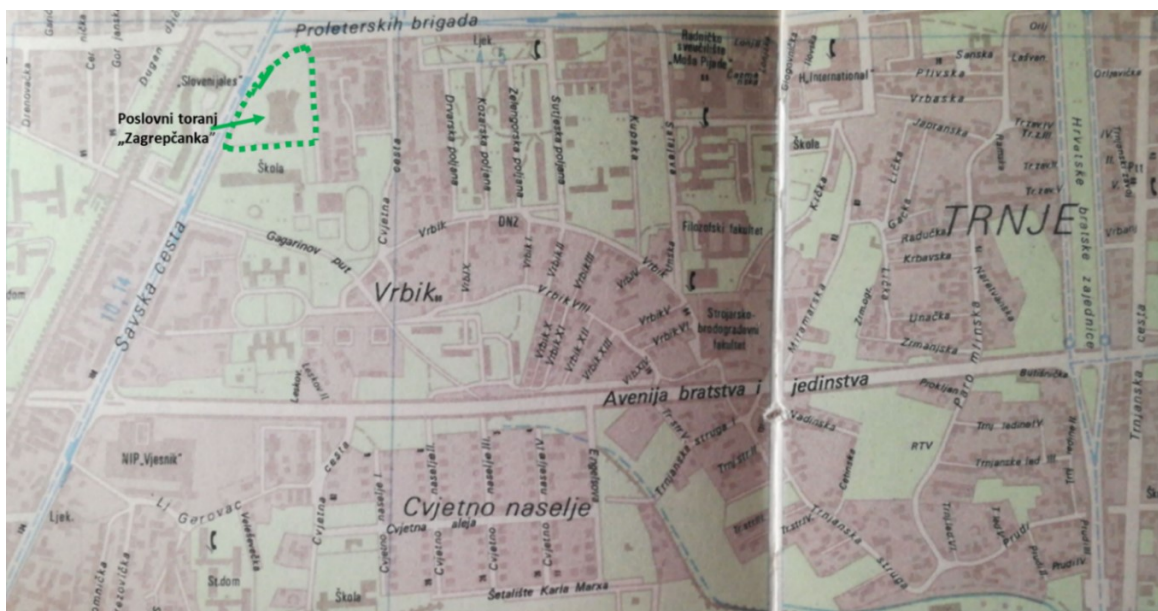
⁷⁸ Laslo, 2011., 2011., Karač, Žunić, 2012., 152. – 153., Karač, Žunić, 2013. [2012.], 152. – 153., Damjanović, 2014., 355., Karač, Žunić, 2018. [2012.], 168. – 169.

⁷⁹ Urlić, 2009.

5.1 PROSTORNA LOKACIJA I URBANISTIČKE ODREDNICE

Poslovni toranj Zagrepčanka smješten je na parceli na uglu križanja nekadašnje Ulice proleterskih brigada (danas Ulica grada Vukovara) i Savske ceste (sl. 11) na krajnjem zapadnom dijelu gradske četvrti Trnje. Za bolje razumijevanje konteksta prostornog pozicioniranja poslovnog tornja potrebno je napomenuti nekoliko važnih urbanističkih zahvata koji su odredili to područje te povijest planiranja izgradnje na parceli na kojoj je smješten.

Slika 11. Označena parcela *Poslovnog tornja Zagrepčanka* na karti grada Zagreba iz 1973. Na karti se vidi ucrtan tlocrt poslovnog tornja.

Direktivnom regulacijskom osnovom iz 1949. koju su izradili Vladimir Antolić i Urbanistički institut Ministarstva građevina Narodne Republike Hrvatske Ulica grada Vukovara zamišljena je kao *reprezentativna okosnica razvoja novog grada te kao spoj između Držićeve ulice na Istoku i Savske ceste na zapadu grada*.⁸⁰ Duž Ulice grada Vukovara u neposrednom okruženju *Poslovnog tornja Zagrepčanka* izgrađeni su objekti stambenog i poslovnog karaktera u duhu modernističkih shvaćanja.⁸¹ Savska cesta s druge strane bila je jedna od poveznica prema južnom dijelu Zagreba još od predturskog razdoblja, a do danas je ostala *zagrebačka žila kucavica* kako navodi Ivo Maroević.⁸² Zbog svoje neizgrađenosti bila je pogodna za novu gradnju, a tijekom druge polovice

⁸⁰ Maroević, 1999., 111., Ivanković, 2016., 187.

⁸¹ Ivanković, 2016.

⁸² Maroević opisuje prostor križanja Savske ceste i Ulice Grada Vukovara, naglašavajući prometne probleme i izrazitu heterogenost tog prostora. Vidi u: Maroević, 1999., 84., Maroević, 2007., 135. – 144.

20. stoljeća njen prostor obilježila je izgradnja mnogih visokih zgrada koja se nastavila do današnjih dana.⁸³

Ključan plan koji je definirao razvoj područja Trnja, pa tako i zemljišta na kojemu je sagrađena *Zagrepčanka* bilo je *Idejno urbanističko rješenje Trnja* iz 1965. kojim se željelo regulirati bespravnu gradnju te isplanirati gradnju javnih objekata koji bi nadopunili sadržaje koji su nedostajali tom dijelu grada.⁸⁴ Treba spomenuti i ostale prostorne planove⁸⁵ kao što su *Urbanistički program grada Zagreba* 1963.⁸⁶ i *Urbanistički program grada Zagreba* 1965.⁸⁷ na temelju kojih je donesen *Generalni urbanistički plan* 1971. u kojem se navodi građenje u *snažnijim i višim volumenima uz dokazivanje opravdanosti gradnje viših i vrlo visokih objekata i tornjeva* na području duž Savske ceste.⁸⁸ Raskrižje Savske ceste s Ulicom grada Vukovara krajem 60-ih godina 20. stoljeća bilo je rekonstruirano,⁸⁹ a s obzirom na nove objekte koji su se gradili na tom području Savskoj ulici pripisan je epitet *poslovne ulice*.⁹⁰

Parcela na kojoj se gradio *Poslovni toranj Zagrepčanka* ima nepravilni trapezoidni oblik. Povijest planiranja izgradnje visokog objekta na ovoj parceli seže od 50-ih godina 20. stoljeća. Gradnju visokog objekta planirao je najprije Božidar Rašica, već 1954.⁹¹ unutar prijedloga za urbanističko rješenje zapadnog dijela Ulice proleterskih brigada, što se može vidjeti iz planova za uglovnu parcelu na križanju Savske ceste i Ulice grada Vukovara gdje je planirao smjestiti objekt

⁸³ Prema Vladimiru Antoliću neboderi bili zamišljeni na potezu Ulice grada Vukovara, a na kraju su se položili duž Savske ceste. Vidi u: Radović Mahečić, 2003., 80.

⁸⁴ Mišćević, 1998., 214.

⁸⁵ O donesenim urbanističkim planovima za područje grada Zagreba od 19. stoljeća vidi u: „Prostorno planska dokumentacija Zagreba i zagrebačkog područja 20. stoljeća i početka 21. stoljeća“, 2019., 9. – 48.

⁸⁶ *Urbanistički program grada Zagreba, smjernice za razvoj, 1963.*

⁸⁷ *Urbanistički program grada Zagreba, smjernice za razvoj, 1965.*

⁸⁸ *Oni koji premašuju visine od 9 etaža potrebno je dokazati na temelju prostorno oblikovnih studija koje prethodne ovakvoj izgradnji, a poštuju osnovne zahtjeve oblikovanja silhete grada i njegove okoline.* Vidi u: *Generalni urbanistički plan grada Zagreba: elaborat.*, 1970., 87.

zavod grada Zagreba, 1971.

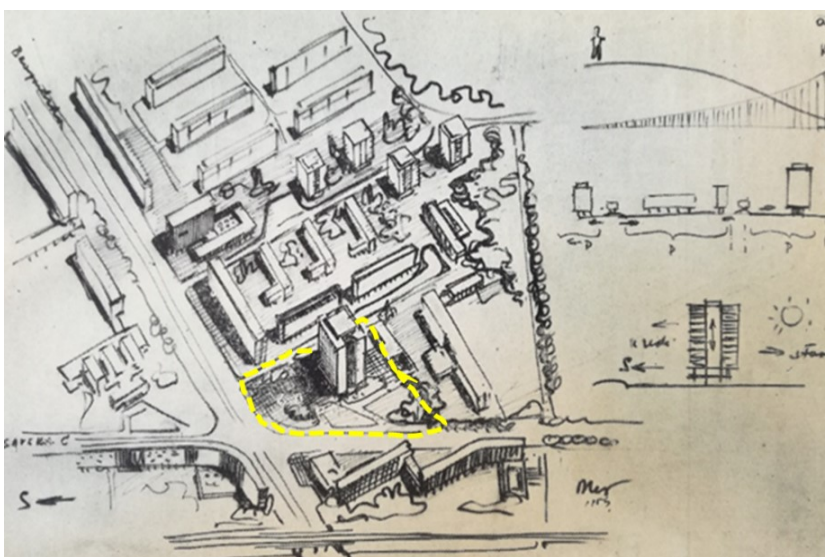
⁸⁹ Zečković, 15.1.1969., 11., „Obavijest vozačima“, 15.5.1969., 16.

⁹⁰ Osim *Poslovnog tornja Zagrepčanka* u to vrijeme spominje se gradnja stambenih tornjeva na Vrbiku paralelnih sa Savskom, na zapadnom dijelu ceste robna kuća *Slovenijales*, dograđivanje zgrade *Kemikalije* za poslovni objekt i poslovni objekt *Industrogradnje* od 15 katova. Spominje se i rušenje starih kuća, a upravo svim tim zahvatima Savska cesta *dobit će izgled poslovne ulice s novim arhitektonskim i urbanističkim vizurama. Paralelno s rekonstrukcijom raskršća u Savskoj realiziraju se i drugi objekti.* Vidi u: T. In, 28.5.1969., 9.

⁹¹ *Na križanju Savske i Beogradske projektiran je visoki objekt kao prostorna i orijentaciona poanta, kojoj su podređeni svi ostali elementi. Oko visokog objekta nastaje prostran trg.* Vidi u: Rašica, 1954., 31.

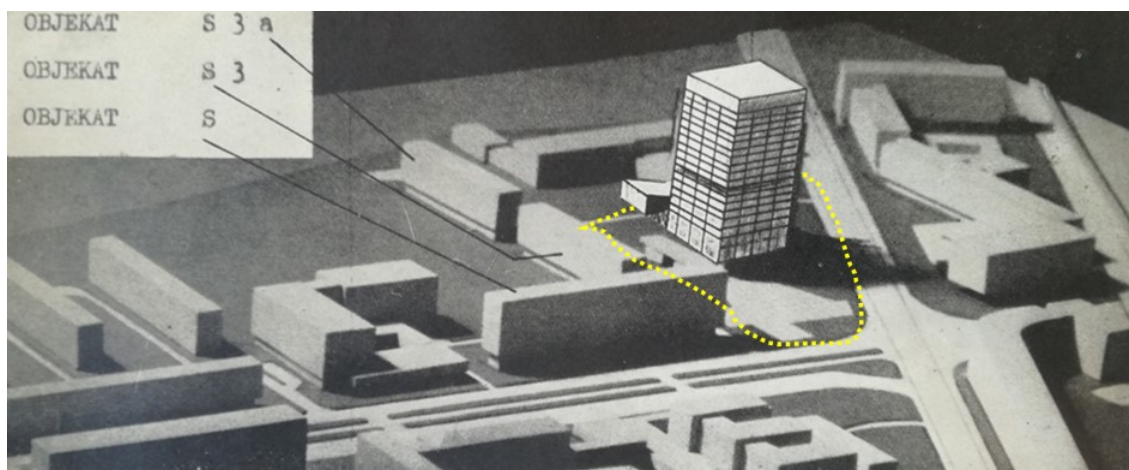

na južni dio parcele kako bi se na sjevernom dijelu ostavilo prostora za stvaranje novog javnog prostora ispred objekta (sl. 12)

Slika 12. Označena parcela na skici uređenja uglovne parcele na raskrižju današnje Ulice grada Vukovara i Savske ceste, 1954.

Rašica ponovno 1960. donosi novu studiju za ovu lokaciju, za poduzeće *Exportdrvo* koje je tu namjeravalo već i prije podići zgradu, zbog potrebe za revidiranjem odnosa volumena s obzirom na novoizgrađene objekte u okolini. Na prostoru se predviđao objekt kvadratnog tlocrta s dvadeset katova (sl. 13) koji naposljetku nije izveden.⁹²

Slika 13. Označen položaj parcele sa skicom objekta visokogradnje namijenjenog za poduzeće *Exportdrvo*, Božidar Rašica, 1960.

⁹² Rašica, 1960., 17.

Početak povijesti sadašnjeg *Poslovnog tornja Zagrepčanka* na prethodno opisanoj parceli prati se od kraja šezdesetih godina 20. stoljeća kada *Gradska uprava Zagreb raspisuje natječaj za davanje neuređenog građevinskog zemljišta za izgradnju stambeno poslovnog objekta na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigada*.⁹³ Natječaj je proveden 30. 9. 1968., a zaključen 8. 10. 1968. prilikom čega je građevinsko poduzeće *Vranica* dobilo na korištenje zemljište u društvenom vlasništvu, uz učešće u troškovima uređivanja zemljišta u iznosu od 9 167 300 N. din. (novih dinara) u kojima je bila uključena i naknada za nacionalizirano zemljište u iznosu od 199 093 N. din.,⁹⁴ a bitno je spomenuti kako su na natječaju još sudjelovali *Jugomont Zagreb*, građevinsko poduzeće *Tempo*, građevinsko poduzeće *Naprijed Beograd*⁹⁵ te građevinsko poduzeće *Industrogradnja Zagreb*.⁹⁶ Prilikom izgradnje objekta prethodno je postavljeno, od strane Urbanističkog zavoda grada Zagreba (tadašnji direktor Zdenko Kolacio, dip. ing. arh.), nekoliko urbanističkih uvjeta koje je budući projekt na navedenom zemljištu/parceli trebao zadovoljavati. Prema *Idejnom urbanističkom rješenju Trnja na jugoistočnom uglu Ulice proleterskih brigada-Savska cesta predviđena je lokacija 18-katnog poslovnog, odnosno poslovnog stambenog tornja. Takav toranj predstavljao bi novi prostorni akcent u gradu, a pogotovo i značajni kompozicioni element i orijentacionu točku na uličnom potezu UL. Proleterskih brigada. Okolna 4 do 5-katna izgradnja predstavljala bi prostorni okvir za takav toranj. Toranj bi po svojem volumenu trebao biti nešto jače dimenzioniran, čime bi se razlikovao od ostalih stambenih i poslovnih tornjeva u gradu. Po sadržaju to bi mogao biti poslovni ili poslovno – stambeni toranj. U slučaju da bi toranj*

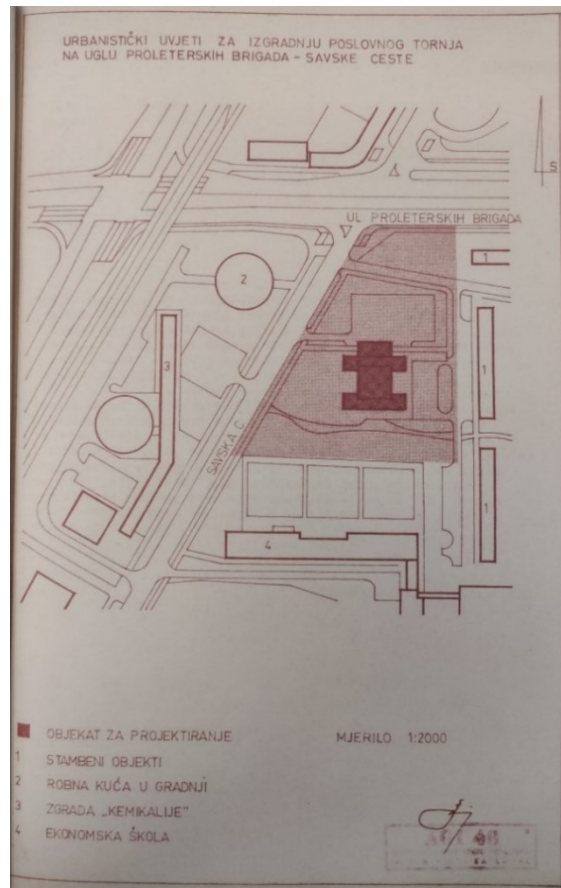
⁹³ *Rješenje*, 8.10.1968., u: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigada, Suglasnosti na objekte, nalazi i mišljenje*. Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

⁹⁴ *Ugovor o učešću za uređenje zemljišta*, 18.2.1968., u: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigada, Suglasnosti na objekte, nalazi i mišljenje*. Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

⁹⁵ Građevinsko poduzeće zvalo se *Napred*, o čijem djelovanju se može više vidjeti u: GP *Napred*, <http://www.napred.net/o-nama.html> (pregledano 27.10.2021.), međutim u tekstu rada se ime građevinskog poduzeća navodi u obliku u kojem je bilo napisano u službenoj dokumentaciji natječaja: *Dodjela zemljišta Građevnom poduzeću Vranica iz Sarajeva radi izgradnje višekatnog stambeno-poslovnog objekta u Zagrebu, Savska cesta-Proleterskih brigada*., 2.6.1970., str 1. – 2., u: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade, Suglasnosti na objekte, nalazi i mišljenje*. Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

⁹⁶ *Dodjela zemljišta Građevnom poduzeću Vranica iz Sarajeva radi izgradnje višekatnog stambeno-poslovnog objekta u Zagrebu, Savska cesta-Proleterskih brigada*., 2.6.1970., str 1. – 2., u: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade, Suglasnosti na objekte, nalazi i mišljenje*. Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

imao poslovno stambeni značaj predviđa se da bi sjeverni dio bio korišten za urede, južni dio za stanove, a centralni dio za vertikalne komunikacije (odvojena stubišta i dizala), dobro osvijetljen kroz staklene stijene. Pored parkirališta u razini terena bit će potrebno predvidjeti veće podzemno parkiralište pod samim tornjem (sl. 14).⁹⁷

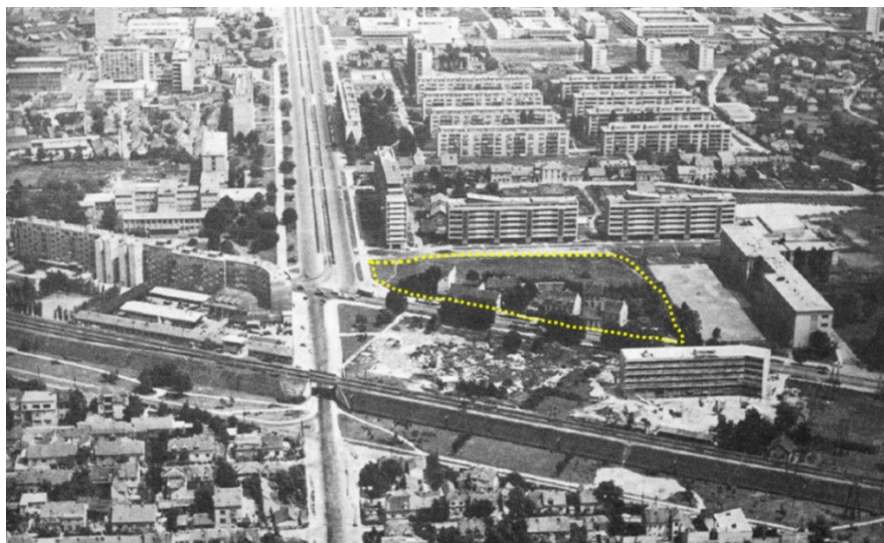
Slika 14. Urbanistički uvjeti za izgradnju poslovnog tornja na uglu Proleterskih brigada – Savske ceste. Urbanistički zavod grada Zagreba, 4. 5. 1967. Prikaz parcele i položaja koji bi budući objekt na parceli trebao zadovoljavati te okolnih izgrađenih građevina. Preslik dokumenta, Projektni biro AGI-46.

Nadalje, prilikom izgradnje objekta bilo je potrebno *ukloniti sve nekvalitetne prizemne objekte uz Savsku cestu radi definitivnog uređenja prostora oko tornja* (sl.15).⁹⁸ Bitno je napomenuti,

⁹⁷ *Urbanistički uvjeti za izgradnju poslovnog (ili poslovno-stambenog tornja na jugoistočnom uglu Ul. Proleterskih brigada-Savska cesta (prijepis).*, str. 1. – 2., u: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade, Suglasnosti na objekte, nalazi i mišljenje.* Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

⁹⁸ Isto.

nadovezujući se na prethodno kako je prilikom rušenja niskih objekata, stanarima koji su u njima živjeli dodijeljen novi adekvatan smještaj.⁹⁹

Slika 15. Označena parcela na kojoj se gradila *Zagrepčanka*. Na zapadnoj strani parcele uz Savsku cestu vide se niski objekti koji su prilikom gradnje poslovnog tornja bili porušeni, 1969.

5.2 POVIJEST IZGRADNJE

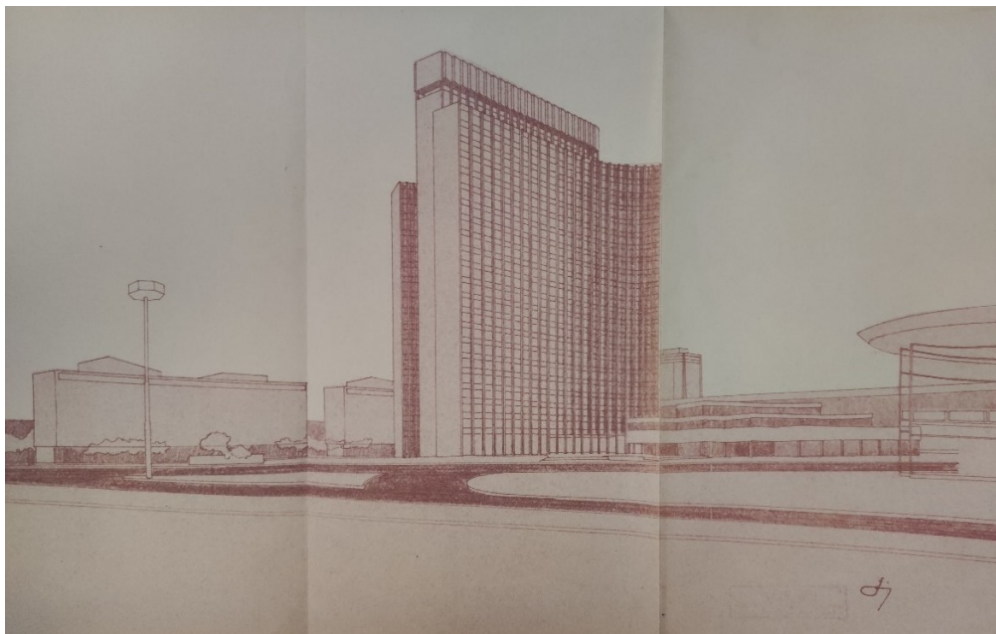
Nakon provedenog natječaja za zemljište te u skladu s urbanističkim uvjetima, prema podnesenom zahtjevu investitora – građevinskog poduzeća *Vranica*, 1969., na *neizgrađenom zemljištu* određena je izgradnja *poslovnog objekta P+17, P+23 i P+19, a na jugozapadnom dijelu trgovačko-ugostiteljskog objekta P do P+2 (aneks)*.¹⁰⁰

⁹⁹Rješenje: Fugar Stjepan i Mariji iz Zagreba, Savska c. 67 daje se na korištenje kao nosiocima stanarskog prava dvosobni komforni stan na Srednjacima (...); Zavod za komunalnu djelatnost grada Zagreba, Rješenje: Čudini Vilki iz Zagreba, Savska c. br.69 daje se na korištenje, kao nosiocu stambenog prava garsonjera na Knežiji (...), 7.1.1970. U:Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade, Suglasnosti na objekte, nalazi i mišljenje*. Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

¹⁰⁰ Rješenje. 20. 5. 1969. u:Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade, Suglasnosti na objekte, nalazi i mišljenje*. Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476. Nakon donošenja Rješenja sklopljen je *Dopunski ugovor* u kojem se navodi povećanje učešća investitora u uređivanju zemljišta (dodatnih 950 000 dinara) zbog toga što je došlo do povećanja katnosti objekta, u: *I Dopunski ugovor o učešću za uređenje zemljišta*, 7. 4. 1970. Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade, Suglasnosti na objekte, nalazi i mišljenje*. Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476

Idejni projekt za *Poslovni toranj Zagrepčanka*¹⁰¹ (sl.16) napravljen je 1969. godine,¹⁰² a glavni projekt u siječnju 1970.¹⁰³ Autori projekta, izrađenog unutar projektnog biroa *AGI-46* (sl. 17) su Slavko Jelinek, dipl. ing. arh. i Berislav Vinković, dipl. ing. arh.¹⁰⁴ Treba napomenuti kako u literaturi i istraživanim izvorima ne postoje informacije o tome tko je točno radio koji dio, međutim za pretpostaviti je kako je Slavko Jelinek bio autor većine projekta s obzirom na to da se spominje kao glavni projektant građevine,¹⁰⁵ dok je Berislav Vinković bio u ulozi suradnika.

Slika 16. Slavko Jelinek, projekt *Poslovnog tornja Zagrepčanka*, skica.

¹⁰¹ U službenoj građevinskoj dokumentaciji projektnog biroa *AGI-46* projekt se navodi pod imenom: *Poslovni toranj na uglu Ulice proleterskih brigada i Savske ceste-Zagreb.*, u: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade, Tehnički opis glavnog projekta poslovnog tornja na Uglu ulice proleterskih brigada i Savske ceste u Zagrebu.* Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476

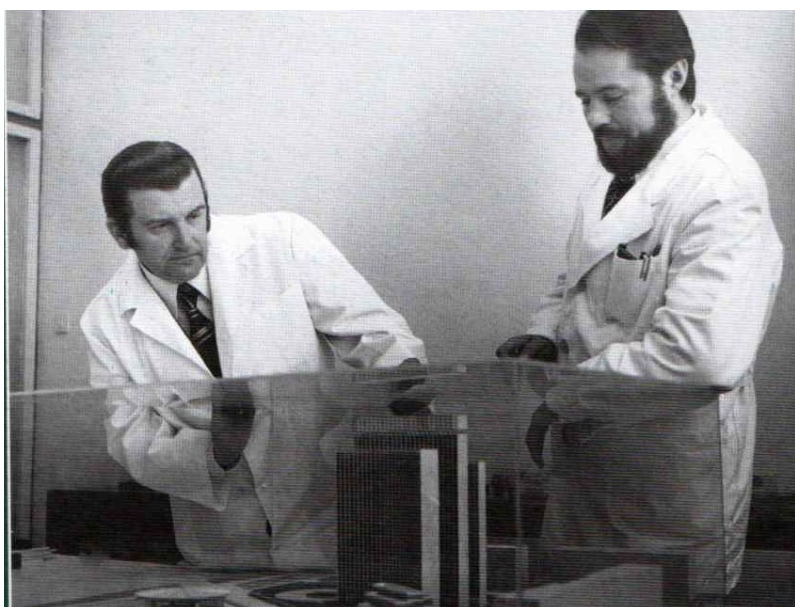
¹⁰² U literaturi se navodi 1969. godina kao godina izrade projekta za pozivni natječaj. Vidi u: *Arhitektura u Hrvatskoj 1945. – 1985.*, 244.

¹⁰³ Datacija glavnog projekta navedena je u projektnoj dokumentaciji *Poslovnog tornja*, u: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade.* Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

¹⁰⁴ Vidi u: Urlić, 2009., 81., Živković, 1980.,16.

¹⁰⁵ U dopisu građevinskog poduzeća *Vranice* Odsjeku za odobravanje izgradnje investicionih objekata, Slavko Jelinek spominje se kao (...) *glavni projektant čitavog kompleksa (...)*, u: *Dopuna odobrenja za građenje Aneksa Poslovnog tornja na križanju ulice Proleterskih brigada i Savske ceste.* Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade. Suglasnosti na objekte, nalazi i mišljenje.* Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

O Slavku Jelineku već je bilo riječi u ovome tekstu pa se sada donosi tek kratka informacija o koautoru projekta, Berislavu Vinkoviću. Rođen je u Zagrebu 1935., završio je Arhitektonsko-građevinsko-geodetski fakultet u Zagrebu (danas Arhitektonski fakultet) te je bio dugogodišnji Jelinekov suradnik u birou *AGI-46* i koautor na mnogim projektima od kojih su neki: stambena osmerokatnica u Zorkovačkoj ulici 2 – 4 (1963. – 1964.), stambeno-poslovni neboderi na Novoj cesti 1 i 4 (1965. – 1967.), stambeni neboderi u Zaprđu (1967. – 1969.).¹⁰⁶ Od samostalno izvedenih u literaturi se spominju dva Vinkovićeva nedatirana projekta: tvornica i upravna zgrada *Velebit* u Karlovcu i stambene zgrade na Jarunu u Zagrebu¹⁰⁷ te projekt za zgradu *PTT* i *ACC* u Velikoj Gorici, nedaleko od Zagreba (1970. – 1971.).¹⁰⁸ Umro je u Zagrebu 9. prosinca 2021.¹⁰⁹

Slika 17. Slavko Jelinek (lijevo) i Berislav Vinković (desno) uz maketu Zagrepčanke, 1970.

Projekt za poslovni toranj odobren je od strane Urbanističkog zavoda grada Zagreba, uz neke dodatne napomene vezane uz granice parkirališta: *granica podzemnog etažnog parkirališta na sjeveru ne smije prijeći građevinski pravac sjeverne fasade stambenog objekta uz Ulicu proleterskih brigada. Južna granica ovog objekta treba da bude min. 2,0 odmaknuta od današnje sjeverne ograde u Savskoj cesti; uz arhitektonsko oblikovanje aneksa: niži objekt kao volumen*

¹⁰⁶ Vidi u: Urlić, 2009., 116. – 134., Bobovec, 2016., 100.

¹⁰⁷ Bobovec, 2016., 100.

¹⁰⁸ Sekulić-Gvozdanović, 1972., 9.

¹⁰⁹ Društvo arhitekata Zagreb, *In memoriam: Berislav Vinković 1935. – 2021.*, <https://www.d-a-z.hr/hr/aktualna-tema/berislav-vinkovic-1935-2021,5200.html> (pregledano 13. 2. 2021.)

organski je vezan sa visokim poslovnim objektom. Potrebno je u arhitekturi nižeg objekta postići kompoziciono jedinstvo sa glavnim, visokim volumenom objekta; uz smještaj aneksa na parceli: (...) ovaj objekt treba što je moguće više odmaknuti od Savske ceste kako bi se osigurala veća komunikativnost pješačke površine pred objektom i otvorile šire vizure u pravcu sjevera; uz izbor materijala: obzirom na izvanredan značaj lokacije i prostora potrebno je izboru materijala vanjske obrade fasada posvetiti naročitu pažnju, tj. odabrati vrlo kvalitetne i trajne materijale; uz uređenje prostora oko objekta: po dovršenju objekta, sve prilaze, kolne i pješačke površine, zelenilo, trgove i ukrasne elemente treba izvesti na temelju detaljnog hortikulturalnog plana (...). Izbor materijala, prilaza terena i ukrasnih elemenata treba da bude oblikovno usklađen sa arhitekturom objekta, također u vrlo kvalitetnom materijalu.¹¹⁰

Nakon dobivanja suglasnosti nadležnih institucija i izvršenja tehničke kontrole projekta 10. 7. 1970. izdano je *Odobrenje za građenje* 28. 7. 1970.¹¹¹ Kao investitor *Poslovnog tornja Zagrepčanka* u službenoj dokumentaciji i relevantnoj literaturi navodi se građevinsko poduzeće *Vranica* – Sarajevo, koje je ujedno bilo i izvođač građevinskih radova (sl.18).¹¹² Početak izvođenja *Poslovnog tornja Zagrepčanka* (postavljanje temelja) bio je nekoliko dana prije dobivanja

¹¹⁰ Urbanistički zavod grada Zagreba, *Glavni projekt uglovnice Savska cesta-Ulica proleterskih brigada-urbanistička suglasnost*, 25.2.1970., str. 1. – 2., u: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade, Suglasnosti na objekte, nalazi i mišljenje*. Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

¹¹¹ *Odobrava se Građevnom poduzeću Vranica iz Sarajeva, ul. JNA kbr. 9 građenje poslovnog objekta P+17, P+23 i P+19, a na jugoistočnom dijelu trgovačko ugostiteljski objekt P do P+2 (...) prema odobrenoj investiciono tehničkoj dokumentaciji, koja čini sastavni dio ovog rješenja. Prilikom podnošenja zahtjeva za dobivanje Odobrenja za građenje priloženi su dokumenti: Investiciono tehnička dokumentacija izrađena po projektnoj organizaciji AGI – Zagreb, sa izvršenom unutarnjom kontrolom; Rješenje ovog organa od 20. 5. 69. o interpolaciji da je predviđena izgradnja u skladu sa urbanističkim planom; Zaključak o pravu korištenja zemljišta izdatom od Skupštine grada Zagreba, Savjeta za komunalne poslove; Ugovor sa Zavodom za komunalnu djelatnost grada Zagreba od 18. 12. 68. i 7. 4. 1970. o učešću investitora u troškovima za uređenje gradskog zemljišta; Rješenje o sanitarnoj suglasnosti od 30. 3. 1970. izdana od Republičkog sekretarijata za narodno zdravlje i socijalnu zaštitu; Saobraćajnu suglasnost ovog organa 24. 3. 1970.; Suglasnost komunalnih poduzeća: Vodovod grada Zagreba od 19. 2. 1970., Kanalizacija od 24. 2. 1970., PTT saobraćaja od 24. 2. 1970., Elektra Zagreb od 5. 6. 1969., Elektroprivreda-Zagreb od 13. 7. 1970., Termoelektrana-Toplana Zagreb od 25. 6. 1969.; Ocjena i zapisnik Zavoda za zaštitu pri radu Sarajevo od 17. 2. 1970.; Mišljenje o protupožarnoj sigurnosti od Vatrogasne brigade od 17. 3. 1970. u: Socijalistička Republika Hrvatska, Grad Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj, Odjel za urbanizam i građevinarstvo, Odsjek za odobravanje izgradnje investicionih objekata, *Odobrenje za građenje*., Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade, Suglasnosti na objekte, nalazi i mišljenje*. Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo. i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.*

¹¹² Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade*, Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476., Urlić, 2009., 81., Živković, 1980., 16.

službenog *Odobrenja za građenje*, a zgrada je završena 1976. i stavljena u upotrebu krajem iste godine.¹¹³

Slika 18. Vranica – građevinsko poduzeće. Sarajevo. Maketa poslovne zgrade na uglu Savske i Ulice Proleterskih brigada u Zagrebu u: *Čovjek i prostor*, 1971.

Prilikom razmatranja mogućih razloga za ulaganje građevinskog poduzeća *Vranica* – Sarajevo u izgradnju poslovnog tornja treba uzeti u obzir nekoliko bitnih stavki. *Vranica* je bila jedna od najvećih građevinskih poduzeća na prostoru Jugoslavije, imala je razvijenu tehnologiju građenja i bila je specijalizirana za područje visokogradnje, ali također je imala i financijske mogućnosti za taj pothvat.¹¹⁴ Za razumijevanje važnosti i značajnog mjesta koje *Zagrepčanka* zauzima u

¹¹³ Kao početna godina građenja uzima se 1970. kada je provedena tehnička kontrola i dobiveno *Odobrenje za građenje*, a tada se i u dnevnom tisku spominje postavljanje temelja, iako nekoliko dana prije nego je dobivena službena potvrda o tehničkoj kontroli. Vidi u: D.I. 4. 7. 1970., 12., T. Indik, 25. 12. 1970., 9. U literaturi postoje različiti neusuglašeni podaci, u: Urlić, 2009., 83. navode se godine projektiranja i izgradnje od 1969. do 1976., u: Živković, 1980., 16. spominje se vrijeme projektiranja od 1969. – 1971. Vrijeme dovršavanja radova bila je 1976. kada se u dnevnom tisku spominje otvaranje poslovnog tornja. Vidi u: Š.M. 22. 12. 1976., 10.

¹¹⁴ GP *Vranica* bilo je posebno specijalizirano za izvođenje objekata visokogradnje te se prema financijskom izvješću poduzeća navodi povećanje od nekoliko puta u opsegu proizvodnje, kadrovima i sredstvima rada u razdoblju od

ostvarenjima građevinskog poduzeća kratko se donosi nekoliko podataka iz njegove povijesti. Građevinsko poduzeće osnovano je 1948. godine, a najveći dio njihovih izvedenih objekata nalazi se na području Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine i Socijalističke Republike Hrvatske, uz značajne izgradnje izvan prostora Jugoslavije, u Zapadnoj Njemačkoj i Libiji.¹¹⁵ Tijekom prvih godina osnutka najviše su gradili industrijske objekte u SR BiH s pratećim stambenim naseljima i potrebnom društvenom infrastrukturom, nakon čega se početkom 1957. usmjeravaju na izgradnju stambenih naselja (Grbavica I i Grbavica II – Sarajevo, Knežija – Zagreb, Centar – Osijek).¹¹⁶ Uz nabrojane tipove objekata treba svakako spomenuti gradnju javnih objekata (robna kuća u Sarajevu *Unima*, kulturno-sportski centar *Skenderija* u Sarajevu, radio-televizijski dom – Sarajevo), turističkih objekata (hotel *Pelegrin* i hotel *Goričina* u Kuparima, hotel *Orfej* u Platu blizu Dubrovnika) te projektiranje robne kuće *Razvitak* u Metkoviću.¹¹⁷

Bitno je napomenuti kako se uz građevinsko poduzeće *Vranica*, u jednom članku u dnevnoj periodici, kao suinvestitor spominje *Stanoinvest*.¹¹⁸ *Stanoinvest* je bilo poduzeće zaduženo za *upravljanje fondom stambenog i poslovnog prostora, održavanje fonda stambenog i poslovnog prostora te kupnju i izgradnju novog stambenog i poslovnog prostora u cilju proširenja i jačanja materijalne baze, odnosno zadovoljavanja potreba građana za stanovima i privrede za poslovnim prostorima*, osnovano 1965. od strane Skupštine grada Zagreba.¹¹⁹ Uzimajući u obzir glavne ciljeve djelovanja *Stanoinvesta*, njegovo ulaganje u izgradnju poslovnog tornja kako bi poslije mogli iznajmljivati ili prodavati svoje poslovne prostore, u potpunosti je razumljivo. Kao suinvestitor se također spominje montažno poduzeće *Monter* – Zagreb¹²⁰, koje je bilo izvođač manjeg opsega radova u aneksu poslovnog tornja. Potrebno je kratko reći kako su glavne djelatnosti *Montera*, osnovanog 1948., bile usmjerene na instalacijske radove u objektima.¹²¹

dvadeset godina., u: B. B-č., 1969., 20. Danas se o GP *Vranici* govori kao o *sarajevskom građevinskom gigantu* te se ističe njen dobar imidž koji je imala čak i u inozemstvu, u: Đugum, Aida, *Ko je kriv za propast građevinskih giganta u BiH*, 8. 12. 2012., <https://www.slobodnaevropa.org/a/ko-je-kriv-za-propast-gradjevinjskih-giganata-u-bih/24792393.html> (pregledano 13. 11. 2021.)

¹¹⁵ Isto.

¹¹⁶ B. B-č., 1969., 20., Peterčić, 1960., 3.

¹¹⁷ Virtualna izložba: *Robna kuća Razvitak Metković - GP Vranica i GP Tehnogradnja*: <https://dolinaneretve.topoteka.net/?doc=692038> (pregledano 13. 11. 2021.), Medić, 1968., 10. – 12., Levi, 1975., 5. – 7., Levi, 1976., 16. – 17.

¹¹⁸ Podatak o *Stanoinvestu* kao suinvestitoru spominje se jedino u *Vjesniku* u jednom kraćem članku: *Suinvestitor je Stanoinvest koji će otkupiti dio nebodera*. Vidi u: V. Z., 16. 1. 1969., 13.

¹¹⁹ *Stanoinvest – 1969. Četvrta godina rada.*, 1969., str. 4.

¹²⁰ Š. M., 21. 12. 1976., str. 7.

¹²¹ *Montažno poduzeće Monter 1948 – 1978.*, 1978., 2., 61.

Treba isto tako naglasiti kako se podaci o suinvestitoru/ima ne spominju nigdje u relevantnoj literaturi (uz iznimku prethodno navedene), no zanimljiva je informacija dobivena kroz razgovor sa Željkom Strelar kako je prije izgradnje *Zagrepčanke* odlučeno da će pojedine organizacije dati financijska sredstva za svoje katove (poslovne prostore) što bi značilo da je postojalo više suinvestitora. Taj podatak pomaže pri razumijevanju financijske isplativosti izgradnje od strane investitora, iako ostaje nepoznato koje su sve točno organizacije bile suinvestitori a koje su kupile prostor tek nakon izgradnje, kao i u kojem financijskom opsegu su svaka od njih sudjelovale.

Glavni razlog za izgradnju objekta bio je nedostatak poslovnih prostora na području Zagreba.¹²² O velikoj potrebi za poslovnim prostorima govori i gradnja aneksa pored poslovnog tornja, na jugozapadnom dijelu, zbog nedovoljne kvadrature prostora unutar samog tornja. Aneks uz poslovni toranj projektirali su također Slavko Jelinek i Berislav Vinković uz suradnika Dražena Posavca, a Dragutin Medvedec spominje se kao suradnik prilikom projektiranja garaža poslovnog tornja.¹²³

S obzirom na bitnu ulogu koju su navedeni arhitekti imali u kontekstu izgradnje poslovnog tornja, treba se kratko osvrnuti i na njihovo profesionalno djelovanje. Posavec i Medvedec također su radili unutar projektnog biroa *AGI-46*, kojemu su se priključili u periodu od 1961. do 1970.¹²⁴ Obojica se spominju kao Jelinekovi suradnici na projektu stambeno-poslovnih tornjeva u Veslačkoj ulici 2, 4 i 6 (1969. – 1972.), Medvedec se navodi kao koautor natječajnog projekta za bankovno-poslovni objekt SDK, Avenija Vukovar, Zagreb (1970.) i natječajnog projekta za urbanističko uređenje kulturnog centra Karlovca (1972.) dok se Posavec navodi kao koautor natječajnog projekta za stambeno-poslovnu zgradu u Velikoj Gorici (1970.) te kao suradnik na natječajnom radu za sportsko-rekreacijsku zonu Karlovca (1978.).¹²⁵ Unutar projektnog biroa *AGI-46* Posavec je napravio nekoliko samostalnih projekta: dogradnju Osnovne škole u Bosiljevu (1978.), poslovno-pogonsku zgradu *Elektra* u Karlovcu (1979., prva faza) i zgradu

¹²² O interesu za poslovne prostore postoje oprečne informacije. *Postojao je veliki interes poslovnih organizacija za prostorom - većina prostorija je bila zakupljena čak i prije samog početka gradnje.* Vidi u: V. Z., 16. 1. 1969., 13., a u drugom izvoru navodi se kako je na početku gradnje bio mali interes za kupnju poslovnih prostora, ali do završetka gradnje svi su bili zakupljeni. Vidi u: Š. M., 21. 12. 1976., 7.

¹²³ Guzman, 1982., 6., Živković, 1980., 324.

¹²⁴ Bakić, *Tko je bio Drago Škrtić, a što AGI-46. Pogledajte oko sebe i saznajte.*,

<http://aktivirajkarlovac.net/2016/12/tko-je-bio-drago-skrtic-a-sto-agi-46-pogledajte-oko-sebe-i-saznajte> (pregledano 30.8.2021)/

¹²⁵ Urlić, 2009., 128. – 132.

telekomunikacija u Šibeniku (projekt 1981.)¹²⁶, dok o samostalnom radu Medvedeca nisu pronađene informacije.

U toku izgradnje, za aneks poslovnog tornja navodi se izmjena tehničke dokumentacije te je ponovno napravljena tehnička kontrola projekta 28. 1. 1974. na temelju koje je izdano *Rješenje* o promjeni odobrenja za građenje 15. 10. 1974.¹²⁷ Navedeno se dogodilo iz razloga jer je prvobitni kupac poslovnog prostora u aneksu odustao od kupnje te se naknadno pojavio novi zainteresirani kupac za kojeg je bilo potrebno prenamijeniti prostor u skladu s potrebama bankovnog poslovanja: *Navedeni trgovačko ugostiteljski objekt sa svojom poslovnom namjenom bio je kao Aneks visokog tornja projektiran za određene kupce koji su naknadno odustali od kupnje. Za kupnju predmetnog aneksa smo proteklih godina nastojali zainteresirati niz trgovačkih i ugostiteljskih radnih organizacija, ali, nažalost, bez ikakvog rezultata. Za takvu namjenu ovog objekta ne postoji interes, odnosno finansijski dovoljno jak kupac, pa smo stoga, da bi mogli dovršiti objekt, bili prisiljeni predati tehničku dokumentaciju da bi se objekt mogao koristiti za potrebe bankovnog poslovanja za što je postojala potražnja zainteresiranih kupaca.*¹²⁸ Aneks je na kraju kupila *Ljubljanska banka* i u njemu smjestila svoju poslovnicu.¹²⁹ Potrebno je napomenuti kako je u aneksu dio instalaterskih radova izvodilo montažno poduzeće *Monter* – Zagreb (elektroinstalacije, centralno grijanje i klimatizacija) i *Instalater* – Prevalje iz Slovenije (glavni projekt hale cijevne pošte s 12 postaja).¹³⁰ U literaturi se spominje još jedan aneks koji je trebao biti smješten na istočnoj strani parcele, uz istočni ulaz u *Zagrepčanku* međutim u konačnici nije izveden (sl. 19).¹³¹ Idejni projekt napravio je Slavko Jelinek u suradnji s Berislavom Vinkovićem i svojim sinom

¹²⁶ Ivanko, 1982., 15. – 17.

¹²⁷ Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade, Suglasnosti na objekte, nalazi i mišljenje*. Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

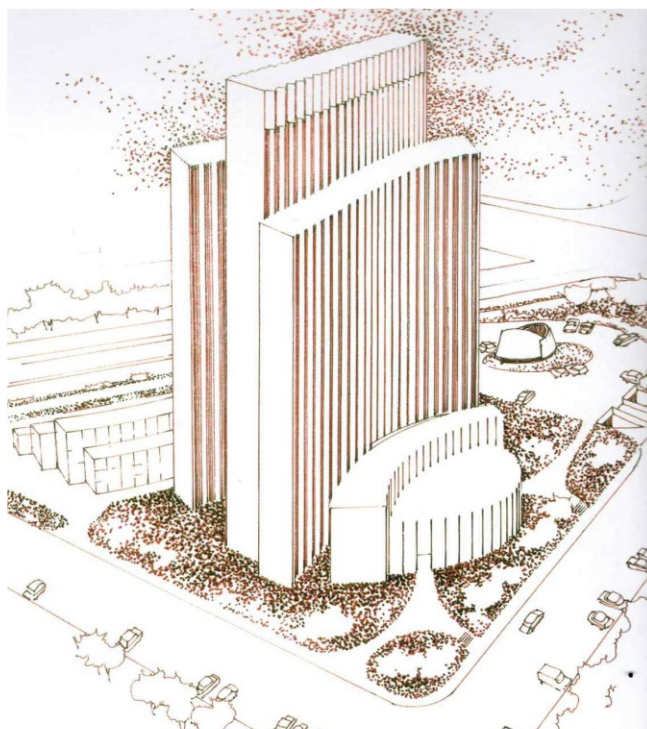
¹²⁸ Socijalistička Republika Hrvatska, Grad Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj, Odjel za urbanizam i građevinarstvo, Odsjek za odobravanje izgradnje investicionih objekata. *Rješenje*, 15. 10. 1974., str. 1. – 2., u: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade, Suglasnosti na objekte, nalazi i mišljenje*. Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

¹²⁹ Urlić, 2009., 82.

¹³⁰ Institut za sigurnost Zagreb, *Zapisnik o izvršenom pregledu investiciono-tehničke dokumentacije aneksa poslovnog tornja*, 15. 8. 1974., str. 1. – 2., u: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade, Suglasnosti na objekte, nalazi i mišljenje*. Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

¹³¹ Idejni projekt ostao je sačuvan na naslovnicaama službenih fascikla i materijala investitora *Zagrepčanke*. Vidi u: Urlić, 2009., 92.

Gordanom Jelinekom, koji je krenuo očevim stopama i završio studij arhitekture 1986. (tijekom kojeg je već surađivao s Velimirom Neidhardtom na projektima Nacionalne i sveučilišne biblioteke i zgrade *Ine*), nakon čega je radio u različitim građevinskim poduzećima kao što su *Domoinvest*, *Industrogradnja*, i *Panprojekt* te otvorio vlastiti projektni ured u okviru kojeg je radio do prerane smrti 2011.¹³² Prema izvoru, jedan od razloga za projektiranje aneksa 1990-ih godina bila je zaštita radnika i posjetitelja prilikom ulaska u zgradu od mramornih ploča koje su padale s pročelja zgrade, o čijoj problematici će biti više riječi kasnije u tekstu.¹³³

Slika 19. Skica neizvedenog aneksa na južnoj strani parcele

Nakon razmatranja glavnih odrednica projekta i uloge pojedinih aktera u njemu, potrebno je ukratko opisati tijek gradnje poslovnog tornja. Kao što je bilo navedeno prije, gradnja je započela u srpnju 1970. postavljanjem temelja (najprije za središnji i ujedno najviši dio zgrade) koje je trajalo do kraja iste godine (sl. 20 i sl. 21).¹³⁴

¹³² Premerl, 1990., 8., Urlić, 2009., 145, Društvo arhitekata Zagreb, *In memoriam: Gordan Jelinek*, <http://www.d-a-z.hr/hr/vijesti/in-memoriam-gordan-jelinek.614.html> (pregledano 30.8.2021.)

¹³³ U novom aneksu predviđalo se preseljenje postojećih trgovačkih sadržaja koji su se nalazili u predvorju Zagrepčanke, a spominjala se i mogućnost otvaranja cvjećarnice, frizerskog salona i prodavaonice. Početak dogradnje aneksa predviđao se u travnju 1994. uz uvjet da se pronađe investitor tog projekta, u: Kovačević, 10. 6. 1993.

¹³⁴ Temelji za ostala dva dijela planirala su se postaviti nakon što središnji dio bude gotov. Vidi u: D. I., 4. 7. 1970., 12., Indik, T., 25. 12. 1970.

Slika 20. Postavljanje temelja za poslovni toranj. Fotografirano u pravcu sjevera. S desne strane vidi se višestambena zgrada nekadašnje Vojne pošte u Ulici grada Vukovara (projekt napravio Stanko Fabris, sagrađena 1957.)¹³⁵

Slika 21. Postavljanje temelja za poslovni toranj. Fotografirano u pravcu juga. U pozadini vidi se zgrada Ženske realne gimnazije sestara milosrdnica – danas Učiteljski fakultet na Savskoj cesti (projekt napravio Zvonimir Vrkljan, sagrađena 1937. – 1939.)¹³⁶

Već 1972. izgrađeno je 11 etaža tornja od kojih je sedam nadzemnih katova.¹³⁷ Iz slikovnih izvora može se vidjeti kako su 1973. bile podignute sve etaže tornja (sl. 22), a 1975. bilo je dovršeno oblaganje zabatnih zidova mramornih pločama te se može vidjeti početak stavljanja staklene fasade – zapadno krilo i radove na kruništu *Zagrepčanke* (sl. 23).

Slika 22. *Zagrepčanka* u izgradnji, fotograf Josip Vranić, 1973.

¹³⁵ Damjanović, 2014., 322.

¹³⁶ Damjanović, 2014., 358.

¹³⁷ Izvedena su tri podzemna, prizemlje i sedam nadzemnih katova. Vidi u: „Iz projektних biroa“, 1972., 21., Sekulić-Gvozdanović, 1972., 25.

Slika 23. Gradnja nebodera Zagrepčanka u Savskoj 41, fotograf Milan Pavić, oko 1975.

Izgradnja poslovnog tornja trajala je do 1976. godine¹³⁸ kada je krajem iste godine otvoren. Gradnja objekta stajala je između 450 i 500 milijuna dinara.¹³⁹ Svečano otvorenje *Poslovnog tornja Zagrepčanka* bilo je 23. 12. 1976. povodom Dana Jugoslavenske narodne armije koji se obilježavao 22. 12. kada je *predana gradu*.¹⁴⁰ Vrpu, kao znak simboličnog otvorenja prerezao je predsjednik *Privredne komore Zagreb* Stjepan Potlaček (sl. 24), a na svečanosti su prisustvovali društveno-politički radnici iz SR Hrvatske i SR Bosne i Hercegovine, predstavnici investitora *Vranice* iz Sarajeva i poduzeća *Montera* iz Zagreba, projektanti, radnici koji su gradili objekt i

¹³⁸ Tijekom šest godina izgradnje na objektu je radilo više od 700 radnika koji su dolazili iz različitih dijelova Jugoslavije. Vidi u: Š. M., 21. 12. 1976., 7.

¹³⁹ Predračunska vrijednost radova bila je 120 milijuna dinara. Vidi u: Socijalistička Republika Hrvatska, Grad Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj, Odjel za urbanizam i građevinarstvo, Odsjek za odobravanje izgradnje investicionih objekata, *Odobrenje za građenje.*, u: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade, Suglasnosti na objekte, nalazi i mišljenje.* Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476., U jednom izvoru navodi se kako su *Troškovi su porasli od predviđenih jer je i gradnja trajala 2 godine duže, u međuvremenu porasle cijene materijala, mijenjali se zakonski propisi i kasnile isporuke* te se navodi podatak o 500 milijuna dinara, u: Š. M., 21. 12. 1976., 7., dok se u drugom izvoru navodi cijena radova od 450 milijuna dinara, u: E. K. 22. 12. 1976., 16.

¹⁴⁰ Tom prilikom je zgrada službeno prozvana *Poslovni toranj Zagrepčanka*. Vidi u: Š. M., 21.12.1976., 7. Treba dodatno reći kako *predana gradu* (kao što se navodi u dnevnoj periodici) najvjerojatnije označava samo izraz, odnosno frazu kojom se želi naglasiti *obogaćenje* grada i gradskog prostora još jednom važnom građevinom, što je posebice bilo važno s obzirom na tadašnji jugoslavenski sistem u kojem je sve bilo društveno vlasništvo. Navedeno potvrđuju i drugi natpisi u dnevnoj periodici: *Zagreb dobio Zagrepčanku* u: E. K., 24. 12. 1976., 10. i (...) *Vranica i Monter pridružiti će se proslavi [Dana JNA] tako što će našem gradu pokloniti svoj dar* (...) u: D. g. v., 21. 12. 1976., 7.

drugi gosti.¹⁴¹ U sklopu objekta, u prizemlju je otvoren restoran pod nazivom *Zagrepčanka* namijenjen za zaposlenike poslovnog tornja, ali i druge goste.¹⁴²

Slika 24. Predsjednik Privredne komore Zagreb Stjepan Potlaček reže vrpce kao znak svečanog otvorenja *Zagrepčanke*, 1976.

Povodom otvorenja građevinsko poduzeće *Vranica* izdalo je i album s fotografijama te kratkim opisima ispod svake fotografije gdje se donosi pregled poslovnog tornja i njegove gradnje kojeg nazivaju *Poslovnim tornjem Vranica* prema njegovom investitoru, iako je u to vrijeme zgrada već i službeno prozvana *Zagrepčankom*.¹⁴³

U *Poslovnom tornju Zagrepčanka* nakon dovršetka izgradnje i stavljanja u svakodnevnu uporabu svoj prostor zakupile su mnoge tadašnje velike tvrtke i organizacije prilikom čega treba spomenuti zanimljivi podatak o cijeni poslovnog prostora – kvadratni metar stajao je oko 15 tisuća dinara.¹⁴⁴ U *Poslovnom tornju* bilo je smješteno 39 radnih organizacija – iz Hrvatske, Slovenije, Srbije i Bosne i Hercegovine s otprilike 2500 radnika ukupno.¹⁴⁵ Od poznatih poduzeća prema izvorima, uz spomenutu *Ljubljansku banku* koja je svoje sjedište i poslovnicu imala u aneksu, u poslovnim prostorima *Zagrepčanke* smjestili su se neki organi izvršnog vijeća Sabora, *Petroken*, *INA*, *OKI*, *Croatia*, *Jadranbrod* te montažno poduzeće koje je sudjelovao u izgradnji, *Monter* –

¹⁴¹ Vidi u: M. Se., 24. 12. 1976., 7., Š. M., 24. 12. 1976., 8.

¹⁴² Restoran je otvorilo ugostiteljsko poduzeće *Zagreb-plavi* sredinom siječnja 1977. Bilo je predviđeno oko 60 sjedećih i 250 stajaćih mjesta. Vidi u: I. G. 30. 12. 1976., 8. Zanimljiv je podatak kako su u to vrijeme tvrtke bile obvezne osigurati menzu ili sudjelovati u organizaciji restoranske prehrane. Vidi u: Križić Roban, 2012., 76.

¹⁴³ Fond Zbirke *Zagrabiensia* - Gradska knjižnica u Zagrebu. *Poslovni toranj Vranica*, 1976.

¹⁴⁴ HRT vijesti [IZ ARHIVE] *Na današnji dan otvorena je Zagrepčanka.* <https://www.facebook.com/HRTvijesti/videos/590895488352982/> (pregledano 17.12.2021.)

¹⁴⁵ Urlić, 2009., 83. Drugi izvor govori o smještanju sedamnaest radnih organizacija iz Hrvatske, osam iz Slovenije, tri iz Srbije i jedne iz Bosne i Hercegovine. Vidi u: N. g. v. 21. 12. 1976., 7.

Zagreb.¹⁴⁶ U tadašnjim uvjetima kako bi sva poduzeća mogla ostvariti pravo na korištenje prostora kojeg su zakupili, osnovan je SIZ (samoupravna interesna zajednica)¹⁴⁷ *Zagrepčanka*, jer nije bilo mogućnosti za pravnim postojanjem dvojnog vlasništva nad nekretninom.¹⁴⁸

5.3 SMJEŠTAJ NA PARCELI

Prije detaljne razrade arhitektonskog i konstrukcijskog rješenja objekta, potrebno je razjasniti na koji način je *Poslovni toranj* i prateći objekt aneksa bio smješten na parceli te na koji način je bio osmišljen ostali prostor na parceli i kako su bili organizirani prometni i pješački prilazi (sl. 25). Posebna pažnja bila usmjerena i na hortikulturalno uređenje, za što je bila angažirana Angela Rotkvić,¹⁴⁹ pejzažna arhitektica i dugogodišnja suradnica Urbanističkog zavoda grada Zagreba i Urbanističkog instituta Hrvatske.¹⁵⁰

Slika 25. Shematski prikaz smještaja objekta i popratnih sadržaja na parceli. 1-poslovni toranj, 2-aneks, 3-rashladni toranj, 4-javni prostor, 5-planirani položaj skulpture, 6- ulaz i izlaz iz podzemne garaže, 7-kružno parkiralište, 7a -parkiralište s istočne strane, 7b-parkiralište s južne strane. U crtala autorica.

¹⁴⁶ Podaci o nekim organizacijama koje su se smjestile u poslovnom tornju nalaze se u: Fond Zbirke *Zagrabienia* - Gradska knjižnica u Zagrebu. *Poslovni toranj Vranica*, 1976. Podatak o Jadranbrodu kao jednoj od organizacija dobiven je od Željke Strelar. Na 11 katu nalazio se ured glavnog voditelja gradilišta iz *Montera* – Zagreb Milislava Milovića. Vidi u: Š. M., 24. 12. 1976., 8.

¹⁴⁷ Više o samoupravnim interesnim zajednicama vidi u: Geršković, 1974.

¹⁴⁸ Urlić, 2009., 83.

¹⁴⁹ Živković, 1980., 16.

¹⁵⁰ Hrvatski muzej arhitekture HAZU organizirao je virtualnu izložbu preko svoje facebook stranice „Jedanaest arhitektica iz fundusa HMA“ među kojima je predstavio i Angelu Rotkvić. Vidi u: <https://ar-ar.facebook.com/hma.hazu/posts/3263579923700919/> (pregledano 30.8.2021.)

Poslovni toranj *Zagrepčanka* smješten je na južnom dijelu parcele, a zapadno od njega nalazi se objekt aneksa koji zajedno s njime zatvara prostor ispred ulaza u poslovni toranj na strani Savske ceste te tvori javni prostor ispred objekta. *Poslovni toranj* postavljen je sa svojim kraćim stranicama u smjeru sjever-jug kako bi se dobila preglednost raskrižja Savske ceste i Ulice grada Vukovara te kako se ne bi zaklonile vizure prema Medvednici na sjeveru i Savi na jugu.¹⁵¹ Takve postavke uzete su u obzir i prilikom projektiranja i postavljanja aneksa, uz posebnu pozornost posvećenu pješacima: (...) *objekat bi trebao uz urbanističko definiranje usmjerenosti Savske ceste doprinijeti pravilnom odnosu mjerila i vizura pješaka prema dimenziji i dinamici glavnog volumena. Priloženim je rješenjem objekat dovoljno odmaknut od Savske ceste kako bi se postigla potrebna komunikativnost pješačke površine i otvorili vrijedni vidici prema sjeveru.*¹⁵² Prilikom projektiranja posebna pažnja obratila se na pronalazak najboljeg rješenja za odvajanje pješačkog i automobilskeg prometa.¹⁵³ Prilaz sa Savske ceste namijenjen je pješacima, dok je prilaz s Vukovarske ceste namijenjen automobilskeg prometu, gdje se nalazi dvoetažna podzemna garaža s posebnom rampom za ulaz i rampom za izlaz. Iznad ulaza u podzemnu garažu nalazi se kružno parkiralište s rashladnim tornjem u sredini. Na istočnoj strani i južnoj strani nalaze se još dva parkirališta na koja se isto tako pristupa s Vukovarske ceste.¹⁵⁴ Poslovnem tornju, sa strane Savske ceste, prilazi se popločenom stazom blagim usponom gdje se s obadvije strane nalaze manje zelene uređene površine¹⁵⁵ te kružna površina fontane.¹⁵⁶

¹⁵¹ Urlić, 2009., 81., Živković, 1980., 16.

¹⁵² *Tehnički opis glavnog projekta poslovnog tornja na uglu Ulice proleterskih brigada i Savske ceste u Zagrebu, Urbanističko rješenje*, siječanj, 1970., str. 3. U: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade*, Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

¹⁵³ Urlić, 2009., 81.

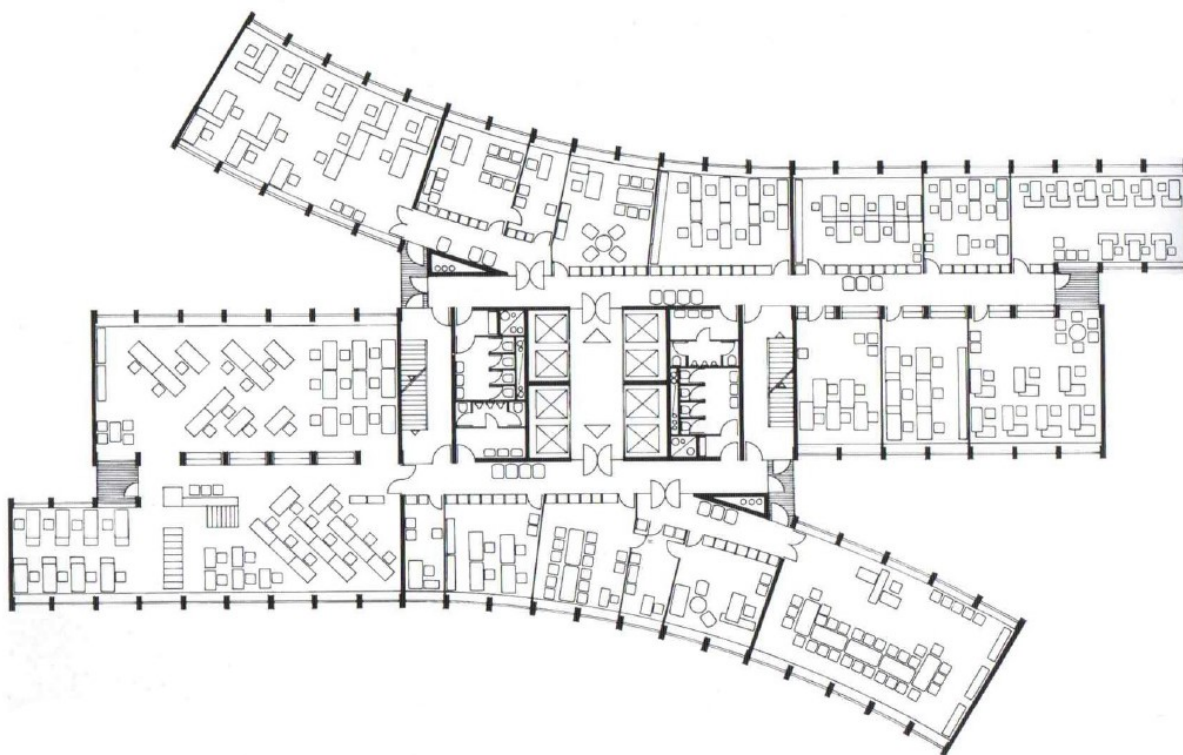
¹⁵⁴ Podzemna garaža ima kapacitet za smjestiti 500 automobila, a parkiralište na otvorenom prostoru oko Poslovnog tornja za 120 automobila. Vidi u: Fond Zbirke *Zagrabiensia* - Gradska knjižnica u Zagrebu. *Poslovni toranj Vranica*, 1976., Urlić, 2009., 81., Živković, 1980., 16.

¹⁵⁵ Zamisao Slavka Jelineka bila je postavljanje skulpture na uređenoj zelenoj površini ispred objekta, prema idejnom rješenju kipara Branka Ružića (skulptura *Ptice*) međutim to nije izvedeno. Vidi u: Živković, 1980., 17. Nadalje, 1986. je raspisan natječaj uoči Univerzijade od strane ULUPUH-a prilikom čega je napravljeno idejno rješenje skulpture koja bi se postavila ispred poslovnog tornja autorice Milene Lah, *Crvena ruža (za zapućak Zagrebu)*, no ni to nije ostvareno. Vidi u: Butković, 2008., 33.

¹⁵⁶ Fontana je zamišljena je kao tip fontane s vodenim mlazom – vodoskok, a činila je sastavni dio uređenja oko poslovnog tornja. Više o tipologiji fontana u Zagrebu vidi u: Jukić, 1994.

5.4 ARHITEKTONSKO RJEŠENJE ZAGREPČANKE

Iz tlocrta *Poslovnog tornja Zagrepčanka* (sl. 26) može se vidjeti kako se objekt sastoji od tri izdužena kvadra. Središnji dio čini izduženi kvadar, ravnih stranica, na koji je sa zapadne i istočne strane prislonjeno po jedno krilo blago zakrivljenog oblika. Blago zakrivljenim rješenjem bočnih krila uz središnji dio željela se postići skladnost s okolnim građevinama.¹⁵⁷

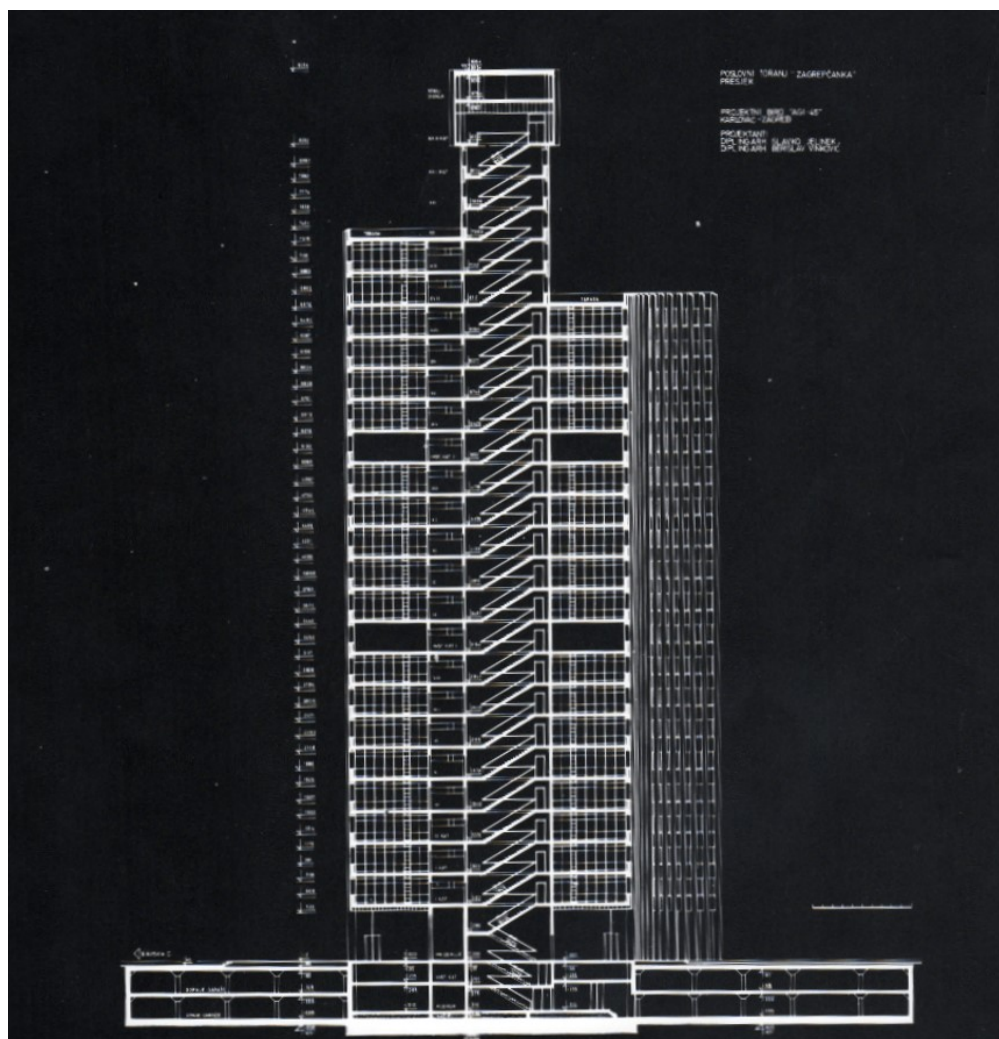

Slika 26. Tlocrt karakterističnog kata *Poslovnog tornja Zagrepčanka*

Dodatna dinamičnost arhitektonske kompozicije postignuta je visinskim stupnjevanjem dijelova građevine. Središnji dio je najviši, sastoji se od 23 katova, zapadni dio ima 21 kat, a istočni dio je najniži i ima 19 katova (sl. 27). Na mjestu gdje se spajaju blago zakrivljena krila sa središnjim izvedene su lođe. Na kraju vertikalne kompozicije na središnjem dijelu napravljen je blago izbočeni dio, nalik na krunu. Na vrhu središnjeg dijela i bočnih krila nalaze se terase.

¹⁵⁷ Urlić, 2009.,81., Živković,1980., 16.

Zajedno s telekomunikacijskim tornjem postavljenim na vrhu, poslovni toranj je visok 101,5 metara te je time postao najviša zgrada u Jugoslaviji.¹⁵⁸

Slika 27. Bočni presjek *Poslovnog tornja Zagrepčanka*

Arhitektonsko rješenje aneksa, u manjem mjerilu, djelomično slijedi način oblikovanja *Poslovnog tornja*. Aneks, smješten jugozapadno od poslovnog tornja, sastoji se od četiri visinski stupnjevana i blago zakrivljena kvadra prslonjena jedan uz drugi (sl. 28). Svojom oblikom prati stranice *Poslovnog tornja* i dodatno naglašava zakrivljeno oblikovanje. Objekt aneksa sastoji se od dva podzemna kata (podrumi), prizemlja s pripadajućim polukatom (mezaninom) te još dva kata (sl.29).

¹⁵⁸ Fond Zbirke *Zagrabiensia* - Gradska knjižnica u Zagrebu. *Poslovni toranj Vranica*, 1976.

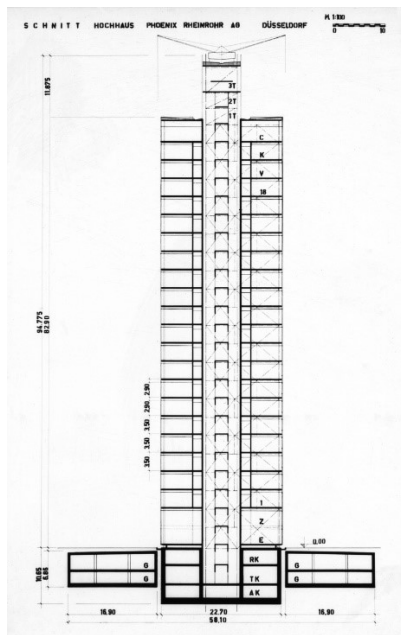

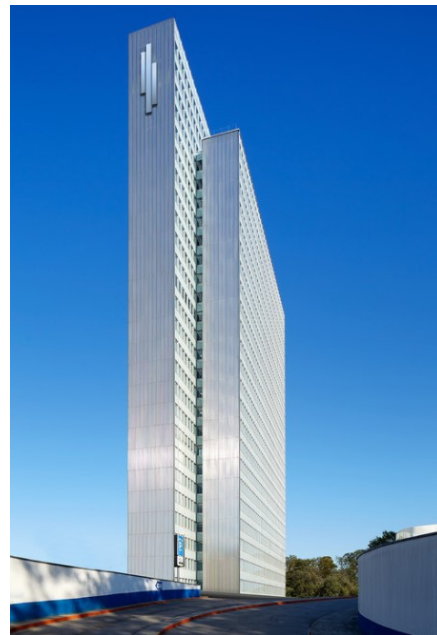
Zbog svojeg arhitektonskog rješenja *Poslovni toranj Zagrepčanka* često se u literaturi uspoređuje¹⁵⁹ s poslovnim tornjem Helmuta Hentricha i Huberta Petschnigga u Düsseldorfu (*Dreischeibenhaus*) građenim za tvrtku *Phoenix-Rheinrohr AG*, kasnije *Thyssen AG*, od 1955. do 1960.¹⁶⁰ Poslovni toranj u Düsseldorfu sastoji se od tri izdužena kvadra položena jedan uz drugoga te postoji stupnjevanje visine u vertikalnom presjeku (sl. 30, sl. 31 i sl. 32).

Slika 30. Tlocrt poslovnog tornja u Düsseldorfu, Helmut Hentrich i Hubert Petschnigg, 1950. – 1960.

Slika 31. Bočni presjek poslovnog tornja u Düsseldorfu, Helmut Hentrich i Hubert Petschnigg, 1950. – 1960.

Slika 32. Poslovni toranj u Düsseldorfu, Helmut Hentrich i Hubert Petschnigg, 1950. – 1960. Stanje nakon obnove 2015.

¹⁵⁹ Krešimir Galović navodi kako *Zagrepčanka* ponavlja predložak tornja u Düsseldorfu. Vidi u: <https://www.matica.hr/vijenac/253/kako-je-otisla-hrvatska-moderna-11605/> (pregledano 1. 4. 2021.), Tomislav Odak govori o mogućnosti uzora u tornju u Düsseldorfu za *Zagrepčanku*. Vidi u: Odak, 2009., 220. Urlič je puno opreznija u takvom zaključivanju te govori jedino o mogućnosti sličnosti zbog *tipologije tri međusobno spojena volumena*. Vidi u: Urlič, 2009., 83.

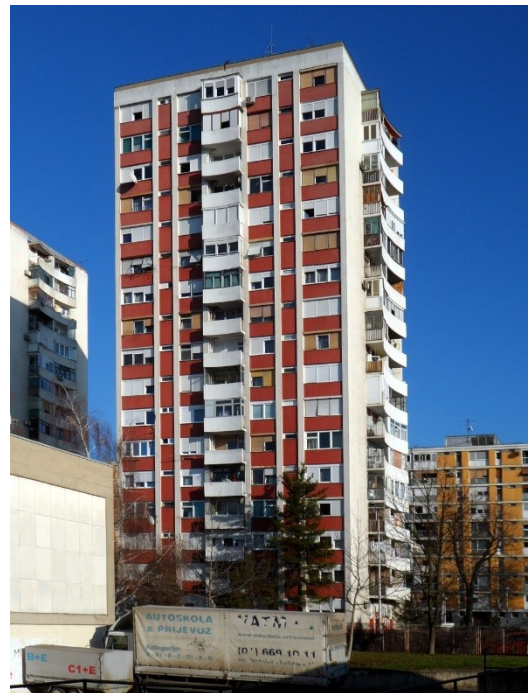
¹⁶⁰ *Dreischeibenhaus*, <https://dreischeibenhaus.de/about> (pregledano 13.5.2021.)

Na temelju tih karakteristika može se uvjetno govoriti o sličnosti sa *Zagrepčankom*. Glavno razlikovno obilježje je dinamičnost tlocrta u slučaju *Zagrepčanke* koje je postignuto zakrivljenim oblikom bočnih krila, dok su kod Poslovnog tornja u Düsseldorfu stranice bočnih krila u potpunosti ravne. Moguće je da je Jelinek posegnuo za uzorom u bliskoj srednjoeuropskoj sredini, stvarajući na koncu autorsko i atraktivno rješenje jedinog poslovnog tornja u svojem opusu prema urbanističkim zadnostima i zahtjevima investitora.

Uzimajući u obzir cjelokupni opus arhitekta i izvedbu elemenata na *Zagrepčanki* može se vidjeti kako elemente zakrivljenog oblika u smislu detalja koristi na stambenom objektu u Trpimirovoj ulici – izvedba nadstrešnice balkona te na stambenim neboderima u Sopotu – izvedba balkona (sl. 33 i sl. 34).

Slika 33. Slavko Jelinek, Milivoj Papić i Neda Jelinek (suradnica). Stanovi za oficire u Trpimirovoj ulici u Zagrebu, 1954. – 1957.

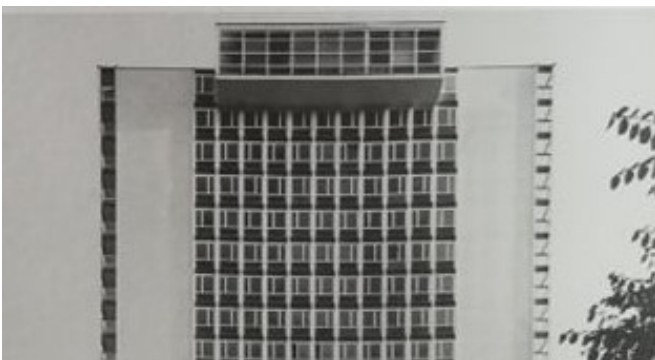

Slika 34. Slavko Jelinek i Stjepan Krajač (suradnik). Jedan od stambenih tornjeva u naselju Sopot u Zagrebu, 1965. – 1967.

Drugi zanimljivi element koji se ponavlja u Jelinekovom opusu odnosi se na oblikovanje, odnosno vizualno rješenje završetka građevina. Postavljanje završetka u obliku istaka odnosno krune osim

na *Zagrepčanki* pojavljuje se i kod *Trešnjevačke ljepotice*.¹⁶¹ Kod *Trešnjevačke ljepotice* završetak je postavljen u obliku istaknutog volumena kvadratnog oblika na sredini pročelja, sa sjeverne strane kao ostakljeni prostor (sl.35), dok je s južne strane izveden kao točkasto prošupljen volumen, nalik na mrežu (sl. 36). Prostori su zamišljeni kao lođe.

Slika 35. Trešnjevačka ljepotica – detalj oblikovanja zgrade, sjeverni dio

Slika 36. Trešnjevačka ljepotica – detalj oblikovanja zgrade, južni dio

Kod *Zagrepčanke* završetak građevine oblikovan je postavljanjem blago zakrenutih mramornih ploča koje stvaraju istak u izlomljenom (cik-cak) obliku čime se postigao veći volumen završnog dijela i njegovo isticanje u odnosu na ostale dijelove fasade. Isto tako postignut je kontrast u boji bijelog mramora i ostakljenog zeleno plavog dijela fasade (sl. 37). Oblikovanje se proteže cijelom površinom fasade 23 kata građevine. Prostor 23 kata se sastoji od *galerijskog radnog prostora* i *strojarnice dizala* (vidi sl. 27).¹⁶² Potrebno je naglasiti kako je završni dio fasade *Zagrepčanke* oblikovan na spomenuti način kako bi se unutarnji prostor zaštitio od direktnog sunčevog zračenja.¹⁶³ Upravo zbog toga zanimljivo je kako se u literaturi kao razlog za naglašavanje završnog dijela građevine navodi potreba za traženjem novih elemenata koji će vizualno nadomjestiti krov,¹⁶⁴ međutim, iako su takva htjenja kod arhitekata moguća, kod *Zagrepčanke* ono ima i svoju funkcionalnu ulogu. Dodatno, ako se tako oblikovani završetci sagledavaju unutar Jelinekovih postulata arhitekture, upravo se u njima može vidjeti njegova težnja prema

¹⁶¹ Urlić, 2009., 85.

¹⁶² Tehnički opis glavnog projekta poslovnog tornja na uglu Ulice proleterskih brigada i Savske ceste u Zagrebu, Sadržaj, veličina i racionalnost rješenja objekta, siječanj, 1970., 4., u: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade, Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476. Bitno je naglasiti kako je taj prostor prvobitno bio namijenjen arhitektonskom uredu, da bi se na kraju u njega smjestio računalni centar. U: Živković, 1980., 17, Urlić, 2009., 82.

¹⁶³ Živković, 1980., 17.

¹⁶⁴ Isto.

funkcionalnosti zgrade i svakog njezinog elementa, iako pri tome, naravno ne treba zanemariti postignutu dekorativnost i atraktivnost rješenja.

Slika 37. Poslovni toranj Zagrepčanka – detalj oblikovanja zgrade, zapadni dio

5.5 KONSTRUKCIJA, MATERIJALI I INSTALACIJE

U vrijeme kada se gradila *Zagrepčanka* je bila jedna od najnaprednijih i najmodernijih građevina na našim prostorima prema tehnologiji koja je korištena,¹⁶⁵ stoga treba reći nešto o samoj konstrukciji građevine. *Poslovni toranj Zagrepčanka* izveden je armirano betonskom konstrukcijom. Glavnu nosivu konstrukciju čine armiranobetonski zidovi oko jezgre tornja (gdje se nalaze dizala i stepeništa), zabatni zidovi na svakom bočnom završetku krila tornja te stupovi postavljeni na razmacima od 2,5 metara u uzdužnom i 8, 3 metara u poprečnom smjeru objekta.¹⁶⁶ Stropna konstrukcija je dijelom napravljena po sistemu monolitnih armiranobetonskih ploča (izlijeva se u jednom komadu) a dijelom slobodno položenih armiranobetonskih ploča (ploče se izrađuju na drugom mjestu te se kasnije prenose na gradilište).¹⁶⁷ Pročelje i začelje zgrade s vanjske strane ukružuju vertikalni istaci stupova koji se protežu cijelom njenom visinom. Statika građevine projektirana je na način da može izdržati potres od 9 stupnjeva po Mercallijevoj skali.¹⁶⁸ Građevina je izvana obložena mramornim pločama (kararski mramor) tipa *Bianco Kennedy* dobavljenim iz

¹⁶⁵ Fond Zbirke *Zagrabiensia* - Gradska knjižnica u Zagrebu. *Poslovni toranj Vranica*, 1976

¹⁶⁶ *Tehnički opis glavnog projekta poslovnog tornja na uglu Ulice proleterskih brigada i Savske ceste u Zagrebu, Konstrukcija*, siječanj, 1970., 6., u: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade*, Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

¹⁶⁷ Živković, 1980., 16.

¹⁶⁸ Fond Zbirke *Zagrabiensia* - Gradska knjižnica u Zagrebu. *Poslovni toranj Vranica*, 1976.

Carrare u Italiji (sl. 38), a ostakljenja tamnom (podne grede-parapeti) i svijetlozelenom nijansom prozora proizvedenima u Belgiji, u firmi *Saint-Gobain Bruxelles*.¹⁶⁹ U objekt je ugrađeno 8 osobnih i jedno teretno dizalo, koje je izvela talijanska tvrtka *Falconi*,¹⁷⁰ a uz dizala, postoje i dva jednokraka stepeništa za vertikalne komunikacije u zgradi.

Slika 38. Oblaganje poslovnog tornja mramornim pločama

Konstrukcija aneksa sastoji se od okvirnih nosača i stupova, stropne konstrukcije koja je izvedena od križno armiranih betonskih ploča¹⁷¹ te armiranobetonskih zabatnih zidova. Na vanjskom plaštu aneksa ponavlja se oblikovanje kao i kod poslovnog tornja, oblaganje mramorom i ostakljenje prozorima cijelom površinom. Treba napomenuti, vezano uz materijal kojim je obložen *poslovni toranj* i *objekt aneksa*, kako su se mramorne ploče osamdesetih godina iskrivile i počele odvajati od građevine te opadati,¹⁷² a kao glavni razlog padanja mramornih ploča, Jelinek

¹⁶⁹ Fond Zbirke *Zagrabiensia* -Gradska knjižnica u Zagrebu. *Poslovni toranj Vranica*, 1976.

¹⁷⁰ Fond Zbirke *Zagrabiensia* -Gradska knjižnica u Zagrebu. *Poslovni toranj Vranica*, 1976.

¹⁷¹ Živković, 1980., 16.

¹⁷² Navodi se kako su bili vrlo strogo propisani uvjeti za ugradnju mramornih ploča te da su se radili atesti devet vrsta mramora kako bi se vidjelo koji će najbolje odgovarati. Vidi u: Urlić, 2009., 82.

navodi njihovo nestručno ugrađivanje.¹⁷³ Kako bi se zaštitili posjetitelji od padanja ploča tijekom devedesetih godina ispred ulaza u *Zagrepčanku* bili su postavljeni zaštitni tuneli (sl. 39).¹⁷⁴ Obnavljanje pročelja *Zagrepčanke* krenulo je početkom ovog stoljeća, a radovi su se nastavili sve do danas, o čemu se detaljnije informacije donose kasnije u tekstu.

Slika 39. Zaštitni tunel ispred ulaza u *Zagrepčanku* devedesetih godina 20. stoljeća

S obzirom na kompleksnost građevine, pogotovo u pogledu njezine visine, ali i specifične namjene bilo je potrebno obratiti pozornost na izvedbu mnogih tehničkih dijelova i instalacija. S obzirom na to da unutrašnjost građevine nema prirodnog dotoka zraka (prozore nije moguće otvoriti), napravljen je sustav ventilacije kojeg čini klimatizacijski uređaj (rashladni toranj) koji regulira protok zraka, grijanje i hlađenje u cijelom *poslovnom tornju* i pratećem aneksu.¹⁷⁵ Za čišćenje velike staklene površine fasade koristio se specijalizirani uređaj (sl. 40) naručen od austrijske firme *Habegger-Thun* koji je tada bio jedini takve vrste u cijeloj Jugoslaviji.¹⁷⁶ Zbog

¹⁷³ Prilikom intervjua za *Večernji list* Jelinek je objasnio zbog čega misli da su ploče počele padati: *Nestručno su ugrađene! Krivo je ono na što kao projektant nisam mogao utjecati. Mramor je prošao dvostruka ispitivanja, rezultati su se pokazali odličnima. Pokazalo se da je predviđena podloga bez greške, uzeli smo švedski čelik za držače, a inzistirao sam na propisnom ugrađivanju, prema kojemu je između svake ploče trebalo ostaviti šest milimetara. Tako bi ploče mogle disati. Toga se očito, izvođači nisu držali.* U: Kovačević, 10. 6. 1993., 9.

¹⁷⁴ Kovačević, 10. 6. 1993., 9.

¹⁷⁵ Karač, Žunić, 2018. [2012.], 168.

¹⁷⁶ Fond Zbirke *Zagrabiensia* - Gradska knjižnica u Zagrebu. *Poslovni toranj Vranica*, 1976.

poslovnih potreba korisnika zgrade provedeno je više od 600 tisuća telefonskih priključaka te je svaka veća organizacija unutar poslovnog tornja imala vlastitu telefonsku centralu (sl. 41).¹⁷⁷

Slika 40. Uredaj za pranje fasade *poslovnog tornja* napravljen u *Habegger-Thun*, Austrija.

Slika 41. Montaža telekomunikacijskog tornja na vrhu *Zagrepčanke*

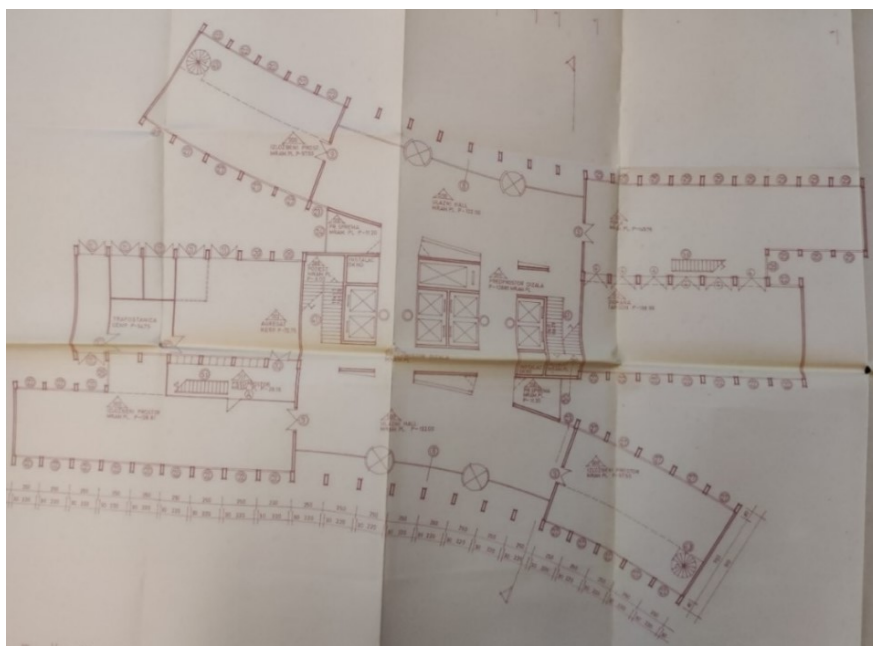
¹⁷⁷ Isto.

5.6 RASPORED UNUTARNJIH PROSTORIJA I UREĐENJE INTERIJERA

Za dobivanje cjelovitog uvida u način na koji je zamišljena i napravljena *Zagrepčanka*, nakon sagledavanja arhitektonskih karakteristika i izvedbe konstrukcije, daljnja razrada usmjerena je na analizu unutrašnjosti, odnosno na organizaciju prostora i uređenje interijera.

U prizemlju *Poslovnog tornja* nalaze se dva prostrana predvorja (s istočne i zapadne strane) smještena na središnjem dijelu bočnih krila. Ostali dijelovi prizemlja bili su zamišljeni kao prodajno izložbeni prostori te dijelom kao poslovni prostor u kojem je bila dvorana za sastanke (sl. 42). S obzirom da je prizemlje izvedeno u višem volumenu od ostalih katova, iznad dvorane za sastanke projektiran je polukat za poslovnu namjenu.¹⁷⁸

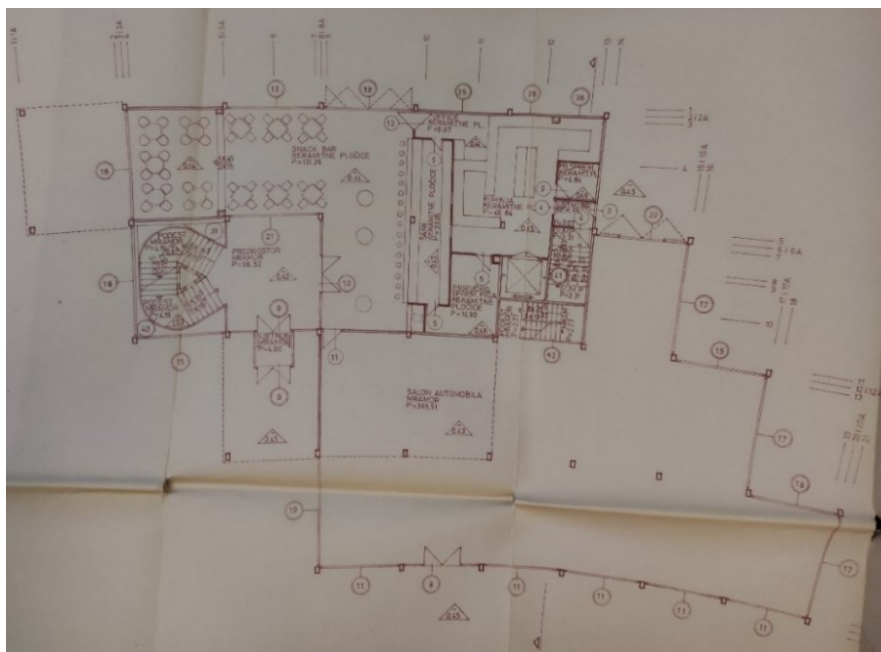
Slika 42. Poslovni toranj *Zagrepčanka*, Glavni projekt, tlocrt prizemlja, siječanj 1970.

Od prvog do dvadeset i drugog kata nalazili su se poslovni prostori. Uredske prostorije smještene su cijelom površinom dvaju bočnih krila te u glavnom (središnjem) krilu oko središnje komunikacijske vertikalne osi raspoređene s obje strane. Horizontalna komunikacija ostvarena je hodnicima duž bočnih krila koji su s unutarnje strane povezani sa središnjom komunikacijskom

¹⁷⁸ Tehnički opis glavnog projekta poslovnog tornja na uglu Ulice proleterskih brigada i Savske ceste u Zagrebu, Sadržaj, veličina i racionalnost rješenja objekta, siječanj, 1970., 3., u: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade*, Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

vertikalnom osi koju čine dizala i stepenice (vidi sl. 26). S obzirom na Jelinekovu sklonost projektiranju istog rasporeda površina na svim katovima, katovi *Zagrepčanke* su trebali isto tako biti standardizirani, međutim zbog zahtjeva pojedinih kupaca poslovnih prostora svaki kat se morao prilagođavati njihovim željama i individualnim potrebama.¹⁷⁹ Upravo zbog toga je Jelinek prilikom projektiranja, prema zahtjevu investitora i potrebama tržišta, trebao napraviti za svaki kat šest mogućih varijanti rasporeda uredskih prostora (napravljena je varijanta s pet korisnika na katu, s četiri korisnika na katu, s tri korisnika na katu, s dva korisnika na katu i varijanta s dva korisnika kroz više katova).¹⁸⁰ U prizemlju aneksa, prema prvobitnom projektu, bio je predviđen salon automobila uz popratne prostorije – snack bar s kuhinjom i pomoćne prostorije, polukat za sanitarne prostorije, prvi kat za kavanu s terasom te cijela površina drugog kata za uredsko poslovanje (sl. 43).¹⁸¹

Slika 43. Prizemlje aneksa, Glavni projekt, tlocrt prizemlja, siječanj 1970.

¹⁷⁹ Urlić, 2009., 81.

¹⁸⁰ *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigada-Zagreb. Glavni projektni list 14-30, siječanj 1970.*, u: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade*, Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

¹⁸¹ *Tehnički opis glavnog projekta poslovnog tornja na uglu Ulice proleterskih brigada i Savske ceste u Zagrebu, Sadržaj, veličina i racionalnost rješenja objekta, siječanj, 1970.*, 4., u: Središnja pismohrana Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade*, Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

Razmještaj i namjena prostorija u aneksu na koncu je drukčije realizirana, zbog u radu već opisane situacije s kupcima prostora. Raspored prostorija u aneksu prilagođen je potrebama bankovnog poslovanja s obzirom na to da se tamo smjestila poslovница *Ljubljanske banke*, a sastoji se od otvorenog dijela prostora – predvorja povezanog s velikim hodnikom na desnoj strani koji čini poveznicu sa zatvorenim uredskim prostorijama namijenjenim za specijalizirane usluge rada s korisnicima i urede pojedinih zaposlenika smještenih uz krajeve krila građevine na dijelu površine, a u stražnjem krilu na cijeloj površini (vidi sl. 26).

Prije detaljnijeg upoznavanja s uređenjem interijera *Zagrepčanke* bitno je napomenuti problematiku prilikom samog istraživanja koja se odnosi prvenstveno na neujednačene podatke ili nedostatak podataka o autorstvu pojedinih izvedenih umjetničkih djela te na ograničeni broj slikovnih izvora koji mogu više pomoći u razumijevanju koncepcije uređenja. Iz literature se saznaje kako je prema projektu arhitekata uređenje interijera zamišljeno kao kontinuirano uređenje svih katova, međutim takvo uređenje provedeno je samo u prizemlju – u predvorjima s obje strane, prostoru snack-bara i turističke agencije – za čije uređenje nije pronađen slikovni izvor – te u aneksu gdje je bila smještena poslovница *Ljubljanske banke*.¹⁸² Jelinek i Vinković projektirali su funkcionalnu opremu navedenih dijelova i birali namještaj.¹⁸³ U uređenju interijera *Zagrepčanke* sudjelovali su još Edo Murtić i Raoul Goldoni.¹⁸⁴ S navedenim umjetnicima Jelinek je surađivao i kod uređivanja interijera Dječje štedionice *Pčelica* i Štedionice *Zlatarovo zlato Kreditne banke Zagreb* koja se nalazila u Vlaškoj ulici (1969. – 1970.) te Štedionice *Zagrebačke banke* na Maksimirskoj ulici (1978.).¹⁸⁵ Dodatno, prije prelaska na umjetničke radove i njihov smještaj, bitno je reći kako mramor, uz njegovo postavljanje na vanjskom plaštu građevine, čini bitan element uređivanja prostora s obzirom na to da površina u mramoru u unutrašnjosti doseže čak 11 tisuća kvadratnih metara.¹⁸⁶ U predvorju poslovnog tornja je za oblaganje zidova i podova korišten mramor crvenkaste boje iz Sopoćana, a za pod kod ulaznih trijemova mramor bijele boje iz Studenice,¹⁸⁷ pri čemu je bitno napomenuti kako se takva dekoracija proteže i duž ostalih katova.

¹⁸² Nije ostvarena ni jedinstvena koncepcija vizualnih informacija unutar zgrade (znakovi i putokazi). Vidi u: Urlić, 2009., 82.

¹⁸³ Karač, Žunić, 2018. [2012.], 168., Urlić 2009., 82.

¹⁸⁴ Karač, Žunić, 2018. [2012.], 168., Urlić 2009., 82.

¹⁸⁵ Urlić, 2009., 127. – 128.

¹⁸⁶ Š.M., 24. 12. 1976., 8.

¹⁸⁷ Živković, 1980., 16.

Također, crvenkastim mramorom iz Sopoćana obloženi su podovi i zidovi u aneksu.

U prostoru predvorja *Zagrepčanke* s obje strane (zapadni i istočni ulaz) izvedeni su reljefni radovi u mramoru na zidu te na dijelovima namještaja, odnosno recepcijskim pultovima (sl. 44).

Slika 44. Uređenje predvorja glavnog ulaza u *Poslovni toranj Zagrepčanka*. Reljefni radovi na zidu i dijelovima namještaja, 1976.

Samo autorstvo te izvedbe nije moguće sa sigurnošću potvrditi te se u radu donose neke pretpostavke i moguća autorstva na temelju literature. Prva pretpostavka prilikom istraživanja bila je usmjerena na Raoula Goldonija, s obzirom da se u literaturi navodi kako je on izvodio kiparske radove,¹⁸⁸ ali bez specificiranja točno određenog zahvata i prostora te uzimajući u obzir karakteristike njegovog opusa i izvedena djela za javne prostore, međutim to je opovrgnuto daljnjim proučavanjem monografija¹⁸⁹ o Goldoniju. Zanimljivo je kako se u jednom novinskom članku kao autori reljefa spominju Goldoni i Murtić,¹⁹⁰ te Željka Strelar također spominje Murtića kao autora reljefa, međutim nisu pronađene informacije koje bi to sa sigurnošću potvrdile. Kao potencijalnog autora tog djela također treba uzeti u obzir Slavka Jelineka, s obzirom na njegovu sklonost umjetničkom oblikovanju interijera, među kojima je fokus stavljen i na reljefno uređivanje zidova u predvorju, u prilog čemu govore reljefi na zidu u Turističkoj agenciji

¹⁸⁸ Živković, 1980., 16., Urlić, 2009., 81.

¹⁸⁹ Šimat Banov, Maroević, 2004., Galjer, 2008.

¹⁹⁰ *U glavnom predvorju, sa zidnim reljefom u mramornom reljefu oplemenjenim likovnom intervencijom Ede Murtića i Raoula Goldonija (...)* u: Kovačević, 10. 6. 1993., 9.

Generalturist na Zrinjevcu i Praškoj ulici u Zagrebu (sl. 45 i sl. 46) te u Štedionici *Zagrebačke banke* na Maksimirskoj cesti u Zagrebu (sl. 47) koji se ističu po reljefnoj obradi usklađenoj s obradom na prednjem dijelu pultova.¹⁹¹

Slika 45. Interijer Turističke agencije *Generalturist*, Strossmayerov trg 8, Zagreb, Slavko Jelinek, 1977.

Slika 46. Interijer Turističke agencije *Generalturist*, Praška ulica 5, Zagreb, Slavko Jelinek, 1977.

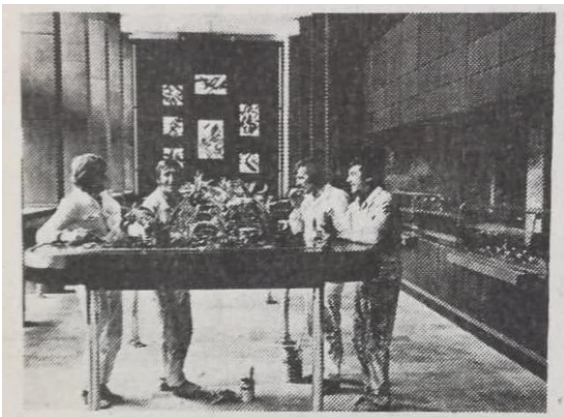

Slika 47. Interijer Štedionice *Zagrebačke banke* na Maksimirskoj cesti 86 u Zagrebu, Slavko Jelinek, 1978.

Sljedeći aspekt unutarnjeg uređenja koji se pokazao problematičnim u pogledu utvrđivanja autorstva radova je prostor snack bara, odnosno restorana *Zagrebački plavi*. Nalazio se u prizemlju

¹⁹¹ Urlić, 2009., 128., 133.

poslovnog tornja u zapadnom bočnom krilu,¹⁹² prilikom čega treba naglasiti kako njegov smještaj nije predviđen glavnim projektom – što se može vidjeti iz tlocrta (vidi sl. 42), već ga se naknadno, u toku gradnje, smjestilo na dio koji je prvobitno bio namijenjen javnoj uporabi – izložbenom prostoru. Već prije spomenuto je kako su Jelinek i Vinković projektirali i birali namještaj za navedeni prostor, no nejasno ostaje autorstvo umjetničkih djela smještenih na zidu restorana (sl. 48 i sl. 49).

Slika 48. Interijer snack bara – restoran Zagrebački plavi (Zagrepčanka), 1976.

Slika 49. Interijer snack bara – restoran Zagrebački plavi (Zagrepčanka)

Iako autorstvo umjetničkih djela nije moguće sa sigurnošću potvrditi zbog neusuglašenih informacija ili njihovog nedostatka u relevantnoj literaturi, gotovo je sigurno kako su to djela Ede Murtića. Polazeći od informacija u literaturi koje navode kako je Murtić autor slika u *Zagrepčanki*¹⁹³ te daljnjom usporedbom stilskih karakteristika Murtićevih djela izvedenih sedamdesetih godina 20. stoljeća¹⁹⁴ i djela u prostoru snack bara može se vidjeti kako postoji velika sličnost u umjetničkom rukopisu (sl. 50, sl. 51 i sl. 52).

¹⁹² Do točnog smještaja nekadašnjeg ugostiteljskog objekta *Zagrebački plavi* u prizemlju *Zagrepčanke* došlo se usporedbom unutarnjeg prostora prikazanog na sl. 46 s današnjim izgledom i namjenom prostora u prizemlju. Danas se u tom prostoru nalazi specijalizirani dućan *Maguro pro shop*, no zanimljivo je kako se prije njega nalazio restoran *Tarpon* koji po karakteristikama prostora odgovara restoranu *Zagrebački plavi*, iako treba naglasiti kako je samo uređenje interijera preoblikovano. Slike unutarnjeg prostora Tarpona vidi u: Tarpon, *Vrhunski grill i urbani ambijent savršeno ukomponirani u restoranu*, <https://www.povoljno.hr/komentari/vrhunski-grill-i-urbani-ambijent-savrseno-ukomponirani-u-restoranu-tarpon/1019.html> (pregledano 20.12.2021.)

¹⁹³ U Urlić, 2009., 81., navodi se kako je Edo Murtić osim tapiserije za aneks napravio i slike, dok se u monografiji o Edi Murtiću i na internetskoj stranici Fondacije spominju samo njegova djela (tapiserija i emajli) izvedena u aneksu *Zagrepčanke*, u: Gibson, 1989., 423, Fondacija Murtić, *Djela u javnim prostorima*: <http://murtic.org/hr/edo-murtic/appendix/djela-u-javnim-prostorima> (pregledano 20.12.2021.)

¹⁹⁴ Detaljni prikaz radova Ede Murtića 70-ih godina 20. stoljeća vidi u: Fondacija Murtić, *Radovi*: <http://www.murtic.org/index.php/hr/edo-murtic/appendix/radovi> (pregledano 20.12.2021.)

Slika 50. Umjetnička djela u snack baru, restoran *Zagrebački plavi* (Zagrepčanka)

Slika 51. Edo Murtić, *Bez naslova*, 1977., gvaševi

Slika 52. Edo Murtić, *Bez naslova*, 1978., gvaševi

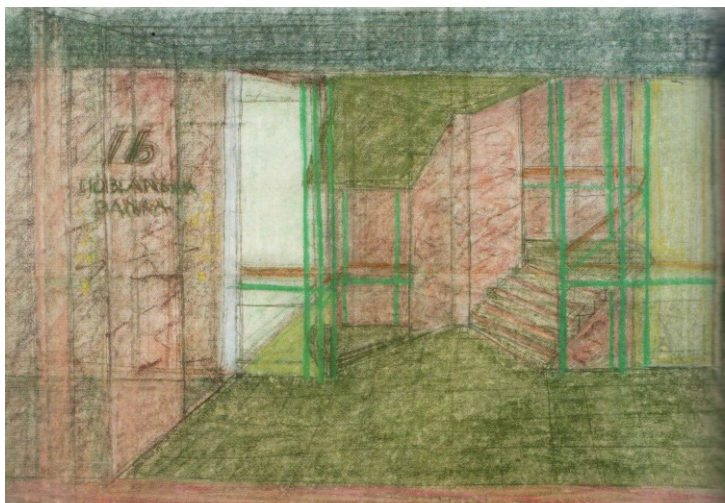
Uzevši u obzir prethodno navedeno, ali i ograničenja kao što je nedostatak kvalitetnijih reprodukcija uređenja interijera snack bara na kojima bi se mogla detaljnije vidjeti djela te mogući potpis autora, nedostatak informacija o tome u monografijama o Edi Murtiću i u arhivi Ede Murtića,¹⁹⁵ treba ipak biti oprezan u zaključivanju autorstva.

Nakon prikaza uređenja interijera i umjetničkih djela u prizemlju poslovnog tornja u nastavku rada donosi se pregled značajnih likovnih radova u aneksu poslovnog tornja. Prostorni smještaj pojedinih radova (skulpture, likovne obrade i tapiserije) označen je na tlocrtu prizemlja aneksa (vidi sl. 28). Jedan od angažiranih umjetnika u aneksu bio je Raoul Goldoni. Iz monografije o Goldoniju saznaje se kako je napravio idejnu skicu za interijer *Ljubljanske banke* – prostor predvorja (sl. 53) te idejnu skicu za staklenu stijenu u predvorju *Ljubljanske banke* (nije pronađen slikovni izvor).¹⁹⁶

¹⁹⁵ Prilikom razgovora s Rankom Murtićem, sinom Ede Murtića koji vodi Fondaciju Murtić dobivena je informacija kako u njihovoj arhivi nisu pronađeni podaci o radovima Murtića za *Zagrepčanku*.

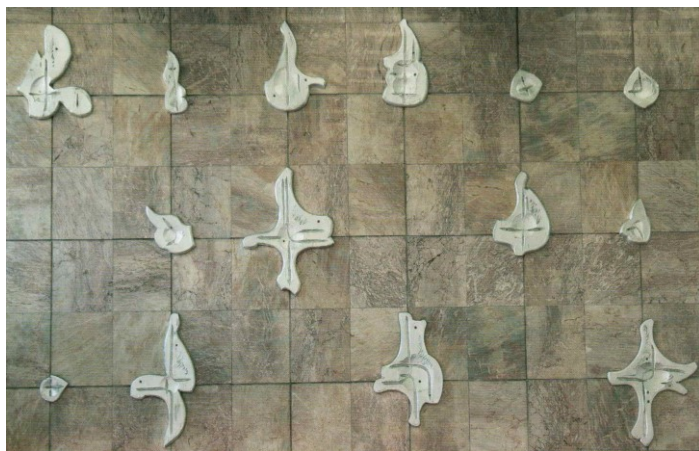
¹⁹⁶ Galjer, 2008., 69. – 70.

Slika 53. Raoul Goldoni, Idejna skica za interijer *Ljubljanske banke*, 1976.

Dodatno, Goldoni je autor reljefa izvedenih na mramornom zidu u prizemlju poslovnice *Ljubljanske banke*, na bočnom zidu središnjeg prostora (sl. 54) te reljefno obrađenih ploča postavljenih na ogradu polukata koji su usklađeni oblikovnim motivima (sl. 55).¹⁹⁷ Treba naglasiti kako se u monografiji ne navodi točan položaj ploča, međutim iz fotografije interijera poslovnice *Ljubljanske banke* (sl. 56 i sl. 57), koja iako je smanjene kvalitete, može se vidjeti naznaka postavljenih ploča i obrisi reljefa.

Slika 54. Raoul Goldoni, reljefi na mramornom zidu u poslovnici *Ljubljanske banke* u aneksu poslovnog tornja, 1976.

¹⁹⁷ Isto. Potrebno je naglasiti kako se u monografiji kod smještaja djela navodi predvorje poslovnog tornja, što može uputiti na krivi zaključak te bi zbog boljeg razumijevanja bilo prikladnije reći aneks poslovnog tornja ili poslovnica *Ljubljanske banke*.

Slika 55. Raoul Goldoni, reljefi na ogradi polukata *Ljubljanske banke* u aneksu poslovnog tornja, 1976.

Slika 56. Interijer poslovnice *Ljubljanske banke*, aneks poslovnog tornja

Slika 57. Interijer poslovnice *Ljubljanske banke*, aneks poslovnog tornja, detalj s prikazom postavljenih ploča s reljefima na ogradi polukata

Uz prethodno navedene radove, Goldoni je za poslovnicu *Ljubljanske banke* napravio i slobodnostojeću skulpturu *Torzo*, smještenu na samom ulazu u središnji prostor banke (sl. 58).¹⁹⁸

¹⁹⁸ Urlić, 2009., 81. Oblikovno slična skulptura pod nazivom *Veliki Torzo* (1985.) postavljena je u Kurelčevoj ulici u Zagrebu. Vidi u: „Raoul Goldoni : retrospektivna izložba 1942-1983. : kiparstvo i slikarstvo“, Umjetnički paviljon u Zagrebu, 1. 4. – 9. 5. 2004., str. 130.

**Slika 58. Raoul Goldoni, skulptura *Torzo*, poslovnica *Ljubljanske banke*, 1976., metalizirana plastika,
122 × 127 × 110 cm**

Osim Raoula Goldonija, svojim likovnim djelom, prostor poslovnice *Ljubljanske banke*, obogatio je i Edo Murtić. Murtić je napravio tapiseriju¹⁹⁹ koja je bila smještena u prizemlju – na južnom zidu, nasuprot Goldonijevih reljefnih radova na mramornom zidu (sl. 59) te se u literaturi spominje podatak o izvođenju slika na email pločama, međutim za njih nisu pronađene daljnje informacije ni slikovni izvori koji bi to potvrdili.²⁰⁰ S obzirom na to da za izvedenu tapiseriju u aneksu u monografijama o Murtiću i na internetskoj stranici Fondacije Murtić nisu pronađeni dodatni slikovni materijali, npr. u obliku skica (koje postoje za njegova mnoga druga djela izvedena u javnim prostorima) daljnje istraživanje usmjerilo se na internetsko pretraživanje Murtićevih djela napravljenih sedamdesetih godina namijenjenih za prodaju. Prilikom toga na internetskoj oglašivačkoj stranici pronađena je Murtićeva slika temperom, skoro identičnog izgleda (ali manjih dimenzija) kao tapiserija (sl. 60 i sl. 61) datirana 1974. godine u vlasništvu *Croatia umjetnina*, tvrtke koja se bavi otkupom i prodajom umjetničkih djela.²⁰¹ S obzirom na

¹⁹⁹ Gibson, 1989., 423., Urlić, 2009., 81., Pintarić, Vukić, Franceschi, 2010., 267., Fondacija Murtić, *Djela u javnim prostorima*, <http://www.murtic.org/index.php/hr/edo-murtic/appendix/djela-u-javnim-prostorima> (pregledano 21. 12. 2021.)

²⁰⁰ Navodi o izvedbi emaila u aneksu poslovnog tornja spominje se u: Gibson, 1989., 423, Pintarić, Vukić, Franceschi, 2010., 267., Urlić, 2009., 128., Fondacija Murtić, *Djela u javnim prostorima*, <http://www.murtic.org/index.php/hr/edo-murtic/appendix/djela-u-javnim-prostorima> (pregledano 21. 12. 2021.). Bitno je napomenuti kako o djelima u aneksu uopće ne postoje informacije u monografiji o Edo Murtiću: Maleković, 1990. Dodatno, detaljniji podaci o tapiseriji i emailima nisu pronađeni ni u arhivi Ede Murtića (kontakt Ranko Murtić).

²⁰¹ Njuškalo, Slike, *Edo Murtić*, <https://www.njuskalo.hr/slike/edo-murtic-apstrakcija-tempera-65x48cm-1974-oglas-32965353> (pregledano 22.12.2021.)

godinu nastanka, moguće je kako se Murtić poslužio njome kao predloškom prilikom izvođenja tapiserije u aneksu poslovnog tornja.

Slika 59. Interijer poslovnice *Ljubljanske banke*, na zidu se nalazi tapiserija Ede Murtića, 1976.

Slika 60. Edo Murtić, tapiserija, 1976.

Slika 61. Edo Murtić, *Apstrakcija*, 1974., tempera, 65 × 48 cm

Nakon pregleda umjetničkih djela za *Zagrepčanku*, potrebno ih je ukratko i kontekstualizirati. Rad vrsnih umjetnika, Murtića i Goldonija, na uređenju interijera *Zagrepčanke* treba sagledati u društveno-ekonomskom kontekstu koje je obilježilo šezdesete i sedamdesete godine u Jugoslaviji. Dobrostojeće organizacije, među kojima se ističu banke, hoteli, kavane te državne institucije pokazivale su svoj prosperitet putem raskošnog i profinjenog unutrašnjeg uređenja svojeg prostora, a angažirani umjetnici su dobili svojevrsnu slobodu izražavanja.²⁰²

5.7 PITANJE FUNKCIONALNOSTI ZGRADE

Nakon upoznavanja s arhitektonskim rješenjem, izvedbom zgrade i rješenjem unutarnjeg prostora ovo poglavlje donosi kratki osvrt na pitanje funkcionalnosti zgrade. Iz istraživanja²⁰³ provedenog nedugo nakon što se *Poslovni toranj Zagrepčanka* otvorio i počeo svakodnevno koristiti, možemo vidjeti drugi pogled na samu izvedbu zgrade, iz perspektive korisnika, odnosno koliko je rješenje *Zagrepčanke* prilagođeno njihovim potrebama. Korisnici su pozitivnim ocijenili lokaciju, vanjski izgled građevine te vezano uz unutarnje uređenje naglasili su odgovarajuću veličinu prostorija za uredsko poslovanje i funkcionalnost uredskog namještaja. Negativni aspekti tiču se u prvom redu instalacija, odnosno klimatizacijskog uređaja i njegovog čestog kvarenja koje utječe na lošu kvalitetu zraka. Problem je predstavljala i loša zvučna izolacija između pojedinih uredskih prostorija te nedovoljan broj i sporost liftova.²⁰⁴ Istraživanje je ukazalo na bitan aspekt koji treba uzeti prilikom projektiranja građevina kojem se često ne pridaje velika pažnja, za što je potrebno interdisciplinarno sagledati sve razine, a posebice onu korisničku, jer se vrijednost zgrade osim u njezinoj arhitektonskoj vrijednosti, utvrđuje i u uporabnoj vrijednosti.

5.8 STILSKE KARAKTERISTIKE

Nastala sedamdesetih godina 20. stoljeća, *Poslovni toranj Zagrepčanka* nosi u sebi odlike arhitekture toga *prijelaznog razdoblja*.²⁰⁵ Ivo Maroević, govoreći o arhitekturi sedamdesetih

²⁰² Vidi u: Urlić, 2009., 127. Više o radovima Goldonija u interijeru vidi u: Galjer, 2018., 56. – 77., a o radovima Murtića vidi u: Gibson, 1989., 341. – 372., 423.

²⁰³ Istraživanje je provedeno 1979. za potrebe izrade diplomskog rada na odsjeku za psihologiju, Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Autorica je prilikom obrade podataka koristila složene statističke operacije, no za potrebe ovog rada analizirani su otvoreni odgovori i općenito zadovoljstvo poslovnim tornjem. Vidi u: Kožina-Koch, 1979.

²⁰⁴ Vidi u: Kožina-Koch, 1979., 24. – 27.

²⁰⁵ Vidi u: Maroević, 1981., 45.

godina u Hrvatskoj, kao jednu od njezinih karakteristika navodi veći interes za dekorativnost koja se ogleda u odabiru materijala te novim oblicima površina.²⁰⁶ To možemo vidjeti i na *Zagrepčanki* u tlocrtnom rješenju i upotrebi obojanog stakla na njenom plaštu koje čini kontrast s bijelim mramorom (sl. 62).

Slika 62. Poslovni toranj Zagrepčanka, Slavko Jelinek i Berislav Vinković, dovršeno 1976. Pogled s jugozapadne strane.

Govoriti o postmodernizmu u hrvatskoj arhitekturi toga vremena bilo bi još prerano,²⁰⁷ kao i svrstavanje *Zagrepčanke* u takvu kategoriju.²⁰⁸ *Zagrepčanka*, bez sumnje, iako polazi od modernističkih shvaćanja koja su u hrvatskoj arhitekturi vrlo snažna još od 30-ih godina 20. stoljeća, pokazuje svojevrzne odmake i traženje novih originalnih rješenja koja se do tada nisu pojavljivala u arhitekturi Hrvatske. Na *Zagrepčanki* se mogu vidjeti tendencije prema novim oblicima u razlistanom tlocrtu koji daje cijeloj građevini dinamičnost, zatim u kombinaciji materijala na vanjskom plaštu zgrade koja daje zgradi ekspresivnost i razlikovno obilježje u odnosu na okolinu i arhitekturu koja je okružuje te u prekidu s koncepcijom cjelovitosti prostora što se postiže gradnjom odvojenog objekta zbog potrebe za dodatnim površinama poslovnog

²⁰⁶ Isto.

²⁰⁷ (...) *postmoderna arhitektura u Hrvatskoj tog doba nije imala snažnog odjeka*. Vidi u: Maroević, 1998., 48.

²⁰⁸ O pojmu i stilu kojim govori postmoderna arhitektura vidi u: Jencks, 1985., [1977]. Autori različito svrstavaju poslovni toranj u određeni stil. *Zagrepčankom se zaokružuje ciklus naše moderne.*, u: Bobovec, 2016., 57. *Zagrepčankom kod nas započinje postmodernizam.*, u: Galović, 2003., <https://www.matica.hr/vijenac/253/kako-je-otisla-hrvatska-moderna-11605/> (pregledano 1.4.2021.). *Nboderi u našoj sredini su modernistički.*, u: Horvat, 2007. 38.

prostora. Iako se pojedini novi koncepti razvijaju unutar zasada modernističkih shvaćanja i oblikovanja, svakako treba uzeti u obzir utjecaje i zbivanja na međunarodnoj sceni na našu arhitekturu sedamdesetih godina, na koje se domaći arhitekti redovito referiraju.²⁰⁹ Isto tako možemo pratiti i Jelinekovo djelovanje te njegov *Poslovni toranj Zagrepčanku* kao jedno od arhitektonskih ostvarenja koje istražuje nove mogućnosti koncipiranja prostornih oblika, iskorištavajući dosege tehnologije te stvarajući naposljetku jedinstveni poslovni toranj 70-ih godina 20. stoljeća u našoj sredini.

5.9 RECEPCIJA U TISKU

O *Zagrepčanki* je puno pisano u ondašnjem tisku, od početaka izgradnje kao jednog od novih poslovnih objekata, svečanog otvaranja 1976. (sl. 63), njezinog postanka jednim od simbola Zagreba te sve do nesretnih događaja padanja mramornih ploča s njenih pročelja.²¹⁰

Slika 63. Članak u *Borbi*, *Zagrepčanka širom otvara vrata*, 1976.

Već tijekom postavljanja temelja poslovni toranj dobiva epitet *zagrebačke ljepotice*²¹¹ koji se nastavlja upotrebljavati i u narednim godinama prilikom izvođenja raznih radova na samoj strukturi (sl. 64).²¹² Uz epitet *zagrebačke ljepotice*, *Poslovni toranj* postaje i *vitka ljepotica*,²¹³ zbog svoje visine i arhitektonskog oblikovanja. Također, arhitektonske posebitosti *Poslovnog*

²⁰⁹ Vidi u: Premerl, 2002., 88. – 94., Urlić, 2009., 11.

²¹⁰ Kovačević, 10. 6. 1993.

²¹¹ D. I., 4. 7. 1970., 12.

²¹² R.G., 23. 9. 1976., 7.

²¹³ E. K., 22. 12. 1976., 16., E. K., 24. 12. 1976., 10.

tornja prepoznate su i tijekom gradnje, u kontekstu *moderne i suvremene koncepcije koja označava početak novih ritmova u tom starom dijelu grada*.²¹⁴ Nakon završetka izgradnje i njenog otvaranja naglašava se *monumentalnost i estetska vrijednost kojom je zasjenila sve okolne građevine*,²¹⁵ upotreba materijala zbog čega ju se naziva *mramornim gradom u malom*²¹⁶ (sl. 65) te postaje jedno od *zdanja prepoznavanja*.²¹⁷ Poslovni toranj uz prethodno naglašene vrijednosti, postaje i jedan od *ponosa Zagreba*.²¹⁸

Slika 64. Članak u *Vjesniku*, *Ljepotica se umiva*, 1976.

Slika 65. Članak u *Vjesniku*, *Danas se otvara Zagrepčanka. Mramorni grad u malom*, 1976.

Važnost *Zagrepčanke* i njeno prepoznavanje kao jednog od jedinstvenih arhitektonskih ostvarenja u kontekstu grada može se vidjeti i u odabiru njenog motiva u mnogim zagrebačkim razglednicama.²¹⁹ Uz razglednice koje prikazuju vizure sjevernog dijela grada i Medvednice (sl. 66), motiv *Zagrepčanke* pojavljuje su na razglednicama uz već valorizirana i značajna arhitektonska ostvarenja u Zagrebu (sl. 67 i sl. 68) te kao reprezentativan primjer visokih (i) poslovnih građevina u Zagrebu (sl. 69 i sl. 70).

²¹⁴ „Novi ritam u starom“, 23. 12. 1971., 14.

²¹⁵ Š. M., 21. 12. 1976., 7.

²¹⁶ Š. M., 22. 12. 1976., 10.

²¹⁷ N. B., 14. 8. 1976., 6.

²¹⁸ N. g. v., 21. 12. 1976., 7.

²¹⁹ Š. M., 17. 11. 1976., 7.

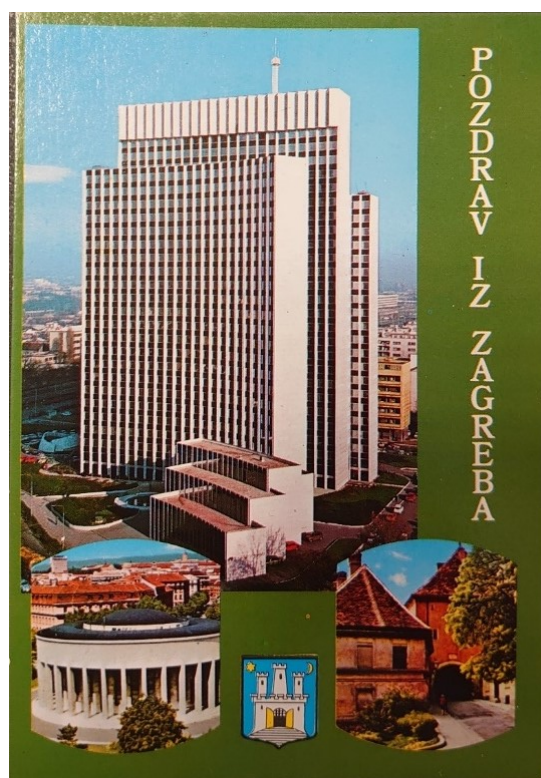

Slika 66. Razglednica s motivom *Zagrepanke* – pogled prema sjeveru Zagreba duž Savsku cestu, 18. 11. 1987., Zadruga štampa, Zagreb

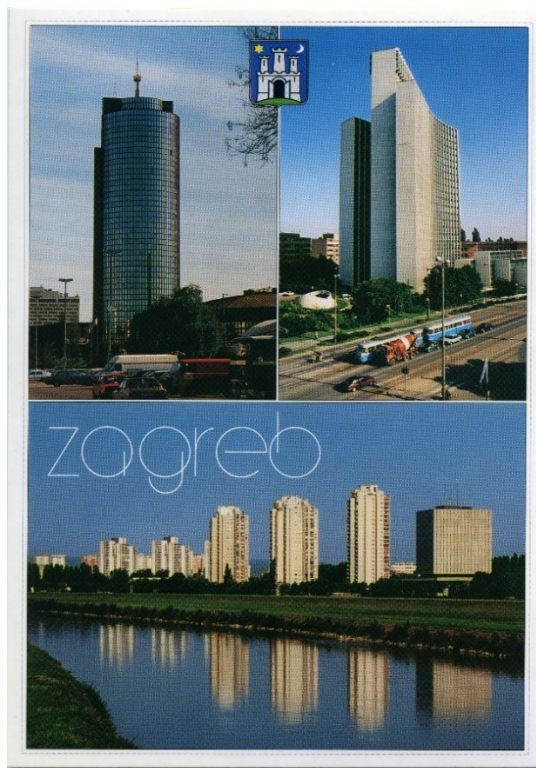
Slika 67. Razglednica s motivom *Zagrepanke*, „Pozdrav iz Zagreba“ – na gornjoj lijevoj strani prikazan je *Poslovni toranj Zagrepanke*, na desnoj strani pogled na crkvu sv. Marije na Dolcu, a dolje Trg bana Josipa Jelačića, 8. 5. 1987., Zagreb: Turistkomerc

Slika 68. Razglednica s motivom *Zagrepanke* „Pozdrav iz Zagreba“ – u središnjem gornjem dijelu slike prikazan je *Poslovni toranj Zagrepanke*, u lijevom kutu je prikaz Doma hrvatskih likovnih umjetnika (Trg žrtava fašizma), u desnom prikaz Kamenitih vrata, 12. 11. 1979., Zagreb: Turistkomerc.

Slika 69. Razglednica s motivom *Zagrepčanke*, Poslovna zdanja *Zagrepčanka* i *Cibona*, fotograf Tomislav Rastić, Nakladnik Pegaz, Zagreb

Slika 70. Razglednica s motivom *Zagrepčanke*, Pogled na *Cibonu*, *Zagrepčanku* i južnu obalu Save, fotograf Đuro Slako, Izdavač Naša djeca d. o. o., oko 1995.

Dodatno, naziv *Zagrepčanka*, kako je prozvana nakon izgradnje, upućuje na društveni značaj koji se želio dati putem koncepta poistovjećivanja objekta s gradom. Sociološko istraživanje iz 1979. koje su proveli Vladimir Lay i Ognjen Čaldarović upućuje na postajanje *Zagrepčanke* jednim od arhitektonskih simbola grada Zagreba izvan stare gradske jezgre.²²⁰ Poslovni toranj *Zagrepčanka* bio je jedan od najzastupljenijih odgovora na pitanje smatra li se što karakterističnim za Zagreb izvan središta grada.²²¹ Odabir naziva i personificiranje poslovnog objekta može se sagledati i kao jedan ideološki način za naglašavanje važnosti i prepoznatljivosti grada Zagreba kako na globalnoj razini – kao suvremene *metropole* s visokim poslovnim zgradama, tako i na lokalnoj razini – kao glavnog grada Savezne Republike Hrvatske.²²² Arhitekt Tomislav Odak

²²⁰ Istraživanje je naručio Urbanistički zavod grada Zagreba te su se istraživala mišljenja o problemima određenih gradskih dijelova te karakteristični elementi i simboli u gradu. Istraživanje je provedeno metodom standardiziranog intervjua u kojem je sudjelovalo 600 ispitanika iz 12 gradskih općina. Vidi u: Lay, Čaldarović, 1979.

²²¹ Na pitanje *Da li nešto izvan starog središta grada (predratni Zagreb) smatrate nešto posebno karakterističnim za Zagreb?* dobiveni su sljedeći odgovori: Zagrebački velesajam (33,1%), Dvorana *Vatroslav Lisinski* (26,9%), nema nikakvog simbola (12,4 %), *Zagrepčanka* (11,5%), Novi Zagreb (10,4%). U: Lay, Čaldarović, 1979., 29.

²²² O odnosu globalnog i lokalnog te pokušajima simbolizacije gradskog prostora vidi u: Šarinić, Čaldarović, 2017., 30. – 32.

smatra doduše kako naziv zgrade označava *provincijalne komplekse*.²²³ Fenomen personificiranja građevina u odnosu na stanovnike može se gledati i kao jednu od karakterističnih oznaka tog razdoblja. Na području Jugoslavije nalaze se još dva takva primjera, u Beogradu, gdje je poslovni toranj građen u razdoblju kad i *Zagrepčanka* (od 1969. do 1974.), arhitekta Branka Pešića, dobio personificirani nadimak prema stanovnicama Beograda – *Beograđanka* (sl. 40) te u Mostaru, gdje je rezidencijalni toranj izgrađen 1978., arhitekta Seja Zahirovića dobio naziv *Mostarka*.²²⁴

Slika 71. Poslovni toranj *Beograđanka* arhitekta Branka Pešića, 1969. – 1974., Beograd

Slika 72. Rezidencijalni toranj *Mostarka* arhitekta Seja Zahirovića, dovršen 1978., Mostar

Dodatno, sam naziv *Zagrepčanka* treba sagledati iz današnje perspektive. Poslovni tornjevi danas prije same gradnje redovno dobivaju nazive prema investitorima ili se upotrebljavaju strane riječi u njihovim nazivima kako bi se naglasila važnost i povezanost s globalnom dimenzijom – npr. *HOTO Tower*, *VMD kompleks*, *Sky Office*, *Eurotower*, dok se prije više naglašavala lokalna dimenzija te su građevine imena dobivale nakon izgradnje na temelju neke njihove karakteristike (iako naravno postoje iznimke i ne može se generalizirati) – npr. *Trešnjevačka ljepotica*, *Kockica*, *Mamutica*, *Ružmarinka*.²²⁵

U skladu s prethodno navedenim, treba ukratko sumirati na koji način je *Zagrepčanka* dobila upravo takav naziv. Prilikom izrade projekta i dobivanja građevinskih i urbanističkih suglasnosti

²²³ (...) *grozim se tog naslova, izraza provincijalnog kompleksa* (...) Vidi u: Odak, 2009., 220.

²²⁴ Vidi u: Milenković, 1981., 28. O građevini u Mostaru jedine informacije pronađene su na internetskim izvorima: *The 15 tallest skyscrapers of Yugoslavia*, <https://www.spomenikdatabase.org/post/the-15-tallest-skyscrapers-of-yugoslavia> (pregledano 1.4.2021.), 20th century heritage. *Mostarka Residential Building* <https://bastina20.ba/en/lokacije/mostarka-residential-building/> (pregledano 1.4.2021.)

²²⁵ Vidi u: Šarinić, Čaldarović, 2017., 30. – 32.

u službenoj projektnoj i građevinskoj dokumentaciji *Zagrepčanka* se spominje pod imenom *Poslovni toranj na uglu Ulice Proleterskih brigada i Savske ceste* (ime prema prostornom položaju), a u katalogu izdanom od strane građevinskog poduzeća *Vranica* povodom njezinog otvaranja pod imenom *Poslovni toranj Vranica* (ime prema investitoru i izvođaču). Kao što je opisano u ovom odlomku o recepciji u tisku, tijekom radova se počinju naglašavati određene karakteristike poslovnog tornja te je prilikom službenog otvorenja već prozvana *Zagrepčankom*, iz čega se upravo može vidjeti naglašavanje lokalnog konteksta prilikom samog imenovanja te značaj koji se želio pridati gradu takvom jednom dojmljivom građevinom. Također, gledano iz današnje perspektive, *Poslovni toranj Zagrepčanka* svojom arhitekturom i odnosom prema urbanom okruženju ostavio je upečatljiv trag u arhitekturi Zagreba prošlog stoljeća, o čemu svjedoči uvrštavanje *Zagrepčanke* u jednu od *pet najskladnijih zgrada Zagreba 20. stoljeća* prema mišljenju povjesničara umjetnosti Radovana Ivančevića.²²⁶

5.10 POSLOVNI TORANJ ZAGREPČANKA U KONTEKSTU VISOKIH POSLOVNIH ZGRADA JUGOSLAVIJE

U ovom poglavlju donosi se kratko kontekst početka izgradnje visokih poslovnih zgrada, nakon čega se usmjerava na visoke poslovne zgrade na području Jugoslavije i Hrvatske – konkretnije Zagreba. Dodatno, pruža se pregled misli i razloga izgradnje i visokih poslovnih zgrada kod nas s ciljem kritičkog sagledavanja tog fenomena.

Gledajući fenomen poslovnih tornjeva, prve takve građevine počinju se javljati u Americi krajem 19. stoljeća, a utjecaji prodiru sporo u Europu gdje se gradnja visokih poslovnih zgrada javlja tijekom međuratnog razdoblja, a učestalije nakon 1950. kada u Europi dolazi do ekonomskog rasta.²²⁷ Kao glavni razlozi kasnijeg početka građenja visokih poslovnih zgrada u Europi u odnosu na SAD navode se razvijenija praksa očuvanja starije arhitektonske baštine i usklađivanje pravnih propisa za visoke građevine.²²⁸

²²⁶ Uz *Zagrepčanku* kao najskladnije zgrade uvrštene su: Nacionalna i sveučilišna knjižnica (R. Lubinsky), *Napretkova Zadruga* (S. Planić), *Burza* (V. Kovačić), Dom hrvatskih likovnih umjetnika (I. Meštrović i skupina zagrebačkih arhitekata). Vidi u: Sutlić, 30. 4. /1. 5. 2002., 22. – 23.

²²⁷ Czyńska, 2018., 283. – 286., Pietrzak, 2014., 31. – 32., Hollister, 2013., 52. – 54.

²²⁸ Tipologija nebodera razvija se između 1870. i 1950. u SAD-u, puno ranije u odnosu na druge dijelove ponajviše zbog kapitalističkog poimanje grada kao objekta za iskorištavanje, prestanak vezanosti uz tradiciju, izostanak nadzora vlasti, pionirskog duha, želje za prestižem i postizanjem rekorda. Vidi u: Müller, Vogel, 2000., 553.; Jelinek, 1979., 591.; Lepik, 2004., 4. – 23.

Na prostoru Jugoslavije može se pratiti od međuratnog razdoblja gradnja prvih visokih zgrada koje su uz poslovnu imale i stambenu namjenu, od kojih se izdvajaju *Nebotičnik* u Ljubljani (Vladimir Šubic, 1930. – 1933.) (sl. 73) i *Palata Albanija* u Beogradu (Miladin Prljević, Branko Bon, Milan Grakalić, 1938. – 1939.) (sl. 74).²²⁹

Slika 73. *Nebotičnik*, Ljubljana, arhitekt Vladimir Šubic, 1930. – 1933.

Slika 74. *Palata Albanija*, Beograd, arhitekti Miladin Prljević, Branko Bon, Milan Grakalić, 1938. – 1939.

Tijekom druge polovice 20. stoljeća, posebice 1960-ih te nadalje počinju se učestalije graditi visoki poslovni tornjevi u Jugoslaviji kao što su: poslovna zgrada *Metalke* u Ljubljani (Edo Mihevc, 1959. – 1963.) (sl. 75), poslovni tornjevi na Trgu revolucije u Ljubljani – danas Trg republike (Edvard Ravnikar, projekt 1961. – 1974.) (sl. 76), poslovni tornjevi *Astra i Commerc* u Ljubljani (Savin Severin, 1963. – 1970.) (sl. 77), poslovni toranj *S2* u Ljubljani (Milan Mihelič, 1972. – 1978.) (sl. 78), poslovna zgrada *Zoil Makedonija* u Skopju (Kiril Muratovski i Miroslav Sidovski, dovršeno 1978.) (sl. 79) te već prije spomenuta *Beograđanka*.²³⁰

²²⁹ Aarchitectuul, *Nebotičnik*, <http://architectuul.com/architecture/neboticnik> (pregledano 6. 1. 2022.), Ceranić, 2005.

²³⁰ Ciglić, 1975., 5., Štraus, 1991., Stierli i Kulić (ur.), 2018.

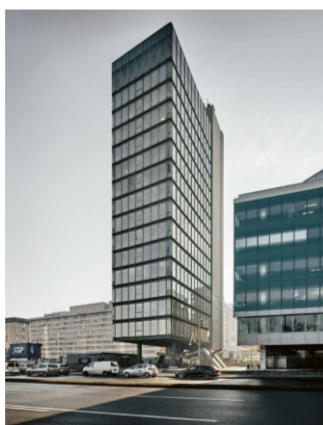
Slika 75. Poslovna zgrada *Metalke* u Ljubljani, arhitekt Edo Mihevc, 1959. – 1963.

Slika 76. Poslovni tornjevi na Trgu revolucije u Ljubljani, arhitekt Edvard Ravnikar, 1961. – 1974.

Slika 77. Poslovni tornjevi *Astra* i *Commerc* u Ljubljani, arhitekt Savin Severin, 1963. – 1970.

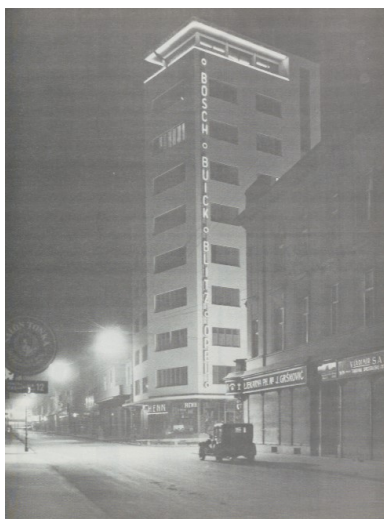

Slika 78. Poslovni toranj *S2* u Ljubljani, arhitekt Milan Mihelič, 1972. – 1978.

Slika 79. Poslovna zgrada *Zoil Makedonija* u Skopju, arhitekti Kiril Muratovski i Miroslav Sidovski, dovršeno 1978.

Visoke poslovne građevine u hrvatskoj arhitekturi, pa tako i u Zagrebu nisu bile toliko česte, već je prednjačila gradnja visokih stambenih objekata.²³¹ Slično kao i u Jugoslaviji, u Zagrebu se može pratiti izgradnja prve visoke zgrade u međuratnom razdoblju mješovite namjene – trgovačko-stambena zgrada *Radovan* u Masarykovoј ulici koja se u literaturi često spominje i kao *prvi zagrebački neboder* (Slavko Löwy, 1933. – 1934.) (sl. 80).²³² Nakon pedesetih, a posebice tijekom sedamdesetih godina pa do današnjih dana može se pratiti učestalije građenje visokih poslovnih građevina. Prva visoka poslovna građevina koja u većoj mjeri mijenja visinske odnose javlja se u povijesnom središtu Zagreba krajem pedesetih godina, na samom početku Ilice – riječ je o *Iličkom* ili *Zagrebačkom neboderu* (Slobodan Jovičić, Josip Hitil, Ivan Žuljević, 1956. – 1959) (sl. 81).²³³

Slika 80. Trgovačko-stambena zgrada *Radovan*, arhitekt Slavko Löwy, 1933. – 1934.

Slika 81. Zagrebački neboder, Slobodan Jovičić, Josip Hitil, Ivo Žuljević, 1956. – 1959.

Sedamdesetih godina visoke poslovne građevine počinju se u Zagrebu nizati na Savskoj cesti kao što su: poslovna zgrada *Vjesnika* (Antun Ulrich, 1956. – 1972.) (sl. 82), a sjevernije niz Savsku cestu, u okolici *Zagrepčanke*, poslovna zgrada *Industrogradnje* (Grozdan Knežević, 1969. – 1972.) (sl. 83) koji postaju dominantni objekti u vizuri grada Zagreba.²³⁴

²³¹ Bobovec, 2016., 58. – 59.

²³² Radović Mahečić, 1994., 14.

²³³ I. Z., 1960., 55. – 57.

²³⁴ Premerl, 2002., 90. – 91., R. L., 31.7. 1970., 15.

Slika 82. Poslovna zgrada *Vjesnika*, arhitekt Antun Ulrich, 1956. – 1972.

Slika 83. Poslovna zgrada *Industrogradnje*, arhitekt Grozdan Knežević, 1969. – 1972.

U kontekstu visokih poslovnih tornjeva *Zagrepčanka* se isticala kao najviša građevina u Jugoslaviji u vrijeme kada je završena.²³⁵ Upravo takva naglašavanja dovode do objašnjenja nastanka fenomena izgradnje poslovnih tornjeva. Poslovni tornjevi grade se kao materijalno oprostorenje moći i bogatstva, bilo zajednice ili pojedinca. Ono što je zanimljivo, u Jugoslaviji i Hrvatskoj tog vremena visoke poslovne zgrade više su se javljale kao iznimka, nego pravilo, dok je stambena visoka izgradnja u većoj mjeri dominirala. Kao jedan od mogućih uzroka, treba uzeti u obzir i socijalistički sustav, koji nije bio u velikoj mjeri sklon prihvatiti reprezentaciju putem *kapitalističkih simbola moći*. Izgradnju poslovnih tornjeva u našoj sredini trebalo bi promatrati kroz želju za postizanjem simbolike gradskog prostora, uspješnost određenog područja i zajednice, a ne u smislu iskazivanja moći pojedinaca ili određenih organizacija.²³⁶ U tom smislu *Zagrepčanka*, već samim svojim imenom, doprinosi lokalnom simboliziranju te pokazivanju progresa grada i društva.

U nastavku se kratko donose zapažanja i misli o pojavi visoke izgradnje u našoj sredini. Već početkom šezdesetih godina Zdenko Kolacio u časopisu *Čovjek i prostor* upozorava na potencijalne opasnosti prilikom građenja i smještanja visokih građevina, govoreći o *pošasti koja je nastala u posljednje vrijeme za izgradnjom visokih objekata u Europi, koja je zahvatila i našu zemlju* te smatra kako se one trebaju smjestiti u odgovarajući dio grada gdje će imati *funkcionalno*

²³⁵ Fond Zbirke *Zagrabiensia* -Gradska knjižnica u Zagrebu, *Poslovni toranj Vranica*, 1976.

²³⁶ Kalčić, 2017., 356., Bobovec, 2016., 58. – 59.

*i prostorno opravdanje.*²³⁷ Sličnim stavovima priklanja se osamdesetih i Duško Kečkemet, govoreći o *neboderomaniji* koja je došla u naše krajeve, koja svoja opravdanja ima jedino s ekonomskog stajališta, dok izostaje urbanističko i vrlo značajno socijalno-humano stajalište.²³⁸ Bitno je naglasiti kako nam potonje misli ukazuju kako je visoka izgradnja osjetljivo pitanje u društvu te koliko je važno prilikom odluke o građenju uzeti u obzir lokalni kontekst i uvjete, a ne slijepo preslikavati uzore.

5.11 ZNAČAJ I SUVREMENO STANJE ZAGREPČANKE

Poslovni toranj Zagrepčanka čini jedno od vrijednih arhitektonskih ostvarenja druge polovice 20. stoljeća u kontekstu arhitekture poslovnih tornjeva u socijalizmu. Značaj *Zagrepčanke* može se vidjeti u oblikovanju i arhitektonskom rješenju, koje je jedinstveno za prostor Hrvatske, ali i Jugoslavije. U kontekstu grada *Zagrepčanka* je bila i ostala jedan od prepoznatljivih objekata u vizuri Zagreba te upisana u kolektivno sjećanje kao jedan od gradskih simbola. Njezina važnost prepoznata je i od strane struke o čemu govori upisivanje *Zagrepčanke* u *Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske* kao zaštićeno kulturno dobro 2006. godine.²³⁹ *Zagrepčanka* isto tako zauzima bitno mjesto u arhitekturi poslovnih tornjeva u našoj sredini kao jedan od primjera dobre prakse građenja visokih građevina,²⁴⁰ posebice u današnje vrijeme, kada zakoni tržišta i interesi privatnih investitora imaju primat nad urbanističkim smjernicama i pravilima struke te se visoki objekti grade na mjestima koja za to svojim prostornim i strukturnim obilježjima nisu primjerena te ne mogu podnijeti takve zahvate.²⁴¹

U nastavku se donose informacije o današnjem stanju *Zagrepčanke* i glavnoj problematici vezanoj uz zgradu. Prije svega, treba reći kako je *Poslovni toranj Zagrepčanka* u privatnom vlasništvu, odnosno u vlasništvu 34 suvlasnika.²⁴² *Zagrepčankom* od 1998. upravlja *Zagrepčanka poslovni objekti* – dioničko društvo za tehničko upravljanje i održavanje poslovnih objekata na

²³⁷ Kolacio, 1960., 12.

²³⁸ Kečkemet, 1981., 152 – 156.

²³⁹ Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-2800> (pregledano 1. 4. 2021.)

²⁴⁰ Odak, 2001., 68.

²⁴¹ O visokogradnji i poslovnim tornjevima u suvremeno doba te problematici vezanoj uz njih vidi u: Zlatar, 2013., 114. – 120.

²⁴² Informacije dobivene u razgovoru sa Željkom Strelar.

temelju smjernica koje daje povjerenstvo osnovano od strane suvlasnika.²⁴³ Dodatno, sam aneks je i dalje u vlasništvu *Ljubljanske banke*, međutim kako ona više nije pravna osoba, prenijela je ovlaštenja na drugu firmu koja za njih iznajmljuje poslovni prostor.²⁴⁴ Jedan od glavnih problema zgrade vezan je uz nepovoljni odabir materijala / nestručno ugrađivanje mramornih ploča kojima je obložena zgrada, koji je postao primjetan već osamdesetih godina kada su počele padati te je vidljiv sve do današnjih dana zbog čega je građevina u jednom trenu slovila kao jedna od *najopasnijih zgrada* u Hrvatskoj.²⁴⁵ Obnavljanje fasade *Zagrepčanke* počelo je 2002. kada su zamijenjene ploče na zapadnom dijelu, a tek 2014. nastavilo se s daljnjom obnovom i to istočnog dijela te od 2016. – 2018. južnog dijela sa stupovima na terasama istočnog i zapadnog dijela.²⁴⁶ Obnavljanje vanjskog plašta nastavljeno je sve do danas kada se zamjenjuju ploče na gornjem dijelu – kruništu. Vanjske mramorne ploče zamijenjene su otpornijim materijalom – granitom²⁴⁷, a odabir novih ploča bio je usklađen s *Gradskim zavodom za zaštitu spomenika kulture i prirode* prilikom čega se pazilo na zadržavanje prepoznatljivog vanjskog izgleda građevine.²⁴⁸ Sve radove izvodila je tvrtka *Plussys d.o.o.* iz Zagreba.²⁴⁹ Nove probleme za *Zagrepčanku* uzrokovala su i dva potresa koja su jače pogodila Zagreb 22. 3. 2020. i 29. 12. 2020. uslijed kojih je dodatno došlo do opasnosti od padanja ploča s fasade.²⁵⁰ Bitno je napomenuti kako zgrada u potresu nije pretrpjela konstruktivna oštećenja, već se ona odnose na oštećenja kabelskih vodilica na dizalicama i pad mramornih ploča sa zidova u unutrašnjosti zgrade.²⁵¹ Potres je dodatno doprinio financijskim izdacima za održavanje *Zagrepčanke*, a osim temeljite obnove fasade koja je u tijeku, *Zagrepčanki* je potrebna i cjelovita obnova kako bi zgrada odgovarala današnjim tehničkim standardima.

²⁴³ Isto.

²⁴⁴ Isto.

²⁴⁵ Korljan, Zrinka, *Najopasnije zgrade u Hrvatskoj*, 24. rujna 2012., <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/ovo-su-najopasnije-zgrade-u-hrvatskoj-s-njih-su-padale-ploce-zbuka-cak-i-balkoni-s-ljudima-1561071> (pregledano 1.4.2021.)

²⁴⁶ Plussys d.o.o., *Rekonstrukcija – Sanacija istočnog i južnog pročelja P. T. Zagrepčanka 2014. – 2018.*, kolovoz, 2019. (dokumentaciju ustupila Željka Strelar)

²⁴⁷ *Zamijenjene su vjerojatno kamenim pločama sardinijskog granita koji je puno otporniji na atmosferske promjene i termička istezanja. Vjerojatno su ploče debljine 3 cm jer je to danas tehnički standard. Geometrija pročelja je sačuvana.* Vidi u Sever, 2020., 134.

²⁴⁸ Informacije dobivene u razgovoru sa Željkom Strelar.

²⁴⁹ Plussys d.o.o., *Rekonstrukcija – Sanacija istočnog i južnog pročelja P. T. Zagrepčanka 2014. – 2018.*, kolovoz, 2019. (dokumentaciju ustupila Željka Strelar)

²⁵⁰ Terbovc Kiš, Patricia, *Potres je tu ozbiljno oštetio tek jednu zgradu, ali ulici svejedno prijeti uništenje, zbog nebrige. Ploče sa Zagrepčanke su počele otpadati davno prije potresa koji su uzdrmali metropolu*, 17. siječnja 2021., <https://www.jutarnji.hr/kultura/art/potres-je-tu-ozbiljno-ostetio-tek-jednu-zgradu-ali-ulici-svejedno-prijeti-unistenje-zbog-nebrige-15043457> (pregledano 20.5.2021.)

²⁵¹ Informacije dobivene u razgovoru sa Željkom Strelar.

Financijska sredstva pokušavala su se dobiti kroz *Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost* te putem fondova *Europske unije*, međutim glavni razlog neuspjeha bio je to što je *Zagrepčanka* zgrada komercijalnog karaktera i u privatnom vlasništvu te kao takva nije bila od interesa ulaganja u nju u smislu dobivanja financijske pomoći prilikom obnavljanja fasade i obnove zgrade kako bi pratila korak s današnjim tehničkim standardima.²⁵² Također, postojao je projekt obnavljanja fontane ispred ulaza u zgradu od strane Grada (zatvorena zbog propuštanja vode u podzemnu garažu) vrijedan 1,5 milijuna kuna, međutim rad na tome je stao.²⁵³

Nakon upoznavanja s glavnim problemima zgrade te zahtjevnošću upravljanja i održavanja, potrebno je kratko se osvrnuti na obavljanje prvobitne poslovne funkcije. Prema podacima iz novinskih članaka, *Zagrepčanka* ima većinu svog prostora popunjenog, što znači da i dalje ispunjava svoju prvobitnu funkciju, u čemu joj je glavna prednost povoljna cijena zakupa poslovnih prostora i dobro pozicioniranje u kontekstu prometne povezanosti s ostalim dijelovima grada.²⁵⁴ Veliku popunjenost potvrđuje također Željka Strelar koja govori o konkurentnosti *Zagrepčanke* na tržištu poslovnih prostora upravo zbog niske cijene najma, premda se postavlja pitanje koliko je to održivo s obzirom na financijske izdatke koje zgrada zahtjeva.

Iako *Zagrepčanka* i dalje kontinuirano održava svoju poslovnu funkciju te postoji kao jedan od simbola grada, svojom monofunkcionalnošću te opasnostima koje predstavlja njena fasada, zbog koje je djelomično promijenjena percepcija o zgradi, ona postoji u prostoru djelomično na razini simbolične slike o jednom vremenu. Kao vrijedan pokušaj valorizacije *Zagrepčanke* i upoznavanja javnosti s njezinom bogatom poviješću, iako izdvojen, je organiziranje stručnog obilaska zgrade u okviru *Tematskih obilazaka modernističke baštine iz razdoblja socijalizma* u sklopu projekta *Motel Trogir 2016. godine*.²⁵⁵ Kako bi se naglasila važnost građevine te ponovno otkrile njene vrijednosti potrebno je dodatno je oplemenjivati raznim aktivnostima, sadržajima te organiziranjem pristupa građanima i široj javnosti na najviše katove koje ne bi remetile ustaljeni poslovni ritam. Jedan od takvih primjera je održavanje trkačke utrke njenim stepenicama

²⁵² Informacije dobivene u razgovoru sa Željkom Strelar.

²⁵³ Isto.

²⁵⁴ Orešić, Boris, *Poslovni prostori. Zagrebački 'City' nikad nije bio ni bolji niti jeftiniji*, 25. svibnja 2015., <https://www.jutarnji.hr/globus/zagrebacki-city-nikad-nije-bio-ni-bolji-niti-jeftiniji-289849> (pregledano 1.4.2021.)

²⁵⁵ Obilazak je vodila povjesničarka umjetnosti i članica Motel Trogir tima Lidija Butković Mićin, *Motel Trogir, Guided Tours 2016.*, <https://slobodneveze.wordpress.com/2016/05/16/motel-trogir-guided-tours-2016/> (pregledano 27. 1. 2022.)

Zagrepčanka 512 od 2012. godine²⁵⁶ kojom se postiže atraktivnost građevine i veća prisutnost u javnosti. Treba napomenuti kako isto tako postoji ideja o restoranu na vrhu *Zagrepčanke*, međutim razne poteškoće onemogućavaju takav pothvat (u prvom redu pitanja stabilnosti i dobivanja suglasnosti dioničkog društva *Zagrepčanke*).²⁵⁷

6. ZAKLJUČAK

Poslovni toranj Zagrepčanka autora Slavka Jelineka i Berislava Vinkovića građen sedamdesetih godina 20. stoljeća ostavio je trajan spomen na jedno značajno razdoblje u hrvatskoj povijesti. Svojom impozantnošću ističe se u vizuri grada te predstavlja jedinstveni primjer arhitekture poslovnih tornjeva iz doba socijalizma. Arhitektonskim rješenjem i upotrebom materijala *Zagrepčanka* predstavlja odmak od prevladavajućih težnji modernističke arhitekture prema traženju novih načina artikulacije arhitekture u našoj sredini. Posebnost *Zagrepčanke* vidljiva je u rješenju tlocrta – dva bočna zakrivljena kraka spojena s ravnim središnjim, čime se postigla dinamičnost te građenjem dodatnog objekta aneksa koji svojim načinom oblikovanja slijedi zakrivljenu liniju bočnih krakova poslovnog tornja. Osim tlocrta, treba ukazati na izbor materijala kojim je obložen vanjski plašt *Zagrepčanke* – tamne i svijetlozelene nijanse stakla te bijele mramorne ploče, kojima je postignuto vizualno atraktivno rješenje. Za oblaganje unutrašnjosti građevine također je korišten mramor, crvenkaste i bijele boje. O želji za raskošnim unutarnjim uređenjem *Zagrepčanke*, govori i angažiranje vrsnih hrvatskih likovnih umjetnika, Raoula Goldonija i Ede Murtića, koji su svojim radom obogatili prizemlje poslovnog tornja i prostorije aneksa, Značaj koji je *Zagrepčanka* imala u našoj sredini također se može vidjeti iz novinskih članaka s obzirom na to da je ondašnji tisak budno pratio napredak građenja – od najave projekta do svečanog otvorenja. Nakon izgradnje *Zagrepčanka* je postala jedan od prepoznatljivih motiva za razglednice iz Zagreba, gdje se pojavljivala uz vremenski starija vrijedna arhitektonska ostvarenja, koja su bila prepoznata karakterističnima za Zagreb.

Osim arhitektonskih i stilskih karakteristika, značaj *Zagrepčanke* kao jednog od prvih poslovnih tornjeva u Zagrebu ogleda se i u načinu promišljenog pristupanja urbanizmu. Pola stoljeća kasnije,

²⁵⁶ *Zagrepčanka* 512. *Utrka stepenicama na vrh Zagrepčanke*, <https://www.zagrepckanka512.trcanje.hr/o-utrci/> (pregledano 27. 1. 2022.)

²⁵⁷ Informacije dobivene u razgovoru sa Željkom Strelar.

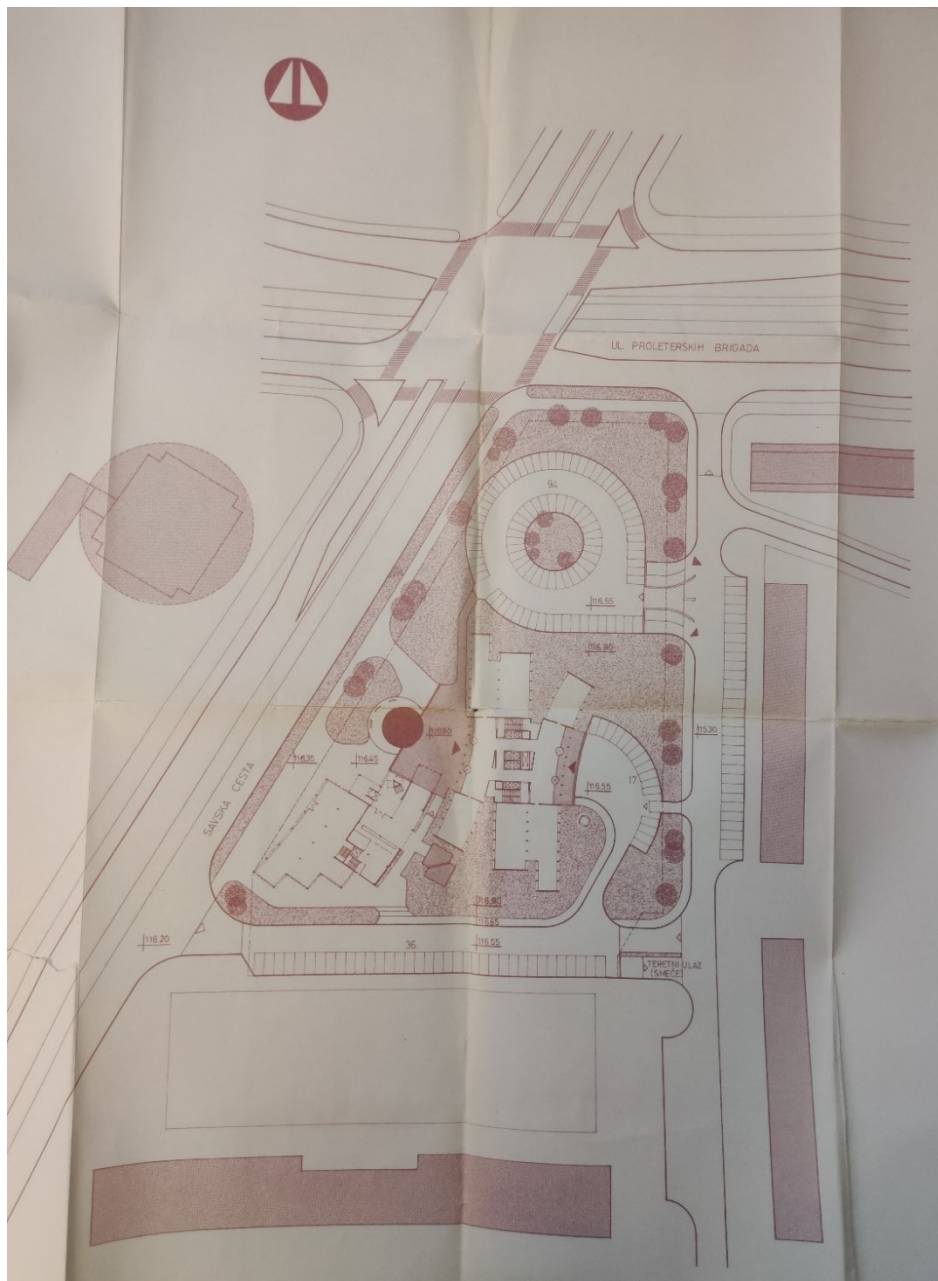
nakon izgradnje mnogih visokih građevina na prostoru Zagreba, može se procijeniti i vidjeti kvaliteta urbanističkog planiranja u to doba te humani pristup i senzibilitet arhitekata prilikom projektiranja tornja i skladnog uklapanja u okolinu.

Bitno je naglasiti kako je kontinuitet funkcije *Zagrepčanke* održan do današnjih dana, iako s ponešto smanjenim udjelom zakupljenog poslovnog prostora s obzirom da su se izgradile još mnoge poslovne zgrade te je došlo do veće konkurencije na tržištu. Iako su vrijednosti *Poslovnog tornja Zagrepčanka* prepoznate od strane struke te je upisan u *Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske* 2006. godine mnogi problemi s kojima se suočava građevina ukazuju na negativne trendove brige o kulturnoj baštini. To se ponajprije odnosi na velike financijske izdatke koje zgrada zahtjeva koja su najvećim dijelom stavljena na teret samim suvlasnicima. Također, izgubljena su likovna djela napravljena za prostor *Zagrepčanke* koja prilikom preuređenja prostora, odnosno smještaja novih zakupaca, nisu naišla na razumijevanje njihove vrijednosti u prostoru aneksa – tapiserija Ede Murtića i reljefi Raoula Goldonija.

Zagrepčanka kao jedan od simbola Zagreba svojim trenutnim stanjem predstavlja blijedu kopiju prošlih vremena. Potrebno je uključiti struku i nadležne institucije koje bi kontinuirano radile na poboljšanju stanja, s obzirom na to da je većina problema koje je potrebno riješiti stavljena na financijske mogućnosti pojedinaca koji zakupljuju prostore te kvalitetu upravljanja Dioničkog društva u ograničenim mogućnostima. Osim prijeko potrebnog sigurnosnog i tehničkog poboljšanja, daljnje intervencije mogle bi se kretati prema uređivanju okoliša zgrade, odnosno stvaranju kvalitetnog javnog prostora oko građevine među kojima je i stavljanje fontane u upotrebu. Također, trebale bi se organizirati i dodatne aktivnosti kao što su organizirana vodstva građevinom, koja bi upotpunjavala i dala mogućnost široj javnosti upoznati povijest i valorizaciju građevine te doživjeti jedan takav gradski simbol. Sljedeća istraživanja kojima bi se sama *Zagrepčanka* valorizirala u širem geografskom okruženju, mogla bi krenuti prema razmatranju fenomena poslovnih tornjeva u Jugoslaviji, kao jednog posebnog arhitektonskog oblika i njegovih implikacija na društveni, politički ali i prostorni kontekst, u sklopu čega bi i *Poslovni toranj Zagrepčanka* moguće dobio na jednom dodatnom sloju značaja.

7. PRILOG – KATALOG: *POSLOVNI TORANJ ZAGREPCANKA*

7.1 PROJEKTNA I GRAĐEVINSKA DOKUMENTACIJA

Slika 84. Poslovni toranj na uglu ul. Proleterskih brigada i Savske ceste, Glavni projekt, Položajni nacrt 1:500, 14. 1. 1970.

Izvor: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade*. Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

SKUPŠTINA GRADA ZAGREBA
SAVJET ZA KOMUNALNE POSLOVE

Broj: UP/I-o5/7-12o88/2-1969.

DODJELA ZEMLJIŠTA GRADJEVNOM PODUZEĆU "VRANICA" IZ
SARAJEVA RADI IZGRADNJE VIŠEKATNOG STAMBENO-POSLOVNOG
OBJEKTA U ZAGREBU SAVSKA CESTA - PROLETERSKIH BRIGADA

Na temelju natječaja održanog 30. 9. 1968. godine, a provedenog po propisima prijašnje Odluke o uređjivanju i korištenju građevinskog zemljišta na užem području grada Zagreba / Službeni glasnik grada Zagreba broj 9/1963 /, prihvaćenim rješenjem Sekretarijata za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj Gradske uprave Zagreb, Odjel za imovinsko-pravne poslove, broj UP/I-o5/7-21361/4-1968 od 8. 10. 1968. godine prihvaćena je ponuda Gradjevnog poduzeća "VRANICA" iz Sarajeva, Ulica JNA broj 9, za dodjelu na korištenje uređenog građevinskog zemljišta u Zagrebu na uglu Savske ceste - Ulica proletherskih brigada, radi izgradnje višekatnog stambeno-poslovnog objekta.

Početna visina učešća u troškovima uređenja zemljišta iznosila je 4,583.650.- dinara, a dostalac je na natječaju ponudio iznos od 9,167.300.- dinara, u kojem iznosu je sadržana i naknada za nacionalizirano zemljište.

Na natječaju pored pomenutog poduzeća učestvovala su još poduzeća "JUGOMONT" Zagreb, GP "TEMPO", GP "NAPRIJED" Beograd i GP "INDUSTROGRADNJA" Zagreb. Gradjevno poduzeće "Vranica" iz Sarajeva je ispunilo sve uvjete raspisanog natječaja kako u pogledu visine učešća tako i drugih uvjeta, te je njigova ponuda prihvaćena jer ima prednost pred drugima.

S obzirom na izloženo Savjet za komunalne poslove Skupštine grada Zagreba na sjednici od _____ 1970. godine odlučio je da predloži Skupštini grada Zagreba da zaključi slijedeće:

Na temelju člana 37. Zakona o prometu zemljišta i zgrada /Službeni list SFRJ broj 43/65 / i člana 221. stav 1. Statuta grada Zagreba, Skupština grada Zagreba, na _____ sjednici Gradskog vijeća od _____ 1970. godine i _____ sjednici Privrednog vijeća od _____ 1970. godine donijela je

Z A K L J U Č A K

Gradjevnom poduzeću "VRANICA" iz Sarajeva, Ulica JNA br. 9, daje se na korištenje građevinsko zemljište u društvenom vlasništvu i to k.č. broj 4469/11 u površini od 1 j i 266,7 čhv, k.č. broj 4469/12 u površini od 610,3 čhv i k.č. broj 4486 u površini od 418,4 čhv šve k.o. Grad Zagreb, radi izgradnje višekatnog stambeno-poslovnog objekta, uz učešće u troškovima uređjivanja zemljišta u iznosu od 9,167.300.- dinara.

Korisnik je dužan u roku od 6 mjeseci nakon dodjele zemljišta na korištenje započeti gradnju objekta a dovršiti ga u roku od 18 mjeseci od dana početka gradnje.

U protivnom korisnik gubi pravo korištenja zemljišta.

P O T V R D A

Kojom se potvrđuje da je Gradjevno poduzeće "Vranica" iz Sarajeva izlicitiralo zemljište na uglu Ulice proleterskih brigada i Savske ceste za izgradnju višekatne poslovne zgrade, te da je prema naprijed navedenim kat. česticama Savjet za komunalne poslove dao prijedlog Skupštini grada Zagreba na svojoj sjednici održanoj dne 1. 6. 1970. godine uz uvjet da se sklopi dopunski ugovor za povećanje kat. čestice na iznos od N. dinara 1,950.000.- a koji je sklopljen između Zavoda za komunalnu djelatnost grada Zagreba i Gradjevnog poduzeća "Vranica" broj 3053/70 od 2. lipnja 1970. godine, te se na osnovu gornjih zaključaka i sklopljenog ugovora može izdati građevinska dozvola za pripreme radove i izgradnju navedenog objekta.

Zagreb, 2. 6. 1970.

P. O. B E K R E T A R A

Savostalni referent

ivo Rožić

Slika 85. i slika 86. Skupština grada Zagreba, Savjet za komunalne poslove, *Dodjela zemljišta građevnom poduzeću Vranica iz Sarajeva radi izgradnje višekatnog stambeno-poslovnog objekta u Zagrebu, Savska cesta-Proleterskih brigada.*, 2. 6. 1970., str 1. – 2.

Izvor: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigada, Suglasnosti na objekte, nalazi i mišljenje.* Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

Ovo rješenje je postalo
pravomoćno 25. 8. 1970

Zagreb, 12. 5. 2010

UPRAVNI SAVJETNIK
ZAGREB
MHA ČEPURIK

Socijalistička Republika Hrvatska
Grad Zagreb
SEKRETARIJAT ZA KOMUNALNE POSLOVE
GRAĐEVINARSTVO I SAOBRAĆAJ
ODJEL ZA URBANIZAM I GRAĐEVINARSTVO
ODSTAK ZA ODOBRAVANJE IZGRADNJE
INVESTICIONIH OBJEKATA
Zagreb, Proleterskih brigada 45

Broj: UP/I-05/15-12431/4-70., od 28.7.1970.

Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj, Grada Zagreba, na temelju člana 206. Zakona o općem upravnom postupku /Službeni list SFRJ broj 18/1965/ i čl. 23. Osnovnog zakona o izgradnji investicionih objekata /Službeni list SFRJ broj 20/67/, čl. 9. Zakona o izgradnji investicionih objekata i objekata građana i građanske pravnih osoba /Narodne novine SRH broj 9/69/, rješavajući po zahtjevu Građevnog poduzeća "Vrhnica" iz Sarajeva, ul. JNA br. 9 radi izdavanja odobrenja za građenje, donosi

ODOBRENJE ZA GRAĐENJE

Odobrava se Građevnom poduzeću "Vrhnica" iz Sarajeva, ul. JNA br. 9 građenje poslovnog objekta P+17, P+23 i P+19, a na jugozapadnom dijelu trgovačko ugostiteljski objekat P do P+2 na gradilištu označenom pod k.č. broj 4469/11 u površini od 1 j. i 266,7 šhv, k.č. br. 4469/12 u površini od 610,3 šhv i k.č. br. 4486 u površini od 418,4 šhv sve k.o. grad Zagreb, koje se nalazi u Zagrebu na uglu ul. Proleterskih brigada i Savske ceste, prema odobrenoj investicijskoj tehničkoj dokumentaciji, koja čini sastavni dio ovog rješenja.

Ovo odobrenje za građenje prestaje vrijediti, ako se u roku od jedne godine, od kada postane izvršno, ne pristupi izvođenju radova.

Obrazloženje

Investitor Građevno pod. "Vrhnica" iz Sarajeva, dana 12.5.1970. godine podnijelo je zahtjev da mu se izda odobrenje za građenje poslovnog objekta P+17, P+23 i P+19, a na jugozapadnom dijelu trgovačko ugostiteljski objekat P do P+2, na gradilištu označenom pod k.č. br. 4469/11 u površini od 1 j. i 266,7 šhv, k.č. br. 4469/12 u površini od 610,3 šhv i k.č. br. 4486 u površini od 418,4 šhv sve k.o. grad Zagreb, koje se nalazi u Zagrebu na uglu ul. Proleterskih brigada i Savske ceste.

Uz zahtjev je priložena slijedeća dokumentacija:

1. Investiciono tehnička dokumentacija izrađena po projektnoj organizaciji "AGI" - Zagreb, sa izvršenom unutarnjom kontrolom.
2. Rješenje ovog organa br. 05/3-8391 od 20.5.69. o interpolaciji da je predviđena izgradnja u skladu sa urbanističkim planom.
3. Zaključak o pravu korištenja zemljišta izdatom od Skupštine grada Zagreba, Savjeta za komunalne poslove br. UP/I-05/7-12088/2-69.
4. Ugovor sa Zavodom za komunalnu djelatnost grada Zagreba br. 1916/69. i 2991/70. od 18.12.68. i 7.4.1970. o učešću investitora u troškovima za uređenje gradskog zemljišta.

5. Rješenje o sanitarnoj suglasnosti na projekt broj UP/1-07/1-847/2-70. od 30.3.70. izdana od Republičkog sekretarijata za narodno zdravlje i socijalnu zaštitu.

6. Saobraćajnu suglasnost ovog organa br. 05/6-6000/2-70. od 24.3.1970.

7. Suglasnost komunalnih poduzeća:

- Vodovod grada Zagreba br. 1472/70. od 19.2.70.
- Kanalizacija br. 3704-b od 24.2.70.
- PTT saobraćaja br. 03-2367/70. od 24.2.70.
- Elektra Zagreb br. 6933 od 5.6.1969.
- Elektroprivreda-Zagreb br. 131/70 od 13.7.1970.
- Termoelektrana-Toplina Zagreb br. 1390 od 25.6.69.

8. Ocjena i zapisnik Zavoda za zaštitu pri radu Sarajevo br. 17 od 17.2.1970.

9. Mišljenje o protupožarnoj sigurnosti od Vatrogasne brigade br. 2287/1-8/2-1970., od 17.3.1970.

Predmetna izgradnja predstavlja interpolaciju u postojećem i već urbanistički definiranom gradskom području u smislu Sl. 8-b Odluke o izmjenama i dopunama Odluke o detaljnim urbanističkim planovima i njihovim programima te urbanističkim projektima na ušem području grada Zagreba /Sl. glasnik grada Zagreba br. 3/68/.

Predračunska vrijednost radova prema iskazu investitora iznosi N. dinara 120,000.000.-

Nakon pregleda dokumentacije priložene uz zahtjev, izvršene tehničke kontrole investicione tehničke dokumentacije, te izvršenog uviđaja na gradilištu ustanovljeno je da investitor ispunjava uvjete za dobivanje odobrenja za izgradnju pa je riješeno kao u dispozitivu.

Protiv ovog rješenja je dozvoljena žalba Republičkom sekretarijatu za privredu SRH u roku od 15 dana od dana primitka istog. Žalba taksirana sa N. din. 5,00.- državnih biljega se predaje ovom organu ili izravno Republičkom sekretarijatu za privredu SRH u onoliko primjeraka, koliko u postupku imađe stranaka, a može se izjaviti i usmeno na zapisnik.

Taksa za ovo rješenje po Tbr. 1., 9., 32. i 33. Odluke o administrativnim taksama u iznosu od N. dinara 2,611.- uplaćena je virmanom u korist računa br. 301-840-31101/098.

P.O. SEKRETARA
SAMOSTALNI UPRAVNI
REFERENT

Slaković Zdenka, dipl. prav.

Slaković Zdenka

Dostaviti:

1. Građevno pod. "Vrbanica" Zagreb, Gradilište - Knjižica 75, uz prilog ovoga nacrta,
2. Građevinski inspektorat - ovdje,
3. Zavod za komunalnu djelatnost grada Zagreba,
4. Služba društvenog knjigovodstva Zagreb, Smičiklasova 17,
5. Arhiva - ovdje.

Slika 87. i slika 88. Socijalistička Republika Hrvatska, Grad Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj, Odjel za urbanizam i građevinarstvo, Odsjek za odobravanje gradnje investicionih objekata. *Odobrenje za gradnju*, 28. 7. 1970., str. 1. – 2.

Izvor: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade*, Suglasnosti na objekte, nalazi i mišljenje. Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

INŽINJERING
STAMBENA NASELJA
STANOVNI ZA TRŽIŠTE
INDUSTRIJSKI OBJEKTI
JAVNI OBJEKTI

Vranica

GRADJEVINSKO PREDUZEĆE
SARAJEVO, UL. JNA BR. 9

GF "VRANICA" OOUR ZAGREB
"Inžinjering - Poslovni toranj"
41000 Z A G R E B
Ugora Savske i Proleterskih brigada

Maš znak Inž.VT/LJM

Maš broj 804/I

Zagreb, 29. IV 1974. god.

Vaš znak

Vaš broj

Predmet: Dopuna odobrenja za građenje
Aneksa Poslovnog tornja na
križanju ulice Proleterskih
brigada i Savske ceste
- moli se.

Prim. - 29. IV. 1974.

Org. 9476/3

SKUPŠTINA GRADA ZAGREBA
Sekretarijat za komunalne
poslove, građevinarstvo i
saobraćaj
Odjel za urbanizam i
građevinarstvo

Odsjek za odobravanje
izgradnje investicionih
objekata

41000 Z A G R E B
Proleterskih brigada br. 45

Rješenjem Naslova broj: UP/5-05/15-12431/312 70 od
28. VII 1970. godine izdano nam je odobrenje za građenje na križa-
nju Ulice proleterskih brigada i Savske ceste "Poslovnog objekta
P+17, P+23 i P+19 i na jugozapadnom dijelu trgovačko ugostiteljskog
objekta P do P+2". Navedeni trgovačko ugostiteljski objekat sa
svojom poslovnom namjenom bio je kao Aneks visokog tornja projekti-
ran za određene kupce koji su naknadno odustali od kupnje. Za kup-
nju predmetnog Aneksa smo proteklih godina nastojali zainteresirati
niz trgovačkih i ugostiteljskih radnih organizacija, ali, nažalost,
bez ikakvog rezultata. Za takvu namjenu ovog objekta ne postoji
interes, odnosno financijski dovoljno jek kupac, pa smo stoga, da
bi mogli dovršiti objekat, bili prisiljeni predati tehničku dokumen-
taciju da bi se objekat mogao koristiti za potrebe bankovnog poslo-
vanja za što je postojala potražnja zainteresiranih kupaca.

O navedenim Vas je izmjenama tehničke dokumentacije obavi-
jestio glavni projektant čitavog kompleksa Slavko Jelinek pa vam
stoga prema po njemu dobivenim uputama prilažemo 3 primjerka izmije-
njenih nacрта u mjerilu 1:100.

Molimo da bi nam izdali dopunu građevne dozvole za novu
poslovnu namjenu objekta tj. za potrebe bankovnog poslovanja.

Drugarski pozdrav!

Prilog!

DOSTAVLJENO:

1. Naslovu
2. "AGI-46" Projektni biro,
R. Končara 217/XXII - Zagreb
3. Gradilište "Savska"
4. Arhiva - ovdje

DIREKTOR "INŽINJERINGA
POSLOVNOG TORNJA"
Branko Gudelj, inž.arh/.

GRAD. PRED. "VRANICA"
OOUR ZAGREB
- INŽINJERING -
POSLOVNI TORANJ

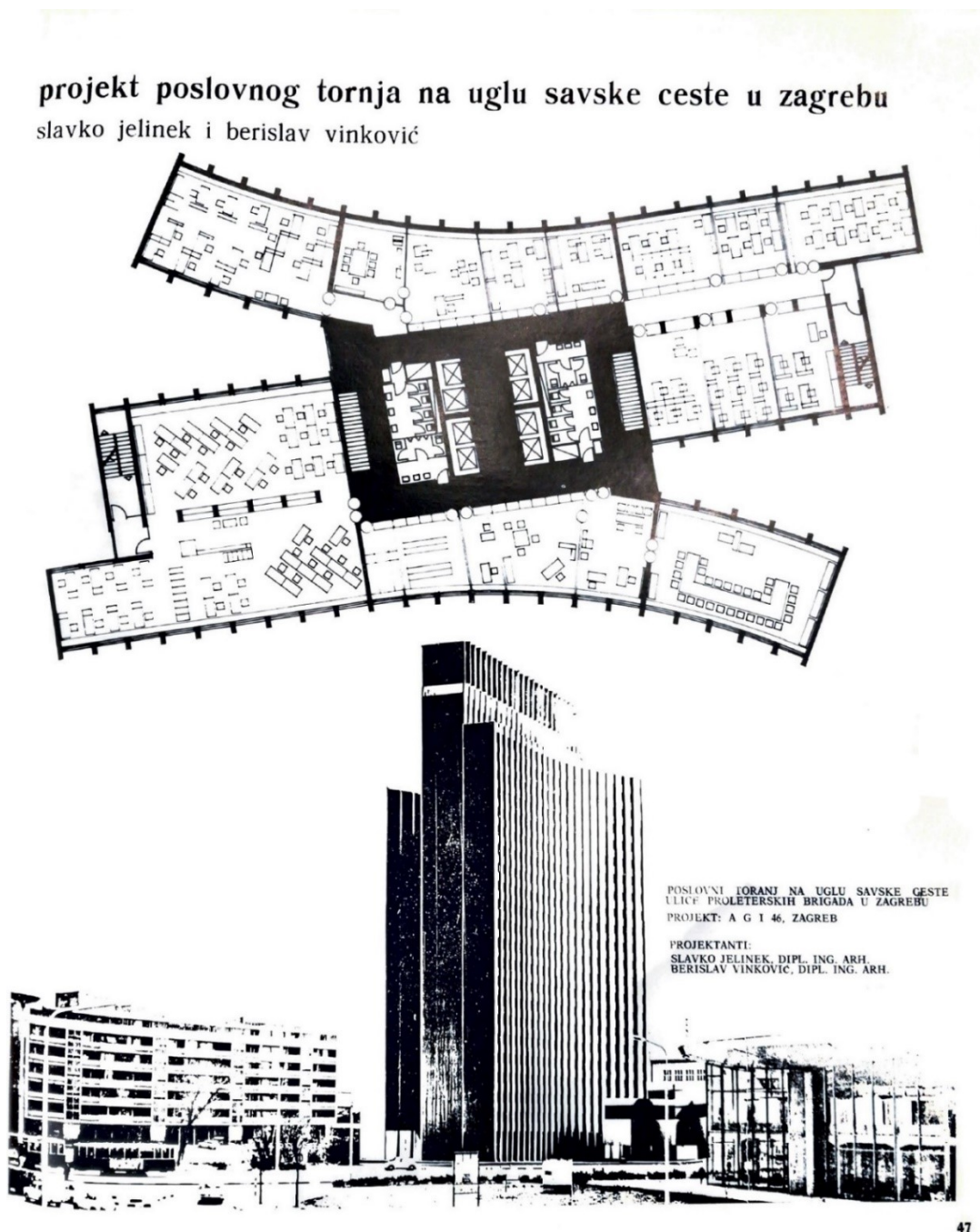
Telefoni: Centrala 33-444, 34-344, Generalni direktor 35-005, Sektor inženjering 34-383; Telex YU 6PYRAN 41-324, POB 116

Slika 89. Skupština grada Zagreba, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj, Odjel za urbanizam i građevinarstvo, Odsjek za odobravanje gradnje investicionih objekata. Molba za dopunu građevne dozvole za novu poslovnu namjenu objekta tj. za potrebe bankovnog poslovanja, 29. 5. 1974.

Izvor: Središnja pismohrana Gradskog poglavarstva Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade, Suglasnosti na objekte, nalazi i mišljenje.* Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

7.2 PROJEKT I IZGRADNJA

Slika 90. Projekt Poslovnog tornja na uglu Savske ceste i Ulice proletherskih brigada u Zagrebu, 1974.

Izvor: „Projekt poslovnog tornja na uglu Savske ulice u Zagrebu“, u: *Arhitektura: časopis za arhitekturu, urbanizam i primijenjenu umjetnost* 150 (1974.), str 47.

Poslovni toranj „Vranica“ jedno od najvećih dostignuća arhitekture i građevinarstva u nas, pridružuje se velikim i historijskim objektima Zagreba, Hrvatske i Jugoslavije.

Kujući bratstvo-jedinstvo naših naroda i narodnosti, izgrađen je ovaj objekat-djelo radnika samoupravljača: „AGI-46“ Karlovac - Zagreb, GP „Vranica“ Sarajevo i MP „Monter“ iz Zagreba, uz zajedničke napore mnogobrojnih suradnika iz cijele zemlje.

Odmah nakon katastrofalne poplave 1964. godine, GP „Vranica“ pozvana je u Zagreb, gdje sudjeluje u izgradnji novih naselja: „Knežija“, „Srednjaci“, „Kalinovica“ i „Sigečica“, kao i na drugim lokacijama, dajući time svoj doprinos socijalističkoj izgradnji naše zemlje.

Ovaj spomen - album donosi u fotoreportazi prikaz poslovnog tornja, koji je građen u vremenu od 1970. do 1976. godine, kao svojevrsan dokument o najsuvremenijim dostignućima iz oblasti građevinarstva.

Izdaje Odbor za proslavu povodom svečanog otvorenja 22. 12. 1976. godine

Slika 91. Tekst povodom otvaranja poslovnog tornja *Vranica*, 22. 12. 1976.

Izvor: Fond Zbirke *Zagrabiensia* - Gradska knjižnica u Zagrebu. *Poslovni toranj Vranica*, 1976., predlist.
Fotografirano uz dopuštenje voditeljice Gradske knjižnice u Zagrebu.

7.3 UPIS U REGISTAR KULTURNIH DOBARA REPUBLIKE HRVATSKE

VERSIĆ

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE

Klasa: UP-I^o-612-08/06-06/0223
Urbroj.: 532-04-01-1/4-06-2
Zagreb, 25. svibnja 2006.

6021
05-10-2006
6028/05-04/9
532-04-01-01/4-06-2.1

Ministarstvo kulture na temelju članka 12. stavak 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara ("Narodne novine", broj 69/99, 151/03 i 157/03) i članka 9. stavka 1. Pravilnika o Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske ("Narodne novine", broj 37/01) donosi

R J E Š E N J E

1.
Utvrdjuje se da Poslovni toranj "Zagrepčanka" u Zagrebu, Savska cesta 41, na k.č. 809 i 814 (zk.ul. 3279), k.o. Trnje, imaju svojstvo kulturnog dobra.

2.
Prostorne međe kulturnog dobra iz točke 1. izreke ovog rješenja određene su k.č. 809, 814 i 828 (zk.ul. 3279) k.o. Trnje.

Izvod iz katastarskog plana s ucrtanim prostornim međama sastavni je dio ovog rješenja.

3.
Utvrdjuje se sljedeći sustav mjera zaštite kulturnog dobra iz točke 1. ovog rješenja:

- Zaštitni i drugi radovi na kulturnom dobru iz točke 1. i unutar prostornih međa iz točke 2. izreke ovog rješenja mogu se poduzeti samo uz prethodno odobrenje nadležnog tijela,
- Vlasnik kao i drugi imatelj kulturnog dobra dužan je provoditi sve mjere zaštite koje se odnose na održavanje predmetnog kulturnog dobra, a koje odredi nadležno tijelo,
- Predmetno kulturno dobro ili njegovi dijelovi mogu biti predmet kupoprodaje samo pod uvjetima iz članka 36.-40. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

4.
Predmetno kulturno dobro s prostornim međama iz točke 2. izreke ovog rješenja upisat će se u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske - Listu zaštićenih kulturnih dobara.

5.
Ovo rješenje dostavit će se nadležnom katastru i sudu radi zabilježbe u zemljišnim knjigama.

6.
Žalba ne odgađa izvršenje ovog rješenja.

O b r a z l o ž e n j e

Poslovni toranj "Zagrepčanka" na raskršću Savske ceste i Ulice grada Vukovara, građen 1969. - 1976. godine ostvarenje je arhitekata Slavka Jelineka i Berislava Vinkovića. Gradnju je izvelo građevno poduzeće "Vranica" iz Sarajeva po projektnoj dokumentaciji izrađenoj u projektnom birou "AGI - 46", Karlovac - Zagreb.

Urbanističkim planovima i regulatornom osnovom iz 1960. godine, na praznoj parceli na raskršću dviju važnih gradskih prometnica predviđena je gradnja visoke stambeno - poslovne ili poslovne građevine koja "po svojem volumenu treba biti jače dimenzionirana čime bi se razlikovala od ostalih poslovnih i stambenih tornjeva u gradu". Zadani urbanistički uvjeti, lokacija i oblik parcele utjecali su, kako na tlocrtnu dispoziciju zgrade tako i na njenu arhitektonsku koncepciju koja svojim položajem, visinom i oblikovanjem volumena ne umanjuje atraktivne prostorne vizure grada. Građevna struktura poslovnog tornja sastoji se od dominantnog volumena glavne zgrade i aneksa sagrađenog na jugozapadnom dijelu parcele. Posebnost arhitektonskog oblikovanja očituje se u

visinskoj gradaciji osnovnog građevnog volumena i u dinamičnoj kompoziciji koja proizlazi iz konkavno - konveksno raščlanjenih bočnih krakova.

Poslovni toranj "Zagrepčanka" značajno je ostvarenje arhitekata Slavka Jelineka i Berislava Vinkovića i vrijedan primjer moderne zagrebačke arhitekture. Osim arhitektonske vrijednosti, poslovni toranj "Zagrepčanka", prepoznatljivom vertikalom predstavlja značajni prostorni orijentir i vizualni akcent u slici grada.

Na osnovu predočene dokumentacije i iznesenih činjenica Stručno povjerenstvo za utvrđivanje svojstva kulturnog dobra, imenovano rješenjem Klasa: 612-08/02-01/234, Urbroj: 532-10-1/1-02-20 od 2. travnja 2002., na osnovu članka 5. Pravilnika o Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske, na sjednici održanoj 25. svibnja 2006. utvrdilo je da **Poslovni toranj "Zagrepčanka" u Savskoj cesti 41, na k.č. 809 i 814 (zk.ul. 3279), k.o. Trnje**, ima svojstvo kulturnog dobra u smislu članka 7. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara te se sukladno članku 12. stavak 4. istog Zakona određuje njihov upis u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Listu zaštićenih kulturnih dobara" (točka 4. izreke ovog rješenja).

Prostorne međe kulturnog dobra (točka 2. izreke rješenja), sustav mjera zaštite (točka 3. izreke) i obveza dostave rješenja nadležnom uredu za katastar i sudu radi zabilježbe u zemljišnim knjigama određeni su sukladno članku 12. stavku 2. i 4. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

Sukladno odredbi članka 12. stavka 5. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara žalba ne odgađa izvršenje ovog rješenja.

Iz navedenih razloga riješeno je kao u izreci.

Uputa o pravnom lijeku:

Protiv ovog rješenja može se izjaviti žalba ministru kulture u roku od 15 dana od dana primitka ovoga rješenja. Žalba se predaje ovoj Upravi neposredno ili poštom, preporučeno, a može se izjaviti i u zapisnik. Na žalbu se sukladno članku 7. stavak 1. točka 19. Zakona o upravnim pristojbama ("Narodne novine" broj 8/96, 77/96, 131/97, 68/98, 66/99, 145/99, 116/00 i 163/03) ne plaća upravna pristojba.

Dostaviti:

1. Poslovni toranj "Zagrepčanka", Savska cesta 41, 10000 Zagreb (s povratnicom)
1. Grad Zagreb, Gradsko poglavarstvo, Ured gradonačelnika, Trg S. Radića 1, 10000 Zagreb (s povratnicom)
2. Gradski ured za upravljanje imovinom Grada, Trg. Radića 1, 10000 Zagreb (s povratnicom)
3. Gradski ured za planiranje razvoja i zaštitu okoliša, Republike Austrije 18 (s povratnicom)
4. Gradski ured za prostorno uređenje, graditeljstvo, stambene i komunalne poslove i promet, Trg Stjepana Radića 1, 10000 Zagreb (s povratnicom)
5. Gradski zavod za katastar i geodetske poslove, Ulica grada Vukovara 58a, 10000 Zagreb
6. Općinski sud u Zagrebu, Zemljišno knjižni odjel, Hrvatske Bratske Zajednice bb, 10000 Zagreb
7. Gradski zavod za zaštitu spomenika spomenika kulture i prirode, Kuševićeva 2, 10000 Zagreb
8. Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine
  - Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, ovdje
  - Pismohrana, ovdje

Slika 92. i slika 93. Rješenje Ministarstva kulture Republike Hrvatske o upisu Poslovnog tornja Zagrepčanka u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske

Izvor: Sever, Ana-Maria, *Problem valorizacije, zaštite i očuvanja poslijeratne arhitekture i urbanizma na primjeru Ulice grada Vukovara u Zagrebu*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2020., str. 135. –

7.4 OBNAVLJANJE PROČELJA (2014. – 2018.)

Slika 94. Obnavljanje istočnog pročelja Zagrepčanke, 2014. – 2016.

Izvor: Plussys d.o.o., *Rekonstrukcija – Sanacija istočnog i južnog pročelja P. T. Zagrepčanka 2014. – 2018.*, kolovoz, 2019. (dokumentaciju ustupila Željka Strelar)

Slika 95. Obnavljanje stupova na terasi istočnog pročelja Zagrepčanke, 2016. – 2018.

Izvor: Plussys d.o.o., *Rekonstrukcija – Sanacija istočnog i južnog pročelja P. T. Zagrepčanka 2014. – 2018.*, kolovoz, 2019. (dokumentaciju ustupila Željka Strelar)

Slika 96. Obnavljanje stupova na terasi zapadnog pročelja Zagrepčanke, 2016. – 2018.

Izvor: Plussys d.o.o., *Rekonstrukcija – Sanacija istočnog i južnog pročelja P. T. Zagrepčanka 2014. – 2018.*, kolovoz, 2019. (dokumentaciju ustupila Željka Strelar)

Slika 97. Južno pročelje Zagrepčanke prije obnove

Slika 98. Južno pročelje Zagrepčanke nakon obnove, 2018.

Izvor: Plussys d.o.o., *Rekonstrukcija – Sanacija istočnog i južnog pročelja P. T. Zagrepčanka 2014. – 2018.*, kolovoz, 2019. (dokumentaciju ustupila Željka Strelar)

7.5 DANAŠNJE STANJE

Slika 99. Poslovni toranj Zagrepčanka. Pogled na jugozapadnu stranu građevine.

Fotografija autorice. 4. svibnja 2021.

Slika 100. Poslovni toranj Zagrepčanka. Pogled na jugozapadnu stranu građevine.

Fotografija autorice, 16. rujna 2021.

Slika 101. *Poslovni toranj Zagrepčanka* u večernjim satima. Pogled na Sjeverozapadni dio građevine.

Fotografija autorice, 15. rujna 2021.

Slika 101, Slika 102 i Slika 103. *Poslovni toranj Zagrepčanka*. Pogled na sjevernu stranu građevine. Naznačen položaj rashladnog tornja i znaka o zabrani približavanja zbog opasnosti od padanja ploča.

Fotografija autorice, 24. svibnja 2021.

Slika 104 i Slika 105. *Poslovni toranj Zagrepčanka*. Pogled na južnu stranu građevine. Okolni prostor južne strane i obavijest o izvođenju radova na fasadi tvrtke *Plussys*

Fotografija autorice, 24. svibnja 2021.

Slika 106. Javni prostor ispred *Poslovnog tornja Zagrepčanka*.

Fotografija autorice, 24. svibnja 2021.

Slika 107 i Slika 108. Predvorje *Poslovnog tornja Zagrepčanka* (ulaz sa zapadne strane). Reljefi na zidovima i prednjem dijelu šaltera iz 1976.

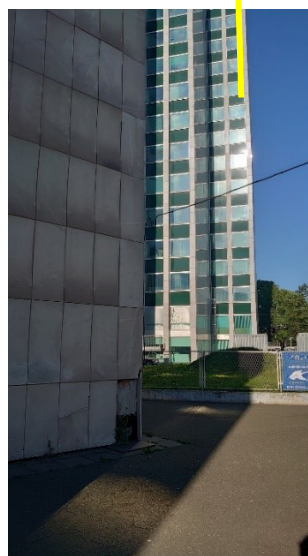
Fotografija autorice, 24. svibnja 2021.

Slika 109. Predvorje *Poslovnog tornja Zagrepčanka* (ulaz s istočne strane). Reljefi na zidovima i prednjem dijelu šaltera iz 1976.

Fotografija autorice, 24. rujna 2021.

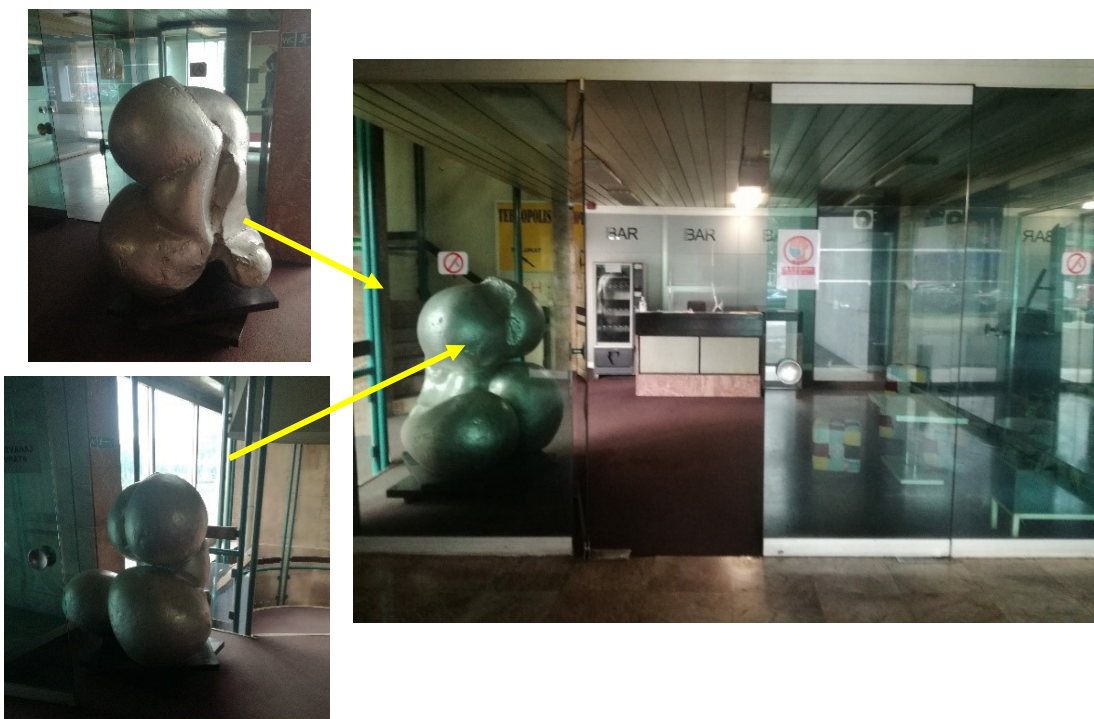
Slika 110, Slika 111, Slika 112, Slika 113. Aneks Poslovnog tornja Zagrepčanka. Pogled s južne strane. Naznačena oštećenja kamena na fasadi.

Fotografija autorice, 4. svibnja 2021

Slika 114 i slika 115. Aneks Poslovnog tornja Zagrepčanka. Unutrašnjost nekadašnje poslovnice Ljubljanske banke, do 2020. godine poslovnica Emil Frey Auto Centar- Citroen.

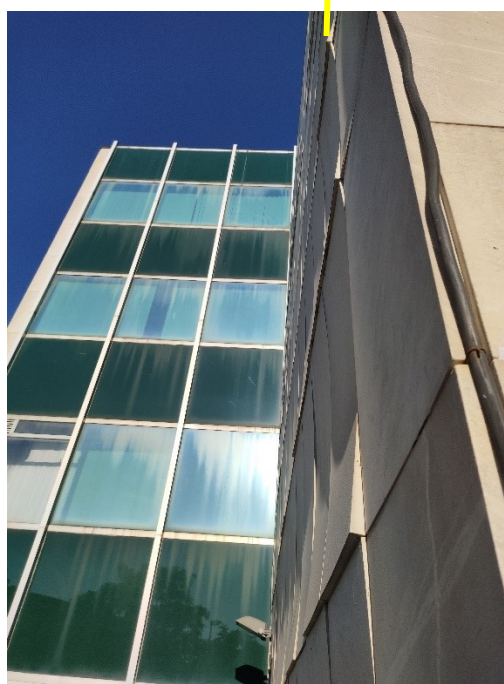
Fotografija autorice, 24. svibnja 2021.

Slika 116, slika 117 i slika 118. Aneks Poslovnog tornja Zagrepčanka. Predvorje s ulaznim prostorom u Caffè Bar i skulptura Raoula Goldonija – Torzo (lijevo) napravljena 1976.

Fotografija autorice, 24. svibnja 2021.

Slika 119, Slika 120 i Slika 121. Aneks *Poslovnog tornja Zagrepčanka*. Pogled s južne strane. Naznačena djelomična zamjena kamena na fasadi i izobličenja kamena.

Fotografija autorice, 24. rujna 2021.

Slika 122 i slika 123. Unutrašnjost aneksa gdje je trenutno smješten prodajni salon – *Tesla Store* (otvoren u rujnu 2021.)

Izvor: Google maps, *Tesla Store*, fotografije.

https://www.google.com/maps/uv?pb=!1s0x4765d78bd2bb87a7%3A0xd7796639d961a1ce!3m1!7e115!4shttps%3A%2F%2Flh5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipPVk3rIvoehxnkLMnX7R1zs_bfEGQOCh9G-mMr4%3Dw332-h250-k-no!5sposlovnica%20tesla%20store%20savska%2041%20-%20Google%20pretra%C5%BEivanje!15sCgIgAQ&imagekey=!1e10!2sAF1QipNloyPLqCVAgNZRJlry0Xk7JlnoTIGK7LV5Ll_s&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwjo9tSjvI71AhVFi_0HHUYjD-gQoip6BAguEAM (pregledano 21.10.2021.)

POPIS LITERATURE

Knjige

1. *** „Čimbenici koji su utjecali na provedbu planova od 1986. godine – osvrt na procese planiranja prostora grada Zagreba / regije / šireg prostora grada Zagreba do 1986. godine ovisno o obuhvatu prostorno planske dokumentacije iz pojedinog razdoblja“, u: *Prostorno planska dokumentacija Zagreba i zagrebačkog područja 20. stoljeća i početka 21. stoljeća. Čimbenici koji su utjecali na provedbu planova od 1986. godine. Elaborat*, Zagreb: Grad Zagreb, Ured za stratejsko planiranje i razvoj grada; Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2019., 9. – 48.
2. Damjanović, Dragan, *Zagreb. Arhitektonski atlas*, Zagreb: AGM, 2014.
3. Bilandžić, Dušan, *Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Glavni procesi*, Zagreb: Školska knjiga, 1978.
4. Bilandžić, Dušan, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb: Golden Marketing, 1999.
5. Bobovec, Borka, *Antologija hrvatske arhitekture druge polovine dvadesetog stoljeća*, Zagreb: UPI2MPLUS, 2016.
6. Dellale, Radovan, *Traganje za identitetom grada*, Rijeka: Izdavački centar Rijeka, 1997. [2. dopunjeno i izmijenjeno izdanje, prvo izdanje 1988.]
7. Galjer, Jasna, *Raoul Goldoni. Dizajn*, Zagreb: MUO, 2018.
8. Gibson, Michael, *Edo Murtić*, Zagreb: Globus, 1989.
9. Jencks, Charles, *Jezik postmoderne arhitekture*, Beograd: Vuk Karadžić, 1985.
10. Laslo, Aleksandar, *Arhitektonski vodič kroz Zagreb, 1898.-2010*, Zagreb: Društvo Arhitekata Zagreb, Arhitekst, 2015.
11. Maleković, Vladimir, *Edo Murtić: retrospektiva 1938-1990*, katalog izložbe (24. 4. – 9. 9. 1990.), Zagreb : Muzej za umjetnost i obrt, 1990.
12. Manević, Zoran, Domljan, Žarko, Šumi, Nace, Štraus, Ivan, Konstantinovski, Georgi, Milić, Božidar, *Umjetnost na tlu Jugoslavije. Arhitektura XX. vijeka*, Beograd: Prosveta, Zagreb: Spektar, Mostar: Prva književna komuna, 1986.
13. Maroević, Tonko, Šimat Banov, Ive, *Raoul Goldoni: retrospektivna izložba 1942-1983. : kiparstvo i slikarstvo*, katalog izložbe (1. 4. – 9. 5. 2004.), Zagreb: Umjetnički paviljon, 2004.
14. Matković, Hrvoje, *Povijest Jugoslavije (1918-1991). Hrvatski pogled*, Zagreb: Naklada Pavičić, 1998.
15. Pintarić, Snježana, Vukić, Feđa, Franceschi, Branko, *Donacija Murtić: prema realizaciji vizije*, katalog izložbe (4. 12. 2010. – 30. 1. 2011.), Zagreb: Muzej suvremene umjetnosti, 2010.
16. Premerl, Tomislav, *Hrvatska moderna arhitektura između dva rata. Nova tradicija*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1989.

17. Premerl, Tomislav, *Zagreb grad moderne arhitekture. Stoljeće zagrebačke arhitekture*, Zagreb: Durieux, 2002.
18. Rogina, Krešimir (ur.), *Tko je tko u hrvatskoj arhitekturi 1997-98*, Zagreb: Nakladništvo Udruženja hrvatskih arhitekata, 1997.
19. Stierli, Martino, Kulić, Vladimir (ur.), *Toward a Concrete Utopia: Architecture in Yugoslavia, 1948 – 1980*, New York: The Museum of Modern Art, 2018.
20. Štraus, Ivan, *Arhitektura Jugoslavije 1945-1990*, Sarajevo: Svjetlost, 1991.
21. Urlić, Renata Margareta, *Slavko Jelinek*, Zagreb: Udruženje hrvatskih arhitekata, 2009.

Poglavlja u knjigama

1. Butković, Lidija, „Prijedlog Zagrebačkog salona 1971. – 2002. Zamisli i realizacije na polju javne skulpture grada Zagreba“, u: *Anali Galerije Antuna Augustinčića*, (ur.) Božidar Pejčević, Sv. Nedjelja: Kratis., 27 (2008.), str. 7. – 74.
2. Srećko Horvat, „Apoteoza nebodera: novi trend hrvatske arhitekture“, u: *Znakovi postmodernog grada. Prilog semiologiji urbanizma*, Zagreb: Jesenski i Turk, 2007., str. 39. – 71.
3. Jakovina, Tvrtko, „Povijesni uspjeh šizofrene države: modernizacija u Jugoslaviji 1945-1974.“, u: *Socijalizam i modernost, umjetnost, kultura, politika 1950. – 1974.*, Ljiljana Kolečnik (ur.), Zagreb: Muzej suvremene umjetnosti, Institut za povijest umjetnosti, 2012., str. 34. – 39.
4. Jelinek, Slavko, „Javne zgrade“, u: *Tehnička enciklopedija, 6 svezak*, (ur.) Hrvoje Požar, Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1979., str. 583. – 603.
5. Kalčić, Silvia, „Postulati stila“, u: *Eseji o visokoj moderni i postmodernizmu 1970-ih I 1980-ih*, Zagreb: ULUPUH, 2017., str. 335. – 394.
6. Karač, Zlatko, Žunić, Alen, „Poslovni toranj “Zagrepčanka”, u: *Antologijski arhitektonski vodič Zagreba: 100 izabranih zgrada*. Zagreb: Arhitektonski fakultet, UPI-M2 books, 2012., str. 152. – 153.
7. Karač, Zlatko, Žunić, Alen, „Poslovni toranj “Zagrepčanka”, u: *Antologijski arhitektonski vodič Zagreba: 100 izabranih zgrada*. Zagreb: Arhitektonski fakultet, UPI-M2 books, 2013., str. 152. – 153. [2. ispravljeno i dopunjeno izdanje, prvo izdanje 2012.]
8. Karač, Zlatko, Žunić, Alen, „Poslovni toranj “Zagrepčanka”, u: *Antologijski arhitektonski vodič Zagreba: 100 izabranih zgrada*. Zagreb: Arhitektonski fakultet, UPI-M2 books, 2018., str. 168. – 169. [3. ispravljeno i dopunjeno izdanje, prvo izdanje 2012.]
9. Kečkemet, Duško, „Neboderi – nužda ili megalomanija“, u: *Grad za čovjeka*, Zagreb: Društvo historičara umjetnosti Hrvatske, 1981., str. 152. – 156.
10. Kol. Z, R., „Slavko Jelinek“, u: *Enciklopedija hrvatske umjetnosti I*, (ur.) Žarko Domljan, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1995., str. 381. – 382.
11. Križić Roban, Sandra, „Obilježja modernosti na području arhitekture, urbanizma i unutrašnjeg uređenja nakon Drugog svjetskog rata“, u: *Socijalizam i modernost, umjetnost*,

- kultura, politika 1950. – 1974.*, Ljiljana Kolečnik (ur.), Zagreb: Muzej suvremene umjetnosti, Institut za povijest umjetnosti, 2012., str. 57. – 129.
12. Kulić, Vladimir, Mrduljaš, Maroje, “Between the Worlds”, u: *Modernism in between. The mediatory Architectures of Socialist Yugoslavia*. Berlin: Jovis, 2012., str. 30. – 74.
  13. Lay, Vladimir, Čaldarović, Ognjen, „Karakteristični elementi izvan tradicionalnog središta grada“, u: *Karakteristični elementi fizionomije Zagreba i problemi gradskoj značaja*, Zagreb: Centar za društvena istraživanja u Zagrebu, 1979., str. 29. – 31.
  14. Lepik, Andres, „A Design for the 20th Century“, u: *Skyscrapers*, New York: Prestel USA str. 4. – 23.
  15. Maroević, Ivo, „Arhitektura 70-ih godina u Hrvatskoj: problemi, pojave i tendencije“, *17. Zagrebački salon*, Zagreb: [s. n.], 1982.
  16. Maroević, Ivo, “Od kolodvora do Save – suvremena arhitektura Zagreba (1972.)“, u: *O Zagrebu usput i s razlogom. Izbor tekstova o zagrebačkoj arhitekturi i urbanizmu (1970. – 2005.)*, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2007., str. 135. – 144.
  17. Maroević, Ivo, „Izdužen grad. Međuratno širenje prema istoku i zapadu“, u: *Zagreb njim samim*. Durieux, Zagreb, str. 84. – 85.
  18. Mrduljaš, Maroje, “Arhitektura: tabula rasa, konteksti, kritika“, u: *Šezdesete u Hrvatskoj – mit i stvarnosti*, (ur.) Vesna Ledić, Adriana Prlić, Miroslava Vučić, Zagreb: Školska knjiga, Muzej za umjetnost i obrt, 2018., str. 164. – 190.
  19. Mrduljaš, Maroje, “Between Utopia and Pragmatism Architecture and Urban Planning in the Former Yugoslavia and the Successor States”, u: *Unfinished Modernisation. Between Utopia and Pragmatism: Architecture and Urban planning in the Former Yugoslavia and the Successor States.*, Maroje Mrduljaš, Vladimir Kulić (ur.), Zagreb: Udruženje hrvatskih arhitekata, 2012., str. 6. – 14.
  20. Müller, Werner, Vogel, Gunther, “Poslovne zgrade 1, Poslovne zgrade 2, Poslovne zgrade 3, Neboderi”, u: *Atlas Arhitekture 2. Povijest graditeljstva od romanike do sadašnjosti*. Zagreb: Golden Marketing, Institut građevinarstva, 2000., str. 546. – 553.
  21. Neidhardt, Velimir, “Europski kontekst hrvatske arhitekture 20. stoljeća”, u: *Hrvatska arhitektura u XX. stoljeću: zbornik radova sa znanstvenoga skupa održanog u Palači Matice hrvatske 8 – 10. Studenog 2007.*, (ur.) Jelena Herman, Zagreb: Matica hrvatska, 2009., str. 12. – 24.
  22. Odak, Tomislav, „Vertikale Slavka Jelineka“, u: *Čovjek i prostor*, Zagreb, 569-571 ((2001.)), str. 68. – 69.
  23. Odak, Tomislav, „Nova monumentalnost“, u: *Hrvatska arhitektura dvadesetog stoljeća. Neostvoreni projekti.*, Zagreb: Studio Forma Urbis, UPI-2M PLUS, 2006., str. 31. – 38.
  24. Salopek, Davor, „Sudbinu grada ne kroje samo urbanisti – razgovor s arhitektom Zdenkom Kolaciom“, u: *13 arhitektonskih razgovora*, Petrinja: Arhitekti Salopek, Matica hrvatska u Petrinji, Oris, UPI-2M, 2017., str. 43. – 53.
  25. Odak, Tomislav, „Arhitekt vertikale“, u: *Arhitektonske kronike*, Zagreb: UPI-M2, 2009., str. 147. – 149.

26. Odak, Tomislav, „Jelinek u Zagrebu“, u: *Arhitektonske kronike*, Zagreb: UPI-M2, 2009., str. 217. – 221.
27. Premerl, Tomislav, „Tragovi moderne u poslijeratnoj arhitekturi Hrvatske“, u: *Arhitektura u Hrvatskoj 1945. – 1985.*, Marijan Hržić (ur.), Zagreb: Udruženje hrvatskih arhitekata, UPI-2M, 2012., str. 20. – 27.
28. Polak, Nikola, „Kontekst koji traje – hrvatska arhitektura dvadesetog stoljeća“, u: *Suvremena hrvatska arhitektura: testiranje stvarnosti*, (ur.) Maroje Mrduljaš, Zagreb: Arhitektst, 2007., str. 568. – 621.
29. Radović Mahečić, Darja, „Arhitektura i modernizacija grada“, u: *Zagreb. Modernost i grad.*, (ur.) Feđa Vukić, Zagreb: AGM, 2005., str. 62. – 84.
30. Šarinić, Jana, Čaldarović, Ognjen, „Osnovne sociološke dimenzije potencijala javnih prostora“, u: *Suvremeni grad. Javni prostori i kultura življenja. Primjer Zagreba.*, Zagreb: Jesenski i Turk, 2017., str. 24. – 49.
31. Zlatar, Jelena, „Visoka poslovna izgradnja“, u: *Urbane transformacije suvremenog Zagreba – sociološka analiza*, Zagreb: Plejada, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 2013., str. 114. – 120.

Članci

1. *** „Obavijest vozačima“, u: *Večernji list*, Zagreb, 5. svibnja 1969., str. 16.
2. *** „Projekti i razmišljanja“, u: *Čovjek i prostor*, 214-225 (1971.)
3. *** „Iz projektnih biroa“, u: *Čovjek i prostor*, 231 (1972.), str. 21.
4. *** „Borbina nagrada za arhitekturu“, u: *Borba: organ komunističke partije Jugoslavije*, Zagreb, 1. veljače 1973., str. 1.
5. *** „Novi ritam u starom“, u: *Vjesnik*, Zagreb, 23. prosinca 1976., str. 14.
6. B. B-č. „Monografija Građevnog poduzeća Vranica – Sarajevo“, u: *Čovjek i prostor*, 191 (1969.), str. 20.
7. N. B., „Zdanja prepoznavanja“, u: *Vjesnik*, 14. kolovoza 1976., str. 6.
8. Bačević, Matilda, „Od arhitekture se prije bolje živjelo/Nagrada inženjeru Slavku Jelineku“, u: *Poslovni dnevnik*, Zagreb, 13. lipnja 2005., str. 22.
9. Bačić, Toma, „Arhitektura okom arhitekta“, u: *Vijenac*, Zagreb, 7. studenog 1996., str. 35.
10. Belić, Dragan, „Arhitektonski oblici 1972.“, u: *Borba: organ komunističke partije Jugoslavije*, Zagreb, 17. veljače 1973., str. 7.
11. E. C. „Jubilej biroa AGI-46. Od sektora do giganta“, u: *Večernji list*, 18./19. prosinca 1971., str. 9.
12. Ceranić, Milica, „Historija i arhitektura palate Albanije u Beogradu“, u: *Nasleđe*, 6 (2015.), str. 147. – 162.
13. Ciglić, Marjan, „Slovenska poslijeratna arhitektura“, u: *Čovjek i prostor*, 270 (1975.), str. 4. – 8., 25.

14. Czyńska, Klara, „A brief history of tall buildings in the context of cityscape transformation in Europe“, u: *Space & Form*, 36 (2018.), str. 281. – 296.
15. Domljan, Žarko, „Poslijeratna arhitektura u Hrvatskoj“, u: *Život umjetnosti*, 10 (1969.), str. 3. – 45.
16. Franković, Eugen, „Grad kao agregat“, u: *Život umjetnosti*, 10 (1969.), str. 55. – 80.
17. I. G., „Uskoro suvremen restoran u Zagrepčanki“, u: *Vjesnik*, Zagreb, 30. prosinca 1976., str. 8.
18. R. G. „Ljepotica se umiva“, u: *Vjesnik*, Zagreb, 23. rujna 1976., str. 7.
19. Geršković, Leon, „Samoupravne interesne zajednice u socijalističkom samoupravnom društvu“, u: *Politička misao: časopis za politologiju*, 3 (1974.), str. 3. – 15.
20. Guzman, A., „Mala Zagrepčanka“, u: *Čovjek i prostor*, 350 (1982.), str. 6.
21. Hollister, Nathaniel., „History, Theory & Criticism: The History of the European Skyscraper“, u: *CTBUH Journal*, 2 (2013.), str. 52. – 55.
22. D. I., „Temelji za zagrebačku ljepoticu“, u: *Vjesnik*, Zagreb, 4. srpnja 1970., str. 12.
23. Indik, T., „Poslovni toranj u temeljima“, u: *Večernji list*, 25. prosinca 1970., str. 9.
24. Indik, T., „Savska – poslovna ulica“, u: *Večernji list*, 28. svibnja 1969., str. 9.
25. Ivanković, Vedran, „Moskovski bulevar – Ulica grada Vukovara u Zagrebu 1945. – 1956. godine. Arhitektura i urbanizam na razmeđu Istoka i Zapada“, u: *Prostor* 14 (2016.), str. 179. – 195.
26. Ivanko, Mladen, „Tri realizacije Dražena Posavca : Pogonsko-poslovna zgrada Elektre u Karlovcu, Osnovna škola u Bosiljevu, Zgrada telekomunikacija u Šibeniku“, u: *Čovjek i prostor*, 350 (1982.), str. 15. – 17.
27. Jelinek, Slavko, „Svrha i krajnji cilj prakse je funkcionalan, ekonomičan i suvremeno oblikovan arhitektonski objekt“, u: *Čovjek i prostor* 149-150 (1965.), str. 1. – 3.
28. Jukić, Tihomir, „Tipologija zagrebačkih fontana“, u: *Prostor*, 3-4 (1994.), str. 35. – 356.
29. E. K. „Zagrepčanka širom otvara vrata“, u: *Borba: organ komunističke partije Jugoslavije*, Zagreb, 22. prosinca 1976., str. 16.
30. E. K. „Zagreb dobio Zagrepčanku“, u: *Borba: organ Komunističke partije Jugoslavije*, Zagreb, 24. prosinca 1976., str. 10.
31. Kolacio, Zdenko, „Tornjevi u slici grada“, u: *Čovjek i prostor*, 100 (1960.), str. 12.
32. Kovačević, R., „Ocvala ljepota tornja“, u: *Večernji list*, Zagreb, 10. lipnja 1993., str. 9.
33. Kritovac, Fedor, „Arhitektura Texasa - objektivom arhitekta“, u: *Čovjek i prostor*, 492-499 (1995.), str. 5.
34. Kritovac, Fedor, „Arhitektura Pariza objektivnom arhitekta“, u: *Čovjek i prostor*, 510-511 (1996.), str. 14.
35. Levi, Aleksandar, „Ostvarenja – Radio-televizijski dom u Sarajevu“, u: *Čovjek i prostor*, 268 (1975.), str. 5. – 7.
36. Levi, Aleksandar, „Ostvarenja – Robna kuća u Sarajevu“, u: *Čovjek i prostor*, 280-281 (1976.), str. 16. – 17.
37. R. L., „Betonska sjenila protiv sunca“, u: *Vjesnik*, Zagreb, 31. srpnja 1970., str. 15.

38. Š. M., „Nova zagrebačka razglednica“, u: *Vjesnik*, Zagreb, 17. studenog 1976., str. 7.
39. Š. M., „U povodu dana JNA. Otvara se Zagrepčanka“, u: *Vjesnik*, 21. prosinca 1976., str. 7.
40. Š. M., „Danas se otvara Zagrepčanka. Mramorni grad u malom.“ u: *Vjesnik*, Zagreb, 22. prosinca 1976., str. 10.
41. Š. M., „Otvoren 109 metara visok poslovni toranj Zagrepčanka“, u: *Vjesnik*, 24. prosinca 1976., str. 8.
42. Maleković, Vladimir, „Ekspanzija tehnologije i nezavisnost stvaralačkog duha“, u: *Vjesnik*, 28. prosinca 1971. str. 7.
43. Maroević, Ivo, „Arhitektura sedamdesetih u Hrvatskoj“, u: *Arhitektura: časopis za arhitekturu, urbanizam i primijenjene umjetnosti*, 214 (1998.), str. 47. – 52.
44. Maroević, Ivo „Arhitektura sedamdesetih u Hrvatskoj“, u: *Arhitektura: časopis za arhitekturu, urbanizam i primijenjenu umjetnost* 176-177 (1981.), str. 45. – 59.
45. N. g. v., „Uz proslavu dana armije na poklon Zagrepčanka“, u : *Večernji list*, 21. prosinca 1976., str. 7.
46. Milenković, Aleksandar, „Privatna slikovnica istoričara arhitekture“, u: *Čovjek i prostor*, 178-179 (1981.), str. 28. – 32.
47. Mišćević, Radovan, „Prema antologiji hrvatskog urbanizma i prostornog planiranja“, u: *Arhitektura: časopis za arhitekturu, urbanizam i primijenjenu umjetnost*, 214 (1998.), str 18. – 22.
48. Medić, Milan, „Kulturno sportski centar Skendrija u Sarajevu“, u: *Čovjek i prostor*, 189 (1968.), str. 10. – 12.
49. Peterčić, Milivoj, „Izgradnja stambenih naselja na Grbavici u Sarajevu“, u: *Čovjek i prostor*, 96 (1960.), str. 3.
50. Pietrzak, Joanna, „Development of high-rise buildings in Europe in the 20th and 21st centuries“, u: *Challenges of Modern Tehnology*, 5 (2014.), str. 31. – 38.
51. Premerl, Tomislav, „Povratak palače. Velimir Neidhardt – nagrada Vladimir Nazor za arhitektonsko djelo – 1989.“, u: *Čovjek i prostor*, 446 (1990.), str. 8.
52. Premerl, Tomislav, „Javnost stvaralaštva – prava mogućnost vrijednog djelovanja“, u: *Oko: novine za aktualnosti iz umjetnosti i kulture*, 16. – 30. 12. 1976., str. 19.
53. Radović Mahečić, Darja, „Interview. Slavko Löwy – elegancija jednostavnosti“, u: *Čovjek i prostor*, 486-487 (1994.), str. 14. – 20.
54. Rašica, B., „Zagreb – Beogradska ulica – zapadni dio“, u: *Arhitektura: časopis za arhitekturu, urbanizam i primijenjenu umjetnost*, 1-3 (1954.), str. 30. – 33.
55. Rašica, B., „Dvije stambene zgrade u Zagrebu“, u: *Arhitektura: časopis za arhitekturu, urbanizam i primijenjenu umjetnost*, 1-3 (1960.), str. 16. – 18.
56. M. Se., „Otvorena Zagrepčanka“, u: *Večernji list*, Zagreb, 24. prosinca 1976., str. 7.
57. Sekulić-Gvozdanović, Sena, „Povodom jubileja i izložbe biroa AGI-46“, u: *Čovjek i prostor*, 226 (1972.), str 9. – 12., 25.

58. Sutlić, Korana, „Arhitektura – pet najskladnijih i najnakaznijih zgrada Zagreba 20. stoljeća po izboru povjesničara umjetnosti prof. Radovana Ivančevića“, u: *Jutarnji list*, Zagreb, 30. travnja/1. svibnja 2002., str. 22. – 23.
59. Sutlić, Korana, „Nagrađen projektant 30 nebodera i Zagrepčanke“, u: *Jutarnji list*, Zagreb, 6. lipnja 2005., str. 49.
60. Venturini, Darko, „Izložba projektnog biroa AGI-46“, u: *Čovjek i prostor*, 178 (1968.), str. 1. – 5.
61. Venturini, Darko, „Projekti prerasli u stvarnost“, u: *Vjesnik*, 25. studenog 1976., str. 7.
62. Venturini, Darko, „AGI -46. Kvaliteta mogućeg“, u: *Čovjek i prostor*, 290 (1977.), str. 18. – 20.
63. V.Z., „Prvi neboder za tržište“, u: *Vjesnik*, Zagreb, 16. siječnja 1969., str. 13.
64. I.Z., „Zagrebački neboder“, u: *Arhitektura : časopis za arhitekturu, urbanizam i primijenjenu umjetnost*, 1-3 (1960.), str. 55. – 57.
65. Zečković, V., „Četiri nove magistrale Zagreba“, u: *Vjesnik*, 15. siječnja 1969., str. 11.
66. Zgaga, Višnja, „Izložba Arhitektura sedamdesetih godina u Hrvatskoj, problemi pojave, tendencije“, u: *Informatica museologica*, 14 (1983.), str. 29.
67. Živković, Zdravko, „Zagrepčanka – jedan od prostornih akcenata“, u: *Čovjek i prostor*, 324-325 (1980.), str. 16. – 17.

Arhivski izvori

1. Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Trg Stjepana Radića 1, Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade*, Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

Fond zbirke *Zagrabiensia* - Gradska knjižnica u Zagrebu

1. *** *Generalni urbanistički plan grada Zagreba: elaborat*, Zagreb: Urbanistički zavod grada Zagreba, 1970.
2. *** *Industrogradnja: 1946. – 1976. : prigodni bilten u povodu 30. godišnjice*, Zagreb: Industrogradnja, 1976.
3. *** *Montažno poduzeće Monter: 1948. – 1978*, Zagreb: Monter, 1978.
4. *** *Poslovni toranj Vranica*, Zagreb: Odbor za proslavu povodom svečanog otvorenja 22. 12. 1976., 1976.
5. *** *Urbanistički program grada Zagreba: smjernice za razvoj*, Zagreb: Urbanistički zavod grada Zagreba, 1963.
6. *** *Urbanistički program grada Zagreba: smjernice za razvoj*, Zagreb: Urbanistički zavod grada Zagreba, 1965.
7. Orlovac, Jura, *Tempo: 1948. – 1978. : u povodu 30-godišnjice rada poduzeća*, Zagreb: Građevno poduzeće Tempo, 1978.
8. Pavlović, Boro, *Osnova: poduzeće za projektiranje*, Zagreb: Izdavačka djelatnost Saveza arhitekata Hrvatske, 1968.

9. Stanoinvest (Zagreb), *Izveštaj o poslovanju: u 1969. godini*, Zagreb: Centar za informacije i publicitet, 1969.

Diplomski radovi

1. Kožina-Koch, Miroslava, *Procjena Zagrepčanke na temelju analize izjava njezinih korisnika*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1979.
2. Sever, Ana-Marija, *Problem valorizacije, zaštite i očuvanja poslijeratne arhitekture i urbanizma na primjeru Ulice grada Vukovara u Zagrebu*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2020.

Internetski izvori

1. Bakić, *Tko je bio Drago Škrtić, a što AGI-46. Pogledajte oko sebe i saznajte.*, <http://aktivirajkarlovac.net/2016/12/tko-je-bio-drago-skrtic-a-sto-agi-46-pogledajte-oko-sebe-i-saznajte> (pregledano 30.8.2021.)
2. Đugum, Aida, *Ko je kriv za propast građevinskih giganta u BiH*, 8. 12. 2012., <https://www.slobodnaevropa.org/a/ko-je-kriv-za-propast-gradjevinskih-giganata-u-bih/24792393.html> (pregledano 13. 11. 2021.)
3. Galović, Krešimir, *Kako je otišla hrvatska moderna*, 13. studenog 2003., <https://www.matica.hr/vijenac/253/kako-je-otisla-hrvatska-moderna-11605/> (pregledano 1.4.2021.)
4. Korljan, Zrinka, *Najopasnije zgrade u Hrvatskoj*, 24. rujna 2012., <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/ovo-su-najopasnije-zgrade-u-hrvatskoj-s-njih-su-padale-ploce-zbuka-cak-i-balkoni-s-ljudima-1561071> (pregledano 1.4.2012.)
5. Orešić, Boris, *Poslovni prostori. Zagrebački 'City' nikad nije bio ni bolji niti jeftiniji*, 25. svibnja 2015., <https://www.jutarnji.hr/globus/zagrebacki-city-nikad-nije-bio-ni-bolji-niti-jeftiniji-289849> (pregledano 1.4.2021.)
6. Terbovc Kiš, Patricia, *Potres je tu ozbiljno ošteti tek jednu zgradu, ali ulici svejedno prijeti uništenje, zbog nebrige. Ploče sa Zagrepčanke su počele otpadati davno prije potresa koji su uzdrmali metropolu*, 17. siječnja 2021., <https://www.jutarnji.hr/kultura/art/potres-je-tu-ozbiljno-ostetio-tek-jednu-zgradu-ali-ulici-svejedno-prijeti-unistenje-zbog-nebrige-15043457> (pregledano 20.5.2021.)
7. Architectuul, *Nebotičnik* <http://architectuul.com/architecture/neboticnik> (pregledano 6. 1. 2022.)
8. Dreischeibenhause, <https://dreischeibenhause.de/about> (pregledano 13.5.2021.)
9. Društvo arhitekata Zagreb, *Video intervju: Slavko Jelinek*, 23.12.2011, <http://www.d-a-z.hr/hr/vijesti/video-intervju-slavko-jelinek,1086.html> (pregledano 21.10.2021.)
10. Društvo arhitekata Zagreb, *In memoriam: Berislav Vinković 1935. – 2021.*, <https://www.d-a-z.hr/hr/aktualna-tema/berislav-vinkovic-1935-2021,5200.html>, (pregledano 13. 2. 2021.)
11. Društvo arhitekata Zagreb, *In memoriam: Gordan Jelinek*, <http://www.d-a-z.hr/hr/vijesti/in-memoriam-gordan-jelinek,614.html> (pregledano 30.8.2021.)

12. GP Napred, <http://www.napred.net/o-nama.html> (pregledano 27.10.2021.)
13. Fondacija Murtić, *Djela u javnim prostorima*, <http://murtic.org/hr/edo-murtic/appendix/djela-u-javnim-prostorima> (pregledano 20.12.2021.)
14. Fondacija Murtić, *Radovi*, http://murtic.org/sites/default/files/styles/large/public/em_radovi/2021-02/0026GV_1977_68X75_GOUACHE.jpg?itok=ReaZUp9m (pregledano 20.12.2021.)
15. HRT vijesti [IZ ARHIVE] *Na današnji dan otvorena je Zagrepčanka*. <https://www.facebook.com/HRTvijesti/videos/590895488352982/> (pregledano 17.12.2021.)
16. Hrvatski muzej arhitekture HAZU, *Jedanaest arhitektica iz fundusa HMA. Angela Rotkvić*, <https://ar-ar.facebook.com/hma.hazu/posts/3263579923700919/> (pregledano 30.8.2021.)
17. Kafoteka.net, *Hotel Korana (Nova)*, <https://www.kafotka.net/7245> (pregledano 29.8.2021.)
18. *Mostarka-residential building*, <https://bastina20.ba/en/lokacije/mostarka-residential-building/> (pregledano 1.4.2021.)
19. *Motel Trogir, Guided Tours 2016*. <https://slobodneveze.wordpress.com/2016/05/16/motel-trogir-guided-tours-2016/> (pregledano 27. 1. 2022.)
20. Njuškalo, Slike, *Edo Murtić*, <https://www.njuskalo.hr/slike/edo-murtic-apstrakcija-tempera-65x48cm-1974-oglas-32965353> (pregledano 22.12.2021.)
21. *Projektni biro AGI-46 1960.-tih*, <https://www.kafotka.net/7024> (pregledano 1.4.2021.)
22. *Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske*, <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-2800> (pregledano 1.4.2021.)
23. Tarpon, *Vrhunski grill i urbani ambijent savršeno ukomponirani u restoranu*, <https://www.povoljno.hr/komentari/vrhunski-grill-i-urbani-ambijent-savrseno-ukomponirani-u-restoranu-tarpon/1019.html> (pregledano 20.12.2021.)
24. *The 15 tallest skyscrapers of Yugoslavia*, <https://www.spomenikdatabase.org/post/the-15-tallest-skyscrapers-of-yugoslavia> (pregledano 1.4.2021.)
25. *Virtualna izložba Robna kuća Razvitak Metković - GP Vranica i GP Tehnogradnja*, <https://dolinaneretve.topoteka.net/?doc=692038> (pregledano 13. 11. 2021.),
26. *Zagrepčanka 512. Utrka stepenicama na vrh Zagrepčanke*, <https://www.zagrepckanka512.trcanje.hr/o-utrci/> (pregledano 27.1.2022.)

Ostalo

1. Plussys d.o.o., *Rekonstrukcija – Sanacija istočnog i južnog pročelja P. T. Zagrepčanka 2014. – 2018.*, kolovoz, 2019. (dokumentaciju ustupila Željka Strelar)

POPIS I PORIJEKLO SLIKOVNIH PRILOGA

Slika 1 – Arhitekti Slavko Jelinek i Žarko Vincek prigodom otvorenja izložbe *Arhitektura Texasa -objektivom arhitekta* u prostoru Društva arhitekata Zagreb, 16. 11. 1995. Izvor: Kritovac, Fedor, „Arhitektura Texasa - objektivom arhitekta“, u: *Čovjek i prostor*, 492-499 (1995.), str. 5.

Slika 2 – Reklamni oglas za građevno poduzeće *Temelj* u časopisu *Arhitektura*, 1956. Izvor: ***, u: „*Arhitektura: časopis za arhitekturu, urbanizam i primijenjenu umjetnost*, 10 (1956.), str. 111.

Slika 3 – Reklamni oglas u *Čovjek i prostor*, promjena imena projektnog biroa, 1965. Izvor: ***, u: *Čovjek i prostor*, 148 (1965.), str. 9. Udruženje hrvatskih arhitekata. Digitalna zbirka izdanja.

Slika 4 – Izložba projektnog biroa *AGI-46* u *Zorin domu* u Karlovcu 1971. Na izloženim slikama izvedenih objekata (s lijeva na desno) prikazani su *Hotel za samce* (1964. – 1968.), poslovno-stambeni neboder u Ulici Rade Končara (1968. – 1969.) i stambeno-poslovni tornjevi u Veslačkoj ulici (1969. – 1972.). Na donjem dijelu slike prikazana je izložena maketa *Poslovnog tornja Zagrepčanka*. Izvor: Sekulić-Gvozdanović, Sena, „Povodom jubileja i izložbe biroa AGI-46“, u: *Čovjek i prostor*, 226 (1972.), str 9. Udruženje hrvatskih arhitekata. Digitalna zbirka izdanja.

Slika 5 – Reklamni oglas za *Industrogradnju*, lijevo na slici prikazan je poslovni toranj u Savskoj cesti u Zagrebu, 1969. – 1972., arhitekta Grozdana Kneževića u časopisu *Čovjek i prostor*, 1971. Izvor: *Čovjek i prostor*, 218 (1971.), str. 34. Udruženje hrvatskih arhitekata. Digitalna zbirka izdanja.

Slika 6 – Reklamni oglas za *AGI-46* s prikazom Hotela *Korana* u Karlovcu (nadogradnja 1977. – 1978.) u časopisu *Arhitektura*, 1980. Izvor: *** u: *Arhitektura: časopis za arhitekturu, urbanizam i primijenjenu umjetnost*, 175 (1980.) Slika na stražnjem omotu časopisa.

Slika 7 – Reklamni oglas za *AGI-46* s prikazom detalja *Zagrepčanke* u časopisu *Čovjek i prostor*, 1979. Izvor: *** u: *Čovjek i prostor* (318) 1979., str. 43. Udruženje hrvatskih arhitekata. Digitalna zbirka izdanja.

Slika 8 – Slavko Jelinek sa suradnikom Miroslavom Pašagićem, dvadeseterokatni stambeno-poslovni neboder tzv. *Trešnjevačka ljepotica* građena od 1968. do 1969. u Ozaljskoj ulici u

Zagrebu. Izvor: Urlić, Renata Margareta, *Slavko Jelinek*, Zagreb: Udruženje hrvatskih arhitekata, 2009., str. 97.

Slika 9 – Slavko Jelinek i Ivo Linardić sa suradnicima Dragutinom Medvedecem i Draženom Posavcem, tri sedamnaesterokatna stambeno-poslovna tornja, građena od 1969. do 1972. u Veslačkoj ulici u Zagrebu. Izvor: Registar moderne i postmoderne zagrebačke arhitekture: <https://registararhitekture.wordpress.com/2013/11/01/slavko-jelinek-ivan-linardic-stambeni-tornjevi-u-veslackoj/> (pregledano 1.4.2021.)

Slika 10 – Naslovnica monografije o Slavku Jelineku, 2009. Izvor: Urlić, Renata Margareta, *Slavko Jelinek*, Zagreb: Udruženje hrvatskih arhitekata, 2009., naslovna stranica.

Slika 11 – Označena parcela *Poslovnog tornja Zagrepčanka* na karti grada Zagreba iz 1973. Na karti se vidi ucrtan tlocrt Poslovnog tornja. Izvor: *Zagreb: plan grada i popis ulica*, Zagreb: Mladost, 1973., str. 65. – 66. [2. dopunjeno izdanje, prvo izdanje 1965.]

Slika 12 – Označena parcela na skici uređenja uglovne parcele na raskrižju današnje Ulice grada Vukovara i Savske ceste, 1954. Izvor: Rašica, B., „Zagreb – Beogradska ulica –zapadni dio“ u *Arhitektura: časopis za arhitekturu, urbanizam i primijenjenu umjetnost.*, 1-3 (1954.), str. 31.

Slika 13 – Označen položaj parcele sa skicom objekta visokogradnje. Izvor: Rašica, B., „Dvije stambene zgrade u Zagrebu“, u: *Arhitektura: časopis za arhitekturu, urbanizam i primijenjenu umjetnost*, 1-3 (1960.), str. 17.

Slika 14 – Urbanistički uvjeti za izgradnju poslovnog tornja na uglu Proleterskih brigada – Savske ceste. Urbanistički zavod grada Zagreba, 4. 5. 1967. Prikaz parcele i položaja koji bi budući objekt na parceli trebao zadovoljavati te okolnih izgrađenih građevina. Preslik dokumenta, Projektni biro AGI-46. Izvor: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade, Glavni projekt list 1-13, Urbanistički uvjeti za izgradnju poslovnog (ili poslovno stambenog) tornja na jugoistočnom uglu Ul. proleterskih brigada – Savska cesta. Preslika dokumenata*. Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

Slika 15 – Označena parcela na kojoj se gradila *Zagrepčanka*. Na zapadnoj strani parcele uz Savsku cestu vide se niski objekti koji su prilikom gradnje poslovnog tornja bili porušeni, 1969. Izvor: Franković, Eugen, „Grad kao agregat”, u: *Život umjetnosti*, 10 (1969.), str 67.

Slika 16 – Slavko Jelinek, projekt *Poslovnog tornja Zagrepčanka*, skica. Izvor: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade tehnički opis glavnog projekta poslovnog tornja na Uglu ulice proleterskih brigada i Savske ceste u Zagrebu*, veljača 1970., nenumerirani listovi. Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

Slika 17 – Slavko Jelinek (lijevo) i Berislav Vinković (desno) uz maketu *Zagrepčanke*, 1970. Izvor: Urlić, Renata Margareta, *Slavko Jelinek*, Zagreb: Udruženje hrvatskih arhitekata, 2009., str. 146.

Slika 18 – *Vranica* – građevinsko poduzeće. Sarajevo. Maketa Poslovne zgrade na uglu Savske i Ulice Proleterskih brigada u Zagrebu u: *Čovjek i prostor*, 1971. Izvor: *Čovjek i prostor*, 220 (1971.), str. 33. Udruženje hrvatskih arhitekata. Digitalna zbirka izdanja.

Slika 19 – Skica neizvedenog aneksa na južnoj strani parcele. Izvor: Urlić, Renata Margareta, *Slavko Jelinek*, Zagreb: Udruženje hrvatskih arhitekata, 2009., str. 92.

Slika 20 – Postavljanje temelja za poslovni toranj. Fotografirano u pravcu sjevera. S desne strane vidi se višestambena zgrada nekadašnje Vojne pošte u Ulici grada Vukovara (projekt napravio Stanko Fabris, sagrađena 1957.) Izvor: Indik, T., „Poslovni toranj u temeljima“, u: *Večernji list*, 25. prosinca 1970., str. 9.

Slika 21 – Postavljanje temelja za *Poslovni toranj*. Fotografirano u pravcu juga. U pozadini vidi se zgrada Ženske realne gimnazije sestara milosrdnica – danas Učiteljski fakultet na Savskoj cesti (projekt napravio Zvonimir Vrkljan, sagrađena 1937. – 1939.) Izvor: D. I., „Temelji za zagrebačku ljepoticu“, u: *Vjesnik*, Zagreb, 4. srpnja 1970., str. 12.

Slika 22 – *Zagrepčanka* u izgradnji, fotograf Josip Vranić, 1973. Izvor: Muzej grada Zagreba, Zagreb, Zbirka fotografija zagrebačkih vizura, MGZ-fot-10819.

Slika 23 – Gradnja nebodera *Zagrepčanka* u Savskoj 41, fotograf Milan Pavić, oko 1975. Izvor: Muzej grada Zagreba, Zbirka fotografija zagrebačkih vizura, MGZ-40545.

Slika 24 – Predsjednik *Privredne komore Zagreb* Stjepan Potlaček reže vrpce kao znak svečanog otvorenja *Zagrepčanke*, 1976. Izvor: M. Se. „Otvorena Zagrepčanka“, u: *Večernji list*, Zagreb, 24. prosinca 1976., str. 7.

Slika 25 – Shematski prikaz smještaj objekta i popratnih sadržaja na parceli. 1-poslovni toranj, 2-aneks, 3-rashladni toranj, 4-javni prostor, 5-planirani položaj skulpture, 6-ulaz i izlaz iz podzemne garaže, 7-kružno parkiralište, 7a-parkiralište s istočne strane, 7b-parkiralište s južne strane. Ucrtala autorica. Izvor: Urlić, Renata Margareta, *Slavko Jelinek*, Zagreb: Udruženje hrvatskih arhitekata, 2009., str. 82.

Slika 26 – Tlocrt karakterističnog kata *Poslovnog tornja Zagrepčanka*. Izvor: Urlić, Renata Margareta, *Slavko Jelinek*, Zagreb: Udruženje hrvatskih arhitekata, 2009., str. 82.

Slika 27 – Bočni presjek *Poslovnog tornja Zagrepčanka*. Izvor: Repozitorij MUO, „MUO-055641/09: Poslovna zgrada, Savska cesta 41, Zagreb: fotografija arhitektonskog nacrt“, <https://repozitorij.muo.hr/?pr=i&id=180605> (pregledano 30.8.2021.)

Slika 28 – Tlocrt prizemlja aneksa. Izvor: Repozitorij Muo, „MUO -055641/08: Poslovna zgrada, Savska cesta 41, Zagreb: fotografija arhitektonskog nacrt“, <https://repozitorij.muo.hr/?pr=i&id=180606> (pregledano 19. 11. 2021.)

Slika 29 – Bočni presjek aneksa. Izvor: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proletherskih brigade tehnički opis glavnog projekta poslovnog tornja na Uglu ulice proletherskih brigada i Savske ceste u Zagrebu, Glavni projekt, list 1-13*, Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

Slika 30 – Tlocrt Poslovnog tornja u Düsseldorfu, Helmut Hentrich i Hubert Petschnigg, 1950. – 1960. Izvor: *Dreischeibenhaus*, <https://www.archdaily.com/612111/dreischeibenhaus-world-s-best-refurbished-building-hpp-architects/550f702ce58eceb2700023f-floor-plan> (pregledano 13.5.2021.)

Slika 31 – Bočni presjek Poslovnog tornja u Düsseldorfu, Helmut Hentrich i Hubert Petschnigg, 1950. – 1960. Izvor: K., Be., *Modernisiert: Dreischeibenhaus, Düsseldorf*, https://www.dbz.de/artikel/dbz_Modernisiert_Dreischeibenhaus_Duesseldorf_LEhttp_www.hpp.com_www.hpp_2260399.html (pregledano 19. 11. 2021.)

Slika 32 – Poslovni toranj u Düsseldorfu, Helmut Hentrich i Hubert Petschnigg, 1950. – 1960. Stanje nakon obnove 2015. Izvor: *Dreischeibenhaus*, <https://www.archdaily.com/612111/dreischeibenhaus-world-s-best-refurbished-building-hpp-architects> (pregledano 13.5.2021.)

Slika 33 – Slavko Jelinek, Milivoj Papić i Neda Jelinek (suradnica). *Stanovi za oficire* u Trpimirovoj ulici u Zagrebu, 1954. – 1957. Izvor: Društvo arhitekata Zagreb, *Trpimirova: Stanovi za oficire*: <http://www.d-a-z.hr/hr/projekti/trpimirova-stanovi-za-oficire,690.html> (pregledano 19. 11. 2021.)

Slika 34 – Slavko Jelinek i Stjepan Krajač (suradnik). Jedan od stambenih tornjeva u naselju Sopot u Zagrebu, 1965. – 1967. Izvor: Registar moderne i postmoderne zagrebačke arhitekture, ilustrirani popis zgrada sagrađenih u Zagrebu nakon 1945. godine, *Slavko Jelinek – stambeni tornjevi u Sopotu*, <https://registararhitekture.wordpress.com/2013/11/01/slavko-jelinek-stambeni-tornjevi-u-sopotu/> (pregledano 19. 11. 2021.)

Slika 35 – *Trešnjevačka ljepotica* – detalj oblikovanja zgrade, sjeverni dio. Izvor: Urlić, Renata Margareta, *Slavko Jelinek*, 2008., str. 97.

Slika 36 – *Trešnjevačka ljepotica* – detalj oblikovanja zgrade, južni dio. Izvor: Registar moderne i postmoderne zagrebačke arhitekture, ilustrirani popis zgrada sagrađenih u Zagrebu nakon 1945. godine, *Slavko Jelinek – Trešnjevačka ljepotica*, <https://registararhitekture.wordpress.com/2013/10/26/slavko-jelinek-tresnjevacka-ljepotica/> (pregledano 19. 11. 2021.)

Slika 37 – *Poslovni toranj Zagrepčanka* – detalj oblikovanja zgrade, zapadni dio. Izvor: Urlić, Renata Margareta, *Slavko Jelinek*, 2008., str. 86.

Slika 38 – Oblaganje poslovnog tornja mramornim pločama. Izvor: Jelinek, Slavko, “Javne zgrade”, u: *Tehnička enciklopedija*, 6. svezak, (ur.) Hrvoje Požar, Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1979., str. 597.

Slika 39 – Zaštitni tunel ispred ulaza u *Zagrepčanku* devedesetih godina 20. stoljeća. Izvor: Kovačević, Roberta, „Ocvala ljepota tornja“, u: *Večernji list*, 10. lipnja 1993., str. 9.

Slika 40 – Uređaj za pranje fasade poslovnog tornja napravljen u *Habegger-Thun*, Austrija. Izvor: Fond Zbirke *Zagrabiensia* - Gradska knjižnica u Zagrebu. *Poslovni toranj Vranica*, 1976., nenumерirana stranica. Fotografirano uz dozvolu voditeljice Gradske knjižnice.

Slika 41 – Montaža telekomunikacijskog tornja na vrhu *Zagrepčanke*. Izvor: Fond Zbirke *Zagrabiensia* - Gradska knjižnica u Zagrebu. *Poslovni toranj Vranica*, 1976, nenumерirana stranica. Fotografirano uz dozvolu voditeljice Gradske knjižnice.

Slika 42 – Poslovni toranj *Zagrepčanka*, Glavni projekt, tlocrt prizemlja, siječanj 1970. Izvor: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade tehnički opis glavnog projekta poslovnog tornja na Uglu ulice proleterskih brigada i Savske ceste u Zagrebu, Glavni projekt, list 1-13*, Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

Slika 43 – Prizemlje aneksa, Glavni projekt, tlocrt prizemlja, siječanj 1970. Izvor: Središnja pismohrana, Gradska uprava Zagreb, Građevinska i projektna dokumentacija, *Poslovni toranj na uglu Savske ceste i Ulice proleterskih brigade tehnički opis glavnog projekta poslovnog tornja na Uglu ulice proleterskih brigada i Savske ceste u Zagrebu, Glavni projekt, list 1-13*, Gradska uprava Zagreb, Sekretarijat za komunalne poslove, građevinarstvo i saobraćaj. Arh. Znak 38,11. UP broj: 9476.

Slika 44 – Uređenje predvorja glavnog ulaza u *Poslovni toranj Zagrepčanka*. Reljefni radovi na zidu i dijelovima namještaja., 1976. Izvor: Društvo arhitekata Zagreb, *Zagrepčanka*, <http://www.d-a-z.hr/hr/projekti/zagrepčanka,692.html> (pregledano 1.4.2021.)

Slika 45 – Interijer Turističke agencije *Generalturist*, Strossmayerov trg 8, Zagreb, Slavko Jelinek, 1977. Izvor: Repozitorij MUO, MUO-055653/01: *Interijer turističke agencije Generalturist*,

Strossmayerov trg 8, Zagreb: fotografija interijera,
<https://repozitorij.muo.hr/?pr=v.iiif.a&id=180586> (pregledano 30.8.2021.)

Slika 46 – Interijer Turističke agencije *Generalturist*, Praška ulica 5, Zagreb, Slavko Jelinek, 1977.
Izvor: Urlić, Renata Margareta, *Slavko Jelinek*, 2009., str. 128.

Slika 47 – Interijer štedionice *Zagrebačke banke* na Maksimirskoj cesti 86 u Zagrebu, Slavko Jelinek, 1978. Izvor: Repozitorij MUO, MUO-055642/02: *Stambeno-poslovna zgrada, Maksimirska 86 / Harambašićeva, Zagreb: fotografija interijera,*
<https://repozitorij.muo.hr/?pr=i&id=180603> (pregledano 18. 12. 2021.)

Slika 48 – Interijer snack bara – restoran *Zagrebački plavi (Zagrepčanka)*, 1976. Izvor: I., G., „Uskoro suvremen restoran u *Zagrepčanki*“, u: *Večernji list*, 30. prosinca 1976., str. 8.

Slika 49 – Interijer snack bara – restoran *Zagrebački plavi (Zagrepčanka)*. Izvor: Društvo arhitekata Zagreb, *Zagrepčanka*, <http://www.d-a-z.hr/hr/projekti/zagrepčanka,692.html> (pregledano 20. 12. 2021.)

Slika 50 – Umjetnička djela u snack baru, restoran *Zagrebački plavi (Zagrepčanka)*, 1976. Izvor: Društvo arhitekata Zagreb, *Zagrepčanka*, <http://www.d-a-z.hr/hr/projekti/zagrepčanka,692.html> (pregledano 20. 12. 2021.)

Slika 51 – Edo Murtić, *Bez naslova*, 1977., gvaševi. Izvor: Fondacija Murtić, radovi: http://murtic.org/sites/default/files/styles/large/public/em_radovi/2021-02/0026GV_1977_68X75_GOUACHE.jpg?itok=ReaZUp9m (pregledano 20. 12. 2021.)

Slika 52 – Edo Murtić, *Bez naslova*, 1978., gvaševi. Izvor: Fondacija Murtić, *Radovi*, <http://murtic.org/hr/media/588> (pregledano 20. 2. 2021.)

Slika 53 – Raoul Goldoni, Idejna skica za interijer *Ljubljanske banke*, 1976. Izvor: Galjer, Jasna, *Raoul Goldoni. Dizajn.*, Zagreb: MUO, 2008., str. 69.

Slika 54 – Raoul Goldoni, reljefi na mramornom zidu u poslovnicu *Ljubljanske banke* u aneksu poslovnog tornja, 1976. Izvor: Galjer, Jasna, *Raoul Goldoni. Dizajn.*, Zagreb: MUO, 2008., str. 70.

Slika 55 – Raoul Goldoni, reljefi na ogradi polukata *Ljubljanske banke* u aneksu poslovnog tornja, 1976. Izvor: Galjer, Jasna, *Raoul Goldoni. Dizajn.*, Zagreb: MUO, 2008., str. 69. – 70.

Slika 56 – Interijer poslovnice *Ljubljanske banke*, aneks poslovnog tornja. Izvor: Fond Zbirke *Zagrabiensia* - Gradska knjižnica u Zagrebu. *Poslovni toranj Vranica*, 1976., nenumerirana stranica. Fotografirano uz dozvolu voditeljice Gradske knjižnice

Slika 57 – Interijer poslovnice *Ljubljanske banke*, aneks poslovnog tornja, detalj s prikazom postavljenih ploča s reljefima na ogradi polukata. Izvor: Fond Zbirke *Zagrabiensia* -Gradska knjižnica u Zagrebu. *Poslovni toranj Vranica*, 1976., nenumerirana stranica. Fotografirano uz dozvolu voditeljice Gradske knjižnice

Slika 58 – Raoul Goldoni, skulptura *Torzo*, poslovnica *Ljubljanske banke*, 1976., metalizirana plastika, 122 × 127 × 110 cm. Izvor: Europeana, *Poslovna zgrada, Savska 41, Zagreb*, https://www.europeana.eu/hr/item/378/https_repozitorij_mu_o_hr_pr_i_id_180609 (pregledano 1.4.2021.)

Slika 59 – Interijer poslovnice *Ljubljanske banke*, na zidu se nalazi tapiserija Ede Murtića, 1976. Izvor: Europeana, *Poslovna zgrada, Savska 41, Zagreb*, <https://www.europeana.eu/hr/item/378/> (pregledano 1.4.2021.)

Slika 60 – Edo Murtić, tapiserija 1976. Izvor: Europeana, *Poslovna zgrada, Savska 41, Zagreb*, <https://www.europeana.eu/hr/item/378/> (pregledano 1.4.2021.)

Slika 61 – Edo Murtić, *Apstrakcija*, 1974., tempera, 65 × 48 cm. Izvor: Njuškalo, *Slike, Edo Murtić*, <https://www.njuskalo.hr/slike/edo-murtic-apstrakcija-tempera-65x48cm-1974-oglas-32965353> (pregledano 22.12.2021.)

Slika 62 – *Poslovni toranj Zagrepčanka*, Slavko Jelinek i Berislav Vinković, dovršeno 1976. . Izvor: Fond Zbirke *Zagrabiensia* - Gradska knjižnica u Zagrebu. *Poslovni toranj Vranica*, 1976, nenumerirana stranica. Fotografirano uz dozvolu voditeljice Gradske knjižnice.

Slika 63 – Članak u *Borbi*, *Zagrepčanka širom otvara vrata*, 1976. Izvor: E. K., „Zagrepčanka širom otvara vrata“, u: *Borba*, 22. prosinca 1976., str. 16.

Slika 64 – Članak u *Vjesniku* „Ljepotica se umiva“, 1976. Izvor: R.G. „Ljepotica se umiva“, u: *Vjesnik*, Zagreb, 23. rujna, 1976., str. 7.

Slika 65 – Članak u *Vjesniku* „Danas se otvara Zagrepčanka. Mramorni grad u malom“, 1976. Izvor: Š. M. „Danas se otvara Zagrepčanka. Mramorni grad u malom“, u: *Vjesnik*, 22. prosinca 1976., str. 10.

Slika 66 – Razglednica s motivom *Zagrepčanke* – pogled prema sjeveru Zagreba duž Savsku cestu, 18. 11. 1987., Zagreb: Zadružna štampa. Izvor: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Razglednice iz fonda Grafičke zbirke NSK – „Zagrepčanka“. Fotografirano uz dopuštenje voditeljice Grafičke zbirke NSK.

Slika 67 – Razglednica s motivom *Zagrepčanke*, „Pozdrav iz Zagreba“ – na gornjoj lijevoj strani prikazan je *Poslovni toranj Zagrepčanka*, na desnoj strani pogled na crkvu sv. Marije na Dolcu, a dolje Trg bana Josipa Jelačića, 8. 5. 1987., Zagreb: Turistkomerc. Izvor: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Razglednice iz fonda Grafičke zbirke NSK – „Zagrepčanka“. Fotografirano uz dopuštenje voditeljice Grafičke zbirke NSK.

Slika 68 – Razglednica s motivom *Zagrepčanke* „Pozdrav iz Zagreba“ – u središnjem gornjem dijelu slike prikazan je *Poslovni toranj Zagrepčanka*, u lijevom kutu je prikaz Doma hrvatskih likovnih umjetnika (Trg žrtava fašizma), u desnom prikaz Kamenitih vrata, 12. 11. 1979., Zagreb: Turistkomerc. Izvor: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Razglednice iz fonda Grafičke zbirke NSK – „Zagrepčanka“. Fotografirano uz dopuštenje voditeljice Grafičke zbirke NSK.

Slika 69 – Razglednica s motivom *Zagrepčanke*, Poslovna zdanja *Zagrepčanka* i *Cibona*, fotograf Tomislav Rastić, Nakladnik Pegaz, Zagreb. Izvor: Muzej grada Zagreba, Zagreb, Zbirka razglednica, MGZ-67011

Slika 70 – Razglednica s motivom *Zagrepčanke*, Pogled na *Cibonu*, *Zagrepčanku* i južnu obalu Save, fotograf Đuro Slako, Izdavač Naša djeca d. o. o., oko 1995. Izvor: Muzej grada Zagreba, Zbirka razglednica, MGZ-63535

Slika 71 – *Poslovni toranj Beograđanka* arhitekta Branke Pešića, 1969. – 1974., Beograd. Izvor: *Beograđanka slavi 45. rođendan: Prva pametna zgrada u bivšoj Jugoslaviji*, 22. 4. 2019.,

<https://www.gradnja.rs/beogradjanka-45-rodjendan-pametna-zgrada-jugoslavija/> (pregledano 30. 8. 2021.)

Slika 72 – Rezidencijalni toranj *Mostarka* arhitekta Seja Zahirovića, dovršen 1978., Mostar. Izvor: 20th century heritage. *Mostarka Residential Building*, <https://bastina20.ba/en/lokacije/mostarka-residential-building/> (pregledano 3. 1. 2022.)

Slika 73 – Nebotičnik, Ljubljana, arhitekt Vladimir Šubić, 1930. – 1933. Izvor: Architects, Architecture, Architectuul. *Nebotičnik*, http://architectuul.com/architecture/view_image/neboticnik/26703 (pregledano 6. 1. 2022.)

Slika 74 – *Palata Albanija*, Beograd, arhitekti Miladin Prljević, Branko Bon, Milan Grakalić, 1938. – 1939. Izvor: Architects, Architecture, Architectuul. *Albania Palace*, http://architectuul.com/architecture/view_image/albanija-palace/14663 (pregledano 6. 1. 2022.)

Slika 75 – Poslovna zgrada *Metalke* u Ljubljani, arhitekt Edo Mihevc, 1959. – 1963. Izvor: Ciglić, Marjan, „Slovenska poslijeratna arhitektura“, u: *Čovjek i prostor*, 270 (1975.), str. 6. Udruženje hrvatskih arhitekata. Digitalna zbirka izdanja.

Slika 76 – Poslovni tornjevi na Trgu revolucije u Ljubljani, arhitekt Edvard Ravnikar, 1961. – 1974. Izvor: Stierli, Martino, Kulić, Vladimir (ur.), *Toward a Concrete Utopia: Architecture in Yugoslavia, 1948 – 1980*, New York: The Museum of Modern Art, 2018., Preface, II.

Slika 77 – Poslovni tornjevi *Astra* i *Commerc* u Ljubljani, arhitekt Savin Severin, 1963. – 1970. Izvor: Ciglić, Marjan, „Slovenska poslijeratna arhitektura“, u: *Čovjek i prostor*, 270 (1975.), str. 6. Udruženje hrvatskih arhitekata. Digitalna zbirka izdanja.

Slika 78 – Poslovni toranj *S2* u Ljubljani, arhitekt Milan Mihelić, 1972. – 1978. Izvor: Stierli, Martino, Kulić, Vladimir (ur.), *Toward a Concrete Utopia: Architecture in Yugoslavia, 1948 – 1980*, New York: The Museum of Modern Art, 2018., Preface, V.

Slika 79 – Poslovna zgrada *Zoil Makedonija* u Skopju, arhitekti Kiril Muratovski i Miroslav Sidovski, dovršeno 1978. Izvor: *50 godini arhitektura na Skopje (1963. – 2013.)*, Skopje, svibanj 2014., str. 42., <https://issuu.com/tokarev5/docs/50-godini-arhitektura-na-skopje> (pregledano 11. 1. 2022.)

Slika 80 – Trgovačko-stambena zgrada *Radovan*, arhitekt Slavko Löwy, 1933. – 1934. Izvor: Radović Mahečić, Darja, „Interview. Slavko Löwy – elegancija jednostavnosti“, u: *Čovjek i prostor*, 486-487 (1994.), str. 15.

Slika 81 – *Zagrebački neboder*, Slobodan Jovičić, Josip Hitil, Ivo Žuljević, 1956. – 1959. Izvor: I.Z., „Zagrebački neboder“, u: *Arhitektura : časopis za arhitekturu, urbanizam i primijenjenu umjetnost*, 1-3 (1960.), str. 56.

Slika 82 – Poslovna zgrada *Vjesnika*, arhitekt Antun Ulrich, 1956. – 1972. Izvor: MUO, AthenaPlus, MUO-017584/076: *Poslovna zgrada Vjesnik, Zagreb: pano*, <http://athena.muo.hr/?object=view&id=93> (pregledano 14. 1. 2022.)

Slika 83 – Poslovna zgrada *Industrogradnje*, arhitekt Grozdan Knežević, 1969. – 1972. Izvor: „O Čovjeku i prostoru u našem prostoru – trideset godina“, u: *Čovjek i prostor*, 371 (1984.), str. 8.

SUMMARY

This paper deals with Business tower *Zagrepčanka* designed by Slavko Jelinek and Berislav Vinković, built from 1969 until 1976 by the project office *AGI-46*. The building investor and constructor was the construction company *Vranica* from Sarajevo. *Zagrepčanka* was one of the first business towers constructed in Zagreb during the second half of the 20th century intended for the market, very quickly becoming one of the city's symbols. Despite being an exceptional structure of the Croatian architecture of the socialist-era and recognised as such by *Register of Cultural Property of the Republic of Croatia* 2006, the significance of Business tower *Zagrepčanka* as one of the first business towers in socialist state is still not sufficiently researched. Based on published literature, archival documents, professional journals and daily newspapers this paper describes in detail Business tower *Zagrepčanka* aiming to research its significance in the context of the city and the state itself, as well as its place in the phenomenon of business tower construction in former Yugoslavia. Its architectural design makes Business tower *Zagrepčanka* a unique building in Croatian architecture. Built in the seventies it shows the progress of the modern technology and its stature makes it distinctive part of the city. Apart from its exceptional architecture *Zagrepčanka* through its name shows the tendency toward a creation of the recognizable structure that emphasizes the importance of the city and its inhabitants. To the present day *Zagrepčanka* has retained its memorable place in the city silhouette. Although *Zagrepčanka* sustained the continuity of its function in contemporary times, new problems arise in the context of its functionality due to the inconsistency of the building to today's standards, which is associated with non-competitiveness in the market of business premises, and insufficient attractiveness of the building and surrounding space. Further investment in the building is required so that in the future it does not remain only at the level of symbol.

Keywords: Business tower *Zagrepčanka*, Slavko Jelinek, Project office *AGI-46*, architecture in the second half of the 20th century in Zagreb, office buildings